

OSCE

Organization for Security and
Co-operation in Europe
Mission to Bosnia and Herzegovina



Постизање

ПРАВАДА

у Босни и Херцеговини

Процесуирање предмета ратних злочина
од 2005. до 2010. године

**Постизање правде
у Босни и Херцеговини:
процесуирање предмета
ратних злочина
од 2005. до 2010. године**

Издавач: ОЕБС Мисија у Босни и Херцеговини
Фра Анђела Звиздовића 1
71000 Сарајево
Босна и Херцеговина
www.oscebih.org

Дизајн и прелом:
ПоетаПиста | www.poetapista.com

© OSCE 2011

Сва права су придржана. Садржај ове публикације може се слободно користити и умножавати у образовне и друге непрофитне сврхе, с напоменом да свако такво умножавање носи ознаку да је Мисија ОЕБС-а извор текста.

ISBN 978-92-9234-011-7

Садржај

РЕЗИМЕ	7
1 Увод	11
1.1 КОНТЕКСТ	12
1.2 ПРЕДМЕТ ИЗВЈЕШТАЈА И МЕТОДОЛОГИЈА	15
1.3 СТРУКТУРА ИЗВЈЕШТАЈА	16
2 ИЗРАДА И СПРОВОЂЕЊЕ ДРЖАВНЕ СТРАТЕГИЈЕ ЗА РАД НА ПРЕДМЕТИМА РАТНИХ ЗЛОЧИНА	17
2.1 КОНТЕКСТ	17
2.2 ПРЕГЛЕД И ОПШТА ОЦЈЕНА СПРОВОЂЕЊА	21
2.2.1 ПРИКУПЉАЊЕ ПОДАТАКА О ПРЕДМЕТИМА И УПРАВЉАЊЕ ПРЕДМЕТИМА	22
2.2.2 ДРУГИ СЕГМЕНТИ ДРЖАВНЕ СТРАТЕГИЈЕ – КАПАЦИТЕТИ ТУЖИЛАШТАВА, ЗАШТИТА И ПОДРШКА СВЈЕДОЦИМА И ФИНАНСИЈСКО ПЛАНИРАЊЕ	28
2.2.3 РОКОВИ	31
2.3 ИЗГЛЕДИ ЗА СПРОВОЂЕЊЕ ДРЖАВНЕ СТРАТЕГИЈЕ У БУДУЋНОСТИ	32
3 НАДЛЕЖНОСТ И РАСПОРЕЂИВАЊЕ ПРЕДМЕТА РАТНИХ ЗЛОЧИНА ИЗМЕЂУ СУДОВА У БиХ	34
3.1 ПРЕГЛЕД И ОПШТА ОЦЈЕНА	34
3.2 ПРЕДМЕТИ ЗАПРИМЉЕНИ У РАД ПРИЈЕ 1. МАРТА 2003. ГОДИНЕ (ПРЕДМЕТИ ИЗ ГРУПЕ II)	37
3.3 ПРЕДМЕТИ ЗАПРИМЉЕНИ У РАД НАКОН 1. МАРТА 2003. ГОДИНЕ (ПРЕДМЕТИ ИЗ ГРУПЕ I)	43
4 ПРЕДМЕТИ РАТНИХ ЗЛОЧИНА ПРЕД СУДОМ БиХ	47
4.1 ПРЕГЛЕД И ОПШТА ОЦЈЕНА	48
4.2 БРОЈ ПРЕДМЕТА У РАДУ КОД СУДА И ТУЖИЛАШТВА БиХ	48
4.2.1 ПРАВНО И ЧИЊЕНИЧНО СЛОЖЕНИ ПРЕДМЕТИ	49
4.2.2 НЕПРИСТРАСНОСТ У ДОНОШЕЊУ ПРЕСУДА И ПОДИЗАЊУ ОПТУЖНИЦА	49
4.2.3 ПРОБЛЕМИ У ОДРЕЂИВАЊУ ПРИОРИТЕТА И ОДАБИРУ ПРЕДМЕТА	50
4.3 ПРИМЈЕНА МЕЂУНАРОДНОГ ХУМАНИТАРНОГ ПРАВА И ДОМАЋЕГ КРИВИЧНОГ ЗАКОНА	51
4.3.1 ПРИМЈЕНА МАТЕРИЈАЛНОГ КРИВИЧНОГ ПРАВА	51
4.3.2 ОБРАЗЛОЖЕЊА ПОЧИЊЕЊА ГЕНОЦИДА И ВИДОВИ КРИВИЧНЕ ОДГОВОРНОСТИ	51
4.4 ПОШТОВАЊЕ ОДРЕДАБА КРИВИЧНОГ ПОСТУПКА И СТАНДАРДА ПРАВИЧНОГ СУЂЕЊА	56
4.4.1 ИЗОСТАНАК ОПТУЖЕНОГ СА ГЛАВНОГ ПРЕТРЕСА	57
4.4.2 СПОРАЗУМИ О ПРИЗНАЊУ КРИВИЦЕ	57
4.4.3 ДУЖИНА И ЕФИКАСНОСТ ПОСТУПАКА	60

4.4.4	ОДБРАНА	61
4.4.5	ЗАШТИТА И ПОДРШКА СВЈЕДОКА	62
4.4.6	УКИДАЊЕ ПРЕСУДА ПО ЖАЛБИ	63
5	ПРЕДМЕТИ РАТНИХ ЗЛОЧИНА ПРЕД СУДОВИМА И ТУЖИЛАШТВИМА У ЕНТИТЕТИМА	67
5.1	АНАЛИЗА И ОПШТИ ПРЕГЛЕД	68
5.2	ЉУДСКИ ПОТЕНЦИЈАЛИ И МАТЕРИЈАЛНИ РЕСУРСИ ЗА ПРОВОЂЕЊЕ ИСТРАГЕ, КРИВИЧНО ГОЊЕЊЕ И СУЂЕЊА У ПРЕДМЕТИМА РАТНИХ ЗЛОЧИНА У ЕНТИТЕТИМА	71
5.3	ДОСТУПНОСТ И ПРИСТУП МАТЕРИЈАЛНИМ ДОКАЗИМА	73
5.4	САРАДЊА СА ПОЛИЦИЈСКИМ ОРГАНИМА.....	73
5.5	САРАДЊА СА ЖРТВАМА И ЊИХОВИМ ПРЕДСТАВНИЦИМА.....	74
5.6	ПРИМЈЕНА МЕЂУНАРОДНОГ ХУМАНИТАРНОГ ПРАВА И ДОМАЋЕГ КРИВИЧНОГ ЗАКОНА	75
5.6.1	ПРИМЈЕНА ДОМАЋЕГ КРИВИЧНОГ ЗАКОНА И МЕЂУНАРОДНОГ ХУМАНИТАРНОГ ПРАВА	75
5.6.2	ПОШТОВАЊЕ ОДРЕДАБА КРИВИЧНОГ ПОСТУПКА И СТАНДАРДА ПРАВИЧНОГ СУЂЕЊА	80
5.6.2.1	ДУЖИНА ТРАЈАЊА ПОСТУПКА.....	80
5.6.2.2	ДРУГА ПРАВА ОПТУЖЕНОГ ПРЕМА СТАНДАРДИМА ПРАВИЧНОГ СУЂЕЊА.....	83
5.7	БУДУЋНОСТ ПРОЦЕСУИРАЊА РАТНИХ ЗЛОЧИНА ПРЕД ПРАВОСУЂЕМ У ЕНТИТЕТИМА	84
6	РЕГИОНАЛНА САРАДЊА	86
7	ПОЛИТИЧКА И ЈАВНА ПОДРШКА ПРОЦЕСУИРАЊУ РАТНИХ ЗЛОЧИНА У БиХ.....	90
7.1	ОПШТА АНАЛИЗА И ПРЕГЛЕД	91
7.2	УПЛИТАЊЕ ПОЛИТИКЕ И НАПАДИ НА СУД БиХ И ТУЖИЛАШТВО БиХ	91
7.3	ПОВЈЕРЕЊЕ ЈАВНОСТИ У ПРОЦЕСУИРАЊЕ ПРЕДМЕТА РАТНИХ ЗЛОЧИНА У БиХ И НАПОРИ УЛОЖЕНИ У КОМУНИКАЦИЈУ С ЈАВНОШЋУ.....	94
8	ЗАКЉУЧЦИ И ПРЕПОРУКЕ	100
8.1	ПРЕПОРУКЕ	102
	ПРИЛОГ 1 – ГРАФИКОНИ.....	106
	ПРИЛОГ 2 – АКРОНИМИ И СКРАЋЕНИЦЕ	111
	ПРИЛОГ 3 – ПОЈМОВИ И ОБЈАШЊЕЊА.....	112

Постизање правде у Босни и Херцеговини: процесуирање предмета ратних злочина од 2005. до 2010. године

Резиме

Овај извјештај износи запажања о судским поступцима против оптужених за геноцид, злочине против човјечности и ратне злочине, које је посматрала Мисија ОЕБС-а у Босни и Херцеговини (Мисија ОЕБС-а) пред Судом БиХ и судовима у ентитетима, од 2005. до 2010. године. У њему се разматра у којој мјери је правни оквир за процесуирање ратних злочина допринио постизању правде у овим предметима, као и свеукупној ефикасности правосудног система у Босни и Херцеговини. Извјештај такође разматра напредак постигнут у спровођењу Државне стратегије за рад на предметима ратних злочина скоро двије године након њеног усвајања.

У протеклих пет година, правосуђе БиХ је окончало поступак у преко 200 предмета у вези са тешким повредама међународног хуманитарног права за вријеме оружаног сукоба у периоду од 1992. до 1995. године. То показује да су правосудне власти БиХ дале значајан допринос привођењу правди лица одговорних за те злочине, као и да су свој рад најозбиљније усмјериле на тај задатак.

Оснивање Суда Босне и Херцеговине и Тужилаштва Босне и Херцеговине, који су са радом у пуном капацитету почели 2005. године, означило је прекретницу у борби Босне и Херцеговине против некажњивости за ова дјела. Уопштено говорећи, правосудне институције на државном нивоу спроводе ефикасне, правичне поступке, у којима се поштују стандарди заштите људских права. Израда и усвајање Државне стратегије за рад на предметима ратних злочина представља улагање већих напора на рјешавању системских проблема који спречавају ефикасно и ефективно процесуирање предмета ратних злочина.

Судови и тужилаштва у Федерацији БиХ, Републици Српској и Брчко дистрикту БиХ, такође су у знатној мјери допринијели истрагама, кривичном гоњењу и суђењима у мање осјетљивим и мање сложеним предметима ратних злочина. Запажања изложена у овом извјештају потврђују да су одређени судови и тужилаштва у оба ентитета (Бања Лука, Бихаћ, Мостар, Нови Травник, Сарајево, Тузла, Требиње и Зеница) и Брчко дистрикту показали велику спремност, вољу и професионализам за правично и ефикасно процесуирање предмета ратних злочина, без икаквих назнака предрасуда по етничком основу, иако још увијек постоје проблеми у неким судовима и тужилаштвима.

Без обзира на ове позитивне кораке у привођењу одговорних за ратне злочине пред лице правде, у извјештају се указује на бројне проблеме који су препрека ефикасном и ефективном рјешавању неријешених предмета ратних злочина у

БиХ. Највеће проблеме представља сложен и фрагментиран законски оквир за процесуирање ратних злочина у БиХ. У вези с тим, Мисија ОЕБС-а изражава своју дубоку забринутост јер је напредак у вези са спровођењем Државне стратегије за рад на предметима ратних злочина недовољан да би се испунио циљ рјешавања најприоритетнијих предмета ратних злочина у наредних пет година. Спровођење Државне стратегије један је од најважнијих циљева које је поставио Савјет за спровођење мира како би се затворила Канцеларија високог представника. Стога се у овом извјештају поближе анализирају кључни задаци у вези са Државном стратегијом, односно, прикупљање података о неријешеним предметима ратних злочина и њиховом расподјелом, према степену тежине и сложености, између Суда БиХ и Тужилаштва БиХ и других судова и тужилаштава. У извјештају се детаљно анализира низ проблематичних питања у вези са прикупљањем података о предметима, механизмима за распоређивање предмета и примјене критеријума за преглед предмета.

Истраживање које је Мисија ОЕБС-а спровела, показује да је једна од највећих посљедица проблема расподјеле предмета ратних злочина то што Тужилаштво БиХ и Суд БиХ нису на ефикасан начин остварили циљ предвиђен Државном стратегијом, који од њих захтијева да се усредсриједе на процесуирање „најодговорнијих починилаца“, тј. да то буде приоритет. Кључни елемент за успјешно спровођење Државне стратегије је, стога, преношење вођења поступка у мање сложеним предметима правосуђу у ентитетима, што ће омогућити Тужилаштву БиХ и Суду БиХ да своје ресурсе усмјере на сложеније предмете.

Други кључни проблем, разматран у овом Извјештају, је недостатак политичке подршке процесуирању предмета ратних злочина од одређених кругова, што се може видјети у кампањама напада на правосудне институције, уплитањима у поступке, покушајима подривања постојећих реформи правосуђа и законодавства, те негирања ратних злочина утврђених правоснажним пресудама. Иако су се Суд БиХ и Тужилаштво БиХ одупирали и одолијевали овим нападима и уплитањима, њихова појава повећава забринутост за дугорочну одрживост и подршку кључним реформама на пољу владавине права постигнутим у Босни и Херцеговини у протеклих неколико година.

У свјетлу запажања изнесених у овом извјештају, Мисија ОЕБС-а још једном понавља своје раније препоруке за покретањем расправе о уређењу статуса Суда и Тужилаштва БиХ и Високог судског и тужилачког савјета БиХ као уставне категорије, као и да се размотри оснивање врховног суда који би ријешио проблем неусклађене примјене важећих закона у кривичним предметима. Расправа о тим реформама треба да буде заснована на потреби да се створе услови за ефикасно процесуирање предмета ратних злочина и одрживост реформе правосуђа у БиХ, спроведене до данас.

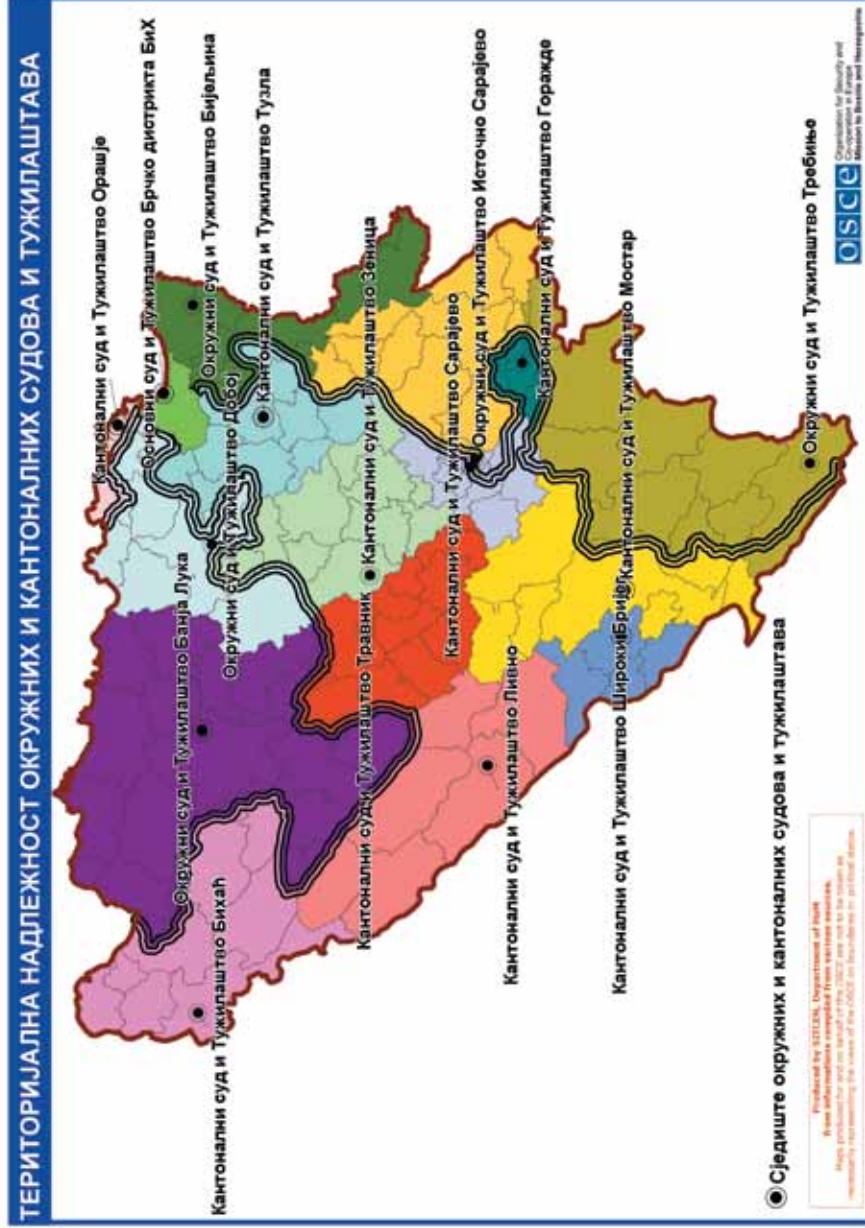
Испитивања јавног мњења спроведена за потребе Мисије ОЕБС-а, и приказана у овом извјештају, показују да је повјерење јавности у процесуирање предмета ратних злочина крхко, а неповјерење у институције још увијек је, увелико, присутно у босанскохерцеговачком друштву. Неповјерење постоји упркос важним реформама правосуђа и непостојању доказа о пристрасности у вођењу

поступака, што указује на забринутост да негативни услови у јавности отежавају правосуђу да се одбрани од намјерних покушаја дезинформисања јавности и да спроведе адекватне активности у комуникацији с јавношћу.

У извјештају се такође детаљно разматра политизација и пат-позиција у вези са кључним аспектима регионалне сарадње у предметима ратних злочина између БиХ, Србије, Хрватске и Црне Горе, што је такође препрека напретку у рјешавању ових предмета. Одредбе којима се спречава изручење држављана БиХ и сусједних држава представљају озбиљан изазов, не само у односу на процесуирање ратних злочина, него и за цјелокупан рад и кредибилитет правосудних система у региону. Одређени добро познати предмети са регионалним импликацијама, као што су: предмети *Илија Јуришић* и *Ејун Ганић*, нанијели су знатну штету међудржавним односима и сарадњи по питањима ратних злочина.

Иако, након дугогодишњих реформи, правосудни систем БиХ има адекватне механизме за заштиту и провјеру како би се спријечиле или исправиле озбиљне грешке суда, које могу да се очекују, Мисија ОЕБС-а идентификовала је и проблеме у вези са примјеном важећег кривичног закона и поштовања стандарда правичног суђења како на државном нивоу тако и у ентитетима. Извјештај даје увид у многа важна питања у поступку, укључујући примјену института споразума о признању кривице у предметима ратних злочина, тумачење сложених правних концепата, као што су: геноцид и командна одговорност, те поштовање права оптуженог на правично суђење. Поступци који нису вођени у разумном року и висока стопа укинутих пресуда по жалби указују на конкретне проблеме у руковођењу поступком и у процесуирању предмета.

Међутим, у извјештају се наводи да се узроци повреда права на правично суђење или кривичног поступка данас ријетко могу да припишу факторима који се односе на поратно окружење, као што је раније био случај (тј. због пристрасности по националној припадности). Заправо, повреде на које се данас наилази у правосудном систему БиХ често се не разликују од оних које се догађају у другим функционалним правосудним системима. Изузеци од овога обично се могу повезати са сложеним и фрагментираним карактером правосудног система БиХ. Тако овај Извјештај упућује низ препорука, углавном намијењених извршним и правосудним органима власти БиХ, како би се ријешили неки од ових кључних проблема и унаприједило одлучно спровођење Државне стратегије за рад на предметима ратних злочина. То ће омогућити да БиХ и даље ефикасно одговара изазову окончавања процеса који је започео Међународни кривични суд за бившу Југославију да би се лица одговорна за ратне злочине привела правди, те постигао циљ јачања владавине права у БиХ.



1 Увод

Босна и Херцеговина (БиХ) има, можда, најслојевитији и најсложенији систем за кривично гоњење тешких повреда међународног хуманитарног права који је икада постојао. *Ad hoc* Међународни кривични суд за бившу Југославију (МКСЈ), који су основале Уједињене нације, 1993. године, има примат у предметима геноцида, злочина против човјечности и ратних злочина¹ и пред њим је суђено многим вођама и планерима злочина почињених у оружаном сукобу између 1992. и 1995. године. Међутим, од 2005. године, свјестан да мора окончати свој рад, МКСЈ је почео да уступа предмете против средње и нижепозиционираних починилаца државама у региону да доврше поступак у тим предметима. Босна и Херцеговина је тај задатак савјесно прихватила; поступци су вођени против десет оптужених у предметима уступљеним од стране МКСЈ-а, а преузете су и истраге из Тужилаштва МКСЈ-а у десетинама других предмета.² Ипак, ови предмети представљају само дио неријешених предмета у вези са кривичним дјелима почињеним у оружаном сукобу, са којима се правосудни систем БиХ сусреће. Узимајући у обзир број жртава за вријеме оружаног сукоба, ова чињеница није изненађујућа. Како се МКСЈ припрема на окончавање својих посљедњих предмета, борба против некажњивости је задатак који, углавном, спада у надлежност држава на подручју бивше Југославије. Због чињенице да су многи од ратних злочина почињени на територији БиХ, правосудни систем БиХ сноси главну одговорност за рјешавање предмета ратних злочина.

Прошло је пет година откако је Мисија ОЕБС-а објавила извјештај који је скренуо пажњу на број, природу и важност поступака у предметима ратних злочина пред домаћим судовима у БиХ.³ Од тада, у бројним извјештајима Мисије ОЕБС-а разматрани су конкретни проблеми у процесуирању ратних злочина

- 1 У овом Извјештају, појам „ратни злочини“ користиће се за сва међународна кривична дјела почињена за вријеме оружаног сукоба у БиХ од 1992. до 1995. године, тј. за геноцид, злочине против човјечности и кршење закона и обичаја ратовања.
- 2 На захтјев Тужилаштва МКСЈ-а, и у складу са својим мандатом, Мисија ОЕБС-а је прихватила задатак да посматра и извјештава о тзв. *11bis* предметима. До сада је Мисија ОЕБС-а поднијела Тужилаштву МКСЈ-а око 50 редовних извјештаја о овим предметима, који се подносе свака три мјесеца (доступни на: http://www.oscebih.org/human_rights/monitoring.asp?d=1); такође и извјештај Мисије ОЕБС-а: *Процесуирање предмета уступљених Босни и Херцеговини од стране МКСЈ-а, у складу са Правилем 11bis*, јануар 2010. године (објављен у јуну 2010. године), (доступан на: <http://www.oscebih.org/documents/16877-eng.pdf>).
- 3 Извјештај Мисије ОЕБС-а: *Суђење ратних злочина на судовима у Босни и Херцеговини: напредак и препреке*, март 2005. године (доступан на: <http://www.oscebih.org/documents/1407-eng.pdf>).

или запажања до којих се дошло путем праћења конкретних предмета.⁴ Међутим, дошло је до важних промјена институционалног и правног оквира, те политике дјеловања у односу на поступке у предметима ратних злочина. Најзначајнија је била израда Државне стратегије за рад на предметима ратних злочина, која се спроводи од њеног усвајања у децембру 2008. године. Стога је вријеме да се још једном сагледају напори које БиХ улаже у утврђивању одговорности за ратне злочине у својој надлежности. Извјештај детаљно анализира системска питања која утичу на процесуирање предмета ратних злочина и на рад правосудног система БиХ у посљедњих пет година, те уложене напоре у спровођењу Државне стратегије у прве двије године од њеног усвајања. Циљ овог извјештаја је дати процјену оствареног напретка и преосталих препрека на путу ефикасног и ефективног процесуирања предмета ратних злочина.

1.1 Контекст

Иако МКСЈ има примат у предметима ратних злочина, његова надлежност је *паралелна*, а не *искључива*. То значи да су се поступци у предметима ратних злочина водили у БиХ и за вријеме и након оружаног сукоба. То је довело до одређених проблема. Прво, координација у раду на предметима ратних злочина међу домаћим судовима и са МКСЈ-ом. Друго, за суђења пред домаћим судовима уопштено се сматрало, у најбољем случају, да не испуњавају минимум стандарда правичног суђења и, у најгорем случају, да су само средства за политичку освету и освету по националном основу. Оба ова фактора била су разлог за потписивање Римског споразума из 1996. године, који је у додатку садржавао поступак под називом: *Правила пута*, односно, механизам којим МКСЈ оцјењује кривична гоњења која су предузимали надлежни органи у БиХ. Поступак је био намијењен спречавању произвољних хапшења и неправичних суђења тако што је омогућио МКСЈ-у да врши надзор над предметима започетим у тужилаштвима оба ентитета и Брчко дистрикту БиХ. У то вријеме, стварну надлежност да суде у првом степену у предметима ратних злочина, у оквиру своје мјесне надлежности, имали су десет кантоналних судова у Федерацији БиХ (ФБиХ) и пет окружних судова у Републици Српској (РС), као и Основни суд у Брчко дистрикту БиХ. Оба ентитета и Брчко дистрикт БиХ усвојили су своје кривичне законе и законе о кривичном поступку.

Суђења у предметима ратних злочина пред судовима у ентитетима, у складу са *Правилима пута*, дала су различите резултате. У ФБиХ, настојања да се лица одговорна за ратне злочине приведу правди на правичан и ефикасан начин

4 Видјети извјештаје Мисије ОЕБС-а о предметима уступљеним у складу са Правилем 11bis, *supra* фуснота 2. Видјети такође *Заштита и подршка свједока у предметима ратних злочина у Босни и Херцеговини: препреке и препоруке годину дана након усвајања Државне стратегије за рад на предметима ратних злочина*, објављен у мају 2010. године (доступан на: <http://www.oscebih.org/documents/16563-eng.pdf>); Тематски извјештај Мисије ОЕБС-а: *Независност правосудних органа: непримјерени притисак на правосудне институције БиХ*, децембар 2009. године (доступан на: <http://www.oscebih.org/documents/15868-eng.pdf>); *На путу ка усаглашеној провођењу важећег закона у предметима ратних злочина пред судовима у Босни и Херцеговини*; август 2008. године (доступан на: <http://www.oscebih.org/documents/12615-eng.pdf>).

знатно су се повећала након 2002. године. Међутим, мало је таквих настојања било у РС. Поменути извјештај ОЕБС-а из 2005. године даје пуни приказ и оцјену поступака вођених прије 2005. године, закључујући да су, уопштено гледајући, упркос одређеном напретку, кораци које су предузеле институције БиХ у процесуирању предмета ратних злочина недовољни.

У међувремену, 2002. године МКСЈ је наговијестио да би уступање одређеног броја неријешених предмета домаћим правосудним институцијама, могло да представља један од начина за окончање његовог рада.⁵ У исто вријеме, МКСЈ је изразио сумњу у способност држава бивше Југославије да на правичан и ефикасан начин раде на таквим предметима, због забринутости за безбједност свједока, судија и тужилаца, као и сталних навода о постојању пристрасности по националном основу и свеукупних недовољних капацитета правосудних система.⁶ У међувремену, у БиХ се одвијао амбициозан процес реформе владавине права.⁷ У 2000. години, Суд Босне и Херцеговине и Тужилаштво Босне и Херцеговине основани су као прве институције на државном нивоу са надлежношћу на цијелој територији БиХ за одређена кривична дјела. Њихова надлежност у кривичним стварима, 2003. године, проширена је на организовани криминал, привредни криминал и корупцију.⁸ Исте године, МКСЈ и ОХР (Канцеларија високог представника) сложили су се око плана о оснивању „одјељења за ратне злочине“ у склопу Суда БиХ као „неопходног сегмента успостављања владавине права и неопходног за процес помирења, стварајући потребне услове за омогућавање трајног мира у БиХ“.⁹ Исте године усвојен је и Кривични закон БиХ и Закон о кривичном поступку БиХ. Ти закони прописују кривична дјела из стварне надлежности Суда БиХ, као и правила кривичног поступка која се примјењују пред Судом БиХ. Између осталих, Кривични закон БиХ прописује кривична дјела геноцида, злочина против човјечности и ратних злочина.¹⁰ У складу с тим, кривични закони у ентитетима не садрже одредбе о овим врстама кривичних дјела, јер је над њима утврђена надлежност Суда БиХ.

Да би се ова кривична дјела процесуирала, основани су Одјељење I за ратне злочине у склопу Суда БиХ и Посебно одјељење за ратне злочине у склопу Тужилаштва БиХ, као саставни дио тих институција, а почели су са радом у

5 Извјештај под насловом *Judicial Status of the International Criminal Tribunal for the Former Yugoslavia and the Prospects for Referring Certain Cases to National Courts* (Правни статус Међународног кривичног суда за бившу Југославију и изгледи за уступање одређених предмета домаћим судовима), Савјет безбједности УН-а S/2002/678, јуни 2002. године (доступан на: <http://www.undemocracy.com/S-2002-678.pdf>).

6 *Ibid.*

7 Свеобухватне реформе правосудја и законодавства укључивале су оснивање јединственог тијела за вршење надзора над правосудним институцијама (Високи судски и тужилачки савјет), процес провјере и поновног именовања судија и тужилаца, усвајање нових кривичних закона и закона о кривичном поступку.

8 Организовани криминал, привредни криминал и корупција процесуирају се на Одјељењу II Суда БиХ и Посебном одјељењу Тужилаштва БиХ, у чијој су надлежности ова кривична дјела. Видјети <http://www.tuzilastvobih.gov.ba/?opcija=sadrzaj&kat=2&id=5&jezik=e>.

9 *Састанак радне групе ОХР-а и Међународног суда за ратне злочине почињене на тлу бивше Југославије о успостављању босанскохерцеговачких институција за кривично гоњење ратних злочина*, изјава за штампу, ОНР/Р.І.С./731е, 21. фебруар 2003. године.

10 Видјети чланове 171. – 173. Кривичног закона БиХ.

пуном капацитету 2005. године.¹¹ Та одјељења су међу најјачим институцијама у региону са надлежношћу и капацитетом за рад на предметима ратних злочина. Осим тога, Суд БиХ и Тужилаштво БиХ су можда најсофистициранији модел комбинованог правосудног система са нагласком на њиховој трајној улози у домаћем кривичноправном систему, укључујући и план да се међународно присуство, временом, у потпуности укине. Према томе, Суд БиХ и Тужилаштво БиХ примјењују домаћи кривични закон и поступак. Међународне судије и тужиоци радиће у овим институцијама само у почетном периоду, након чега ће рад у потпуности преузети домаће особље. До краја 2009. године, међународне судије које су имале водећу улогу већ су препустиле својим домаћим колегама мјеста председника вијећа, шефа Посебног одјељења за ратне злочине и регистрара обију институција. Као што овај извјештај показује, резултат оснивања ових институција такође је и сложени оквир за распоређивање предмета између Суда и Тужилаштва БиХ и других судова и тужилаштава у ентитетима.

До августа 2004. године, МКСЈ је пренио одговорност, у складу с поступком *Правила пута*, Тужилаштво БиХ. У децембру 2004. године, усвојен је *Правилник о прегледу предмета ратних злочина*, који је омогућио Тужилаштво БиХ да изврши преглед предмета ратних злочина задржаних у рад код судова и тужилаштава у ентитетима, с циљем да задржи врло осјетљиве предмете. Међутим, координација између Тужилаштва БиХ и тужилаштава у ентитетима, према овом механизму, показала се неефикасном.¹² Стога је идентификована потреба да се изнађе ефикаснији начин рада на великом броју неријешених предмета ратних злочина и омогући да Суд БиХ и Тужилаштво БиХ имају кључну координаторску улогу у томе како ће се процесуирати предмети ратних злочина у БиХ. Ово је крајем 2008. године довело до усвајања Државне стратегије за рад на предметима ратних злочина (Државна стратегија).¹³ Државна стратегија такође настоји да ријешити питања која се односе на проблематику примјене материјалног права, капацитет тужилаштава у БиХ и многа друга питања у вези с оснаживањем ефикасног и ефективног процесуирања предмета ратних злочина.

У овом извјештају разматра се у којој мјери је развој правног оквира за процесуирање предмета ратних злочина допринио утврђивању одговорности за ратне злочине и свеукупној ефикасности правосудног система БиХ, те се идентификују преостала питања која треба ријешити. Уопштено говорећи, у овом извјештају показује се да се процесуирање предмета ратних злочина у БиХ и даље суочава са сљедећим препрекама:

- ниским нивоом повјерења јавности у правосудни систем;
- политичким противљењем одређених кругова цијеловитом и увезаном

11 Иако се појам „Одјељење за ратне злочине“ често користи за означавање институција/е које процесуирају предмете ратних злочина на државном нивоу у БиХ, исправни појмови су, заправо, Суд БиХ и Тужилаштво БиХ, те се ти појмови и користе у овом извјештају.

12 Уопштено говорећи, овај проблем се такође односи и на координацију између Тужилаштва БиХ и Тужилаштва Брчко дистрикта БиХ.

13 Државна стратегија за рад на предметима ратних злочина, коју је усвојио Савјет министара БиХ, 29. децембра 2008. године; (доступна на <http://www.mpr.gov.ba/userfiles/file/Projekti/Drzavna%20strategije%20za%20rad%20na%20predmetima%20RZ.pdf>).

правосудном систему који је способен да води поступке за тешка кривична дјела;

- фрагментираним законским и институционалним оквиром за процесуирање предмета ратних злочина;
- недовољним инвестирањем у људске и материјалне ресурсе;
- недоступношћу осумњичених, материјалним доказима и неспремношћу свједока да дају исказ;
- непознатим бројем и природом неријешених предмета у раду код тужилаштва широм БиХ.

Мисија ОЕБС-а изражава дубоку забринутост јер ове препреке резултирају трајним ускраћивањем правде жртвама, што заузврат кочи остваривање постдејтонских напора у изградњи државе. Међутим, у овом извјештају се не наводе само утицаји ових препрека на квалитет правде доступне грађанима БиХ, него се истичу и значајна достигнућа правосуђа БиХ – од којих су највећа достигнућа Суда БиХ и Тужилаштва БиХ и неких достигнућа кантоналних и окружних судова и тужилаштва вриједних помена – у рјешавању преко 200 предмета до данас.

1.2 Предмет извјештаја и методологија

Овај извјештај искључиво се бави проблематиком **процесуирања предмета ратних злочина у кривичноправном систему БиХ**. Друга важна, али одвојена проблематика повезана са посљедицама ратних злочина, као што је тражење несталих лица или репарације жртвама и њиховим породицама, нису предмет овог извјештаја.¹⁴ Извјештај обухвата период од марта 2005. године, када су Суд БиХ и Тужилаштво БиХ почели активно да поступају у предметима ратних злочина, до септембра 2010. године.

Запажања у овом извјештају заснована су на информацијама са великог броја рочишта, која су посматрана у склопу **ОЕБС-овог програма праћења правосудног сектора** у предметима ратних злочина. Сви поступци у предметима ратних злочина, који се воде пред кантоналним или окружним судовима, прате се од тренутка подизања оптужнице до изрицања пресуде или одлуке по жалби, док се пред Судом БиХ прати већина, али не и сви предмети ратних злочина (100 предмета пред Судом БиХ и 116 предмета пред судовима у ентитетима). Између 2005. и 2010. године, Мисија ОЕБС-а је пратила или прикупила податке у око 211 предмета ратних злочина (62 предмета који се односе на 210 оптужених и 149 предмета са по једним оптуженим), који су процесуирани пред судовима у БиХ.¹⁵

14 Извјештај Мисије ОЕБС-а: *Процесуирање предмета уступљених Босни и Херцеговини од стране МКСЈ-а, у складу са Правилном 11bis* разматра проблем остваривања имовинскоправног захтјева у кривичном поступку, на стр. 20-22, *supra* фуснота 2.

15 Закључно са 15. септембром 2010. године. Видјети слику 1: *Број предмета започетих (подигнуте оптужнице) од јануара 2005. до септембра 2010.* и слику 2: *Број оптужених у судским поступцима од јануара 2005. до септембра 2010.*

Осим тога, разговори и контакти са представницима правосуђа, практичарима и другим релевантним актерима, који су обављени за потребе овог извјештаја, и током редовних активности Мисије ОЕБС-а, узети су у обзир приликом израде запажања и препорука у овом извјештају. Као додатни извор, који пружа податке о истражној фази поступка у предметима ратних злочина, спроведено је истраживање са одабраним тужилаштвима, у периоду од маја до јула 2010. године.

1.3 Структура извјештаја

Извјештај је конципиран тако да у поглављу 2 даје преглед процеса израде прве Државне стратегије за рад на предметима ратних злочина у БиХ 2008. године, као одговор на неке од кључних изазова који су се појавили приликом процесуирања великог броја предмета ратних злочина. У овом поглављу такође се даје оцјена спровођења Државне стратегије до данас. Поглавље 3 детаљно анализира подјелу надлежности у БиХ и даје критички осврт на њој својствене проблеме, нарочито у погледу расподеле предмета ратних злочина између Суда и Тужилаштва БиХ и других судова и тужилаштава у ентитетима. Ова анализа илуструје сложеност рада на великом броју неријешених предмета ратних злочина у фрагментираним правосудном систему, као што је систем у БиХ. У поглављу 4 дат је преглед достигнућа и препрека у вези са предметима процесуираним пред Судом БиХ од почетка његовог рада у пуном капацитету, у марту 2005. године. Поглавље 5 представља детаљну анализу запажања у вези са истрагама и главним претресима у предметима ратних злочина у ентитетима у истом периоду. У поглављима 6 и 7 разматрају се проблематични аспекти регионалне сарадње у процесуирању предмета ратних злочина, односно политичка подршка и подршка јавности улагању напора домаћих правосудних институција у спречавању некажњивости. У поглављу 8 представљен је низ препорука упућених државним и ентитетским органима извршне власти, носиоцима правосудних функција и практичарима, ради рјешавања проблема идентификованих у овом извјештају.¹⁶

16 Истраживање је обухватило одређене тужиоце у Добоју, Бањој Луци, Бијељини и Требињу у РС, и Бихаћу, Ливну, Мостару, Сарајеву, Тузли и Зеници у ФБиХ, као и тужиоце у Брчко дистрикту БиХ. Приликом одабира тужилаштава узети су у обзир постојање отворених предмета ратних злочина и/или број неријешених предмета ратних злочина на подручју њихове мјесне надлежности. У истраживању је коришћен детаљан упитник креиран да би се прикупили подаци о истражној фази поступка. Слично истраживање, Мисија ОЕБС-а спровела је и за потребе извјештаја о процесуирању предмета ратних злочина из 2005. године, *supra* фуснота 3.

2 Израда и спровођење Државне стратегије за рад на предметима ратних злочина

Ово поглавље даје преглед процеса израде Државне стратегије за рад на предметима ратних злочина, њених главних карактеристика, те оцјењује напредак и препреке у вези са њеним досадашњим спровођењем.

Нека од најважнијих питања која се обрађују у овом поглављу су:

- тешкоће у вези са прикупљањем података о прецизном броју и природи предмета ратних злочина у раду код судова и тужилаштва широм БиХ, укључујући проблеме као што су паралелне истраге;
- неријешено питање примјене критеријума за одабир и оцјену предмета као „најсложенијих“ и „мање сложених“, на основу којих се одређује да ли треба да се процесуирају пред Тужилаштвом и Судом БиХ или пред судовима и тужилаштвима у ентитетима и Брчко дистрикту БиХ;
- статус спровођења других важних сегмената Државне стратегије, укључујући процјену капацитета за провођење истрага, кривично гоњење и суђење у предметима ратних злочина у ентитетима и омогућавање постојања одговарајућег институционалног оквира за заштиту и подршку свједоцима широм БиХ.

2.1 Контекст

Чак и након што су Суд БиХ и Тужилаштво БиХ почели са радом у пуном капацитету, 2005. године, и даље су постојали неријешени предмети ратних злочина чији су број и природа били непознати, као и бројни додатни проблеми који су утицали на ефикасност и ефективност процесуирања предмета ратних злочина. Потреба да се изнађе стратешки приступ проблематици рјешавања предмета ратних злочина у БиХ препозната је 2007. године. На захтјев ОХР-а, у октобру 2007. године, Министарство правде БиХ формирало је Радну групу за израду стратегије за рјешавање проблема у вези са предметима ратних злочина.¹⁷ Радном групом је предсједавао главни тужилац Тужилаштва БиХ. Главни циљ тог процеса био је да се састану руководиоци најважнијих правосудних институција у држави, у нади да ће се договорити око рјешења у вези са неким од најжитнијих питања. Та питања односила су се на распоређивање предмета и одређивање приоритета у њиховом процесуирању, примјену материјалног кривичног права, заштиту и подршку свједоцима, те на недовољну сарадњу и координацију у процесуирању предмета ратних злочина како између правосудних институција

¹⁷ ОХР је *ad hoc* међународна институција одговорна за надзор над спровођењем цивилног аспекта споразума којим је окончан рат у Босни и Херцеговини, с циљем да помогне у рјешавању проблема у тој области. Видјети www.ohr.int.

у БиХ тако и међу државама на подручју бивше Социјалистичке Федеративне Републике Југославије (СФРЈ). (Видјети поглавље 6: *Регионална сарадња*.)

Након почетног периода у којем је постигнут минималан напредак, у фебруару 2008. године, Савјет за спровођење мира БиХ уврстио је усвајање стратегије за рад на предметима ратних злочина у пет циљева које БиХ мора да испуни да би омогућила транзицију ОХР-а у Канцеларију специјалног представника Европске уније и тако интензивира присуство ЕУ у БиХ.¹⁸ Посљедица тога било је убрзавање процеса, те су се од априла 2008. године сједнице Радне групе за израду Државне стратегије почеле да одржавају редовно. Била је потребна детаљна расправа о сложенем правном и институционалном оквиру за процесуирање ратних злочина у БиХ да би се идентификовали бројни проблеми и пронашла могућа рјешења. Суд БиХ и Тужилаштво БиХ одиграли су кључну улогу у том процесу, као и Високи судски и тужилачки савјет БиХ (ВСТС БиХ), Републичко тужилаштво Републике Српске, Федерално тужилаштво Федерације Босне и Херцеговине и Јавно тужилаштво Брчко дистрикта БиХ, те Министарство правде БиХ. За вријеме процеса израде Државне стратегије, предсједник Суда БиХ и тадашњи шеф Посебног одјељења за ратне злочине, односно замјеник главног тужиоца Тужилаштва БиХ поднијели су и своје исцрпне приједлоге нацрта за дискусију. Иако је чињеница да је међународна заједница континуирано подржавала и пратила процес (укључујући Мисију ОЕБС-а, ОХР, специјалног представника Европске уније и Развојног програма Уједињених нација у БиХ), предложена и договорена рјешења су заиста резултат улагања заједничких напора домаћих институција.¹⁹

Од самог почетка договорено је да ће се **Државна стратегија бавити проблемима у вези са истрагом, кривичним гоњењем и суђењима у предметима ратних злочина**. Важна сродна проблематика, као што је тражење несталих лица и потреба за комплементарним механизмима транзицијске правде морала је бити издвојена да би се фокусирао на све веће изазове у вези са правним и институционалним оквиром за процесуирање предмета ратних злочина у кривичноправном систему.²⁰ Стога је једно од кључних питања, о којима је требало донијети одлуку у процесу израде Државне стратегије, било да ли убудуће треба „централизовати“ процесуирање свих предмета ратних злочина пред Судом БиХ, или да се задржи *status quo*, односно да се предмети на координиран начин процесуирају и пред Судом БиХ и пред судовима у ентитетима.²¹ Одлука да се предмети процесуирају само пред Судом БиХ,

18 Саопштење Управног одбора Савјета за спровођење мира у БиХ, 20. фебруар 2008. године (доступно на http://www.ohr.int/pic/default.asp?content_id=42667).

19 Радном групом за израду Државне стратегије за рад на предметима ратних злочина предсједавали су узастопно главни тужиоци Тужилаштва БиХ; нови главни тужилац именован је убрзо након започињања процеса израде.

20 Израда Стратегије транзицијске правде за БиХ трајаће од 2010. до 2012. године под водством експертне радне групе коју је одредио Савјет министара БиХ. Видјети Савјет министара, Одлука о оснивању експертне радне групе за израду Стратегије транзиционе правде у Босни и Херцеговини и Акционог плана за њено спровеђење (21. јануара 2009. године).

21 Видјети поглавље 3: *Надлежност и распоређивање предмета ратних злочина између судова у БиХ*.

значила би престанак овлашћења за поступање судова у ентитетима у предметима ратних злочина. Такав потез резултирао би немогућношћу оцјене и преношења вођења поступка у мање осјетљивим или мање сложеним предметима са Суда БиХ на десет кантоналних, пет окружних и на Основни суд Брчко дистрикта БиХ, чиме би се елиминисали многи недостаци фрагментираног приступа. С друге стране, друго рјешење значило је **рјешавање проблема увези са подјелом терета процесуирања предмета ратних злочина између Суда БиХ и судова у ентитетима успостављањем режима веће координације** (предвођеног Судом БиХ) и низом промјена осмишљених да побољшају функционисање система. Иако не без пријепора, на крају је једногласно одлучено да се усвоји други приступ, који је назван „координирани и централизовани приступ“.²² Такав приступ сматрао се најбољим рјешењем које ће довести до постизања свеукупног **циља да се најприоритетнији предмети процесуирају у року од седам година, а сви остали у периоду од 15 година**. Треба истаћи да, док су неке расправе у вези са доношењем одлуке о важним аспектима будућности процесуирања предмета ратних злочина у БиХ биле оштре, ни у једном тренутку није било назнака било каквих политичких мотива у позадини.

Друго сложено и с тим повезано питање у фази израде била је **неусаглашена примјена материјалног права у предметима ратних злочина**, што очигледно нарушава принцип једнакости грађана пред законом у **предметима ратних злочина у којима се суди пред различитим судовима у БиХ**. У пракси, примјена различитих кривичних закона доводи до изразитих разлика у висини казни које за ратне злочине изричу различити судови у БиХ. Ова проблематика, која се детаљније разматра у поглављу 3 под називом: *Надлежност и распоређивање предмета ратних злочина између судова у БиХ*, посљедица је супротстављених стајалишта судова у ентитетима у погледу примјењивог материјалног права. Ово се односи на дилему о примјени Кривичног закона БиХ из 2003. године или Кривичног закона СФРЈ, који је био на снази у вријеме оружаног сукоба, односно става да треба примијенити блажи закон,²³ Кривични закон СФРЈ, који предвиђа нижи општи максимум и минимум прописане казне за ратне

22 *Видјети, Државна стратегија, Циљеви и очекивани резултати, supra* фуснота 13.

23 Примјена “института блажег закона” (односно примјена закона који је блажи за починиоца) сматра се саставним дијелом владавине права. *Видјети Скопола против Италије бр. 2, ЕСЉП, бр. 10249/03, (17. септембар 2009. године) параграфи: 105-108; 108 et seq.* Примјена института блажег закона прописана је у члану 4. став 2. Кривичног закона БиХ.

злочине него Кривични закон БиХ.²⁴ Радна група за израду Државне стратегије размотрила је приједлог да се одредбе Закона о кривичном поступку БиХ о преношењу вођења поступка измијене и допуне, како би се прописало да предмети ратних злочина уступљени из надлежности Суда БиХ судовима у ентитетима морају да буду процесуирани у складу са Кривичним законом БиХ. Међутим, Радна група се није сложила око тога да ли овакво рјешење представља уплитање у самосталност суда у тумачењу и примјени материјалног кривичног закона.

Сматрало се да постоји велики ризик да носиоци правосудних функција не би прихватили законом наметнуту обавезу примјене Кривичног закона БиХ као легитиман приступ. Као компромис, текст измјена и допуна, који је садржавао овакво рјешење (заједно са другим нацртима измјена и допуна одредаба о преношењу вођења поступка и распојеле предмета), достављен је, заједно са финализираним стратешким документом, Министарству правде БиХ, које је било задужено, као одговорна институција, за формирање радне групе која ће израдити приједлог измјена и допуна препоручених у Државној стратегији. На крају, приједлог није усвојен.²⁵ Два друга парцијална рјешења овог проблема идентификована су и уврштена у Државну стратегију: прво, измјене и допуне Закона о Суду БиХ и закона о судовима у ентитетима и Брчко дистрикту БиХ да би се предвидјеле редовне заједничке сједнице Одјељења за ратне злочине Апелационог одјељења Суда БиХ, врховних судова ентитета и Апелационог суда Брчко дистрикта БиХ, на којима би се заузимали заједнички ставови у предметима ратних злочина. Према другом рјешењу, Суд БиХ би могао да донесе обавезујуће упутство у којем се даје тумачење Суда у погледу примјењивог материјалног права, иако није било јасно на који начин би упутство имало обавезујућу снагу за судове у ентитетима, с обзиром на непостојање хијерархије између Суда БиХ и других судова у БиХ. Овај проблем неуједначене примјене закона није у потпуности ријешен, јер је тумачење и примјена закона на слободној оцјени суда. До данас ниједно од ових рјешења није у потпуности примијењено.

Након што су два кључна проблема донекле ријешена, договор око низа стратешких мјера о другим питањима постигнут је брзо и једноставно, те су

24 Кривични закон БиХ из 2003. године примјењује се у поступцима пред Судом БиХ; што је Уставни суд БиХ у предмету *Мактоуф* нашао оправданим (Уставни суд БиХ, пресуда бр. АП-1785/06 у предмету *Абдуладхим Мактоуф*, 30. март 2007. године). Минимална казна затвора, прописана у Кривичном закону БиХ из 2003. године за геноцид, злочине против човјечности и ратне злочине, је казна затвора у трајању од десет година, док је максимална казна, која се може изрећи, казна дуготрајног затвора у трајању од 45 година. Према Кривичном закону СФРЈ, за ратни злочин може се изрећи минимална казна затвора од пет година и максимална казна затвора у трајању од 15 година или смртна казна, с алтернативно прописаном казном затвора од 20 година. Потписивањем Дејтонског мировног споразума, чији је саставни дио Устав БиХ, у децембру 1995. године, смртна казна више није могла бити изречена, јер би представљала повреду Протокола 6 Европске конвенције о људским правима (ЕКЉП); стога би се, према овом закону, као максимална казна затвора могла изрећи казна затвора од 20 година.

25 Ово је одлучено на састанку тијела које је именovalo Министарство правде БиХ - Тим за праћење и оцјену примјене кривичног законодавства (СЦИАТ) од 21. јануара 2009. године.

усвојене у року који је поставио ОХР. Резултирајући докуменат – Државну стратегију²⁶ – усвојио је Савјет министара БиХ, 29. децембра 2008. године, и она представља свеобухватни приступ постизању задатих циљева и рјешавању низа других кључних проблема. Релевантна поглавља Државне стратегије обрађују ефикасно управљање предметима, повећање капацитета судова и тужилаштва за процесуирање предмета ратних злочина (посебно у ентитетима), јачање регионалне сарадње, омогућавање одговарајуће подршке и заштите свједока, те израду плана за процесуирање ратних злочина, заснованог на концепту програматског буџетирања.²⁷ Сви наведени аспекти детаљније су обрађени у наставку.

2.2 Преглед и општа оцјена спровођења

Усвајање Државне стратегије представљало је важну прекретницу за БиХ и за њена стална настојања да починиоци одговарају за ратне злочине. **Међутим, још важнији задатак, спровођење мјера предвиђених Државном стратегијом, скоро двије године након њеног усвајања, показао се сложеним, бременитим проблемима и спорим.** Оваква ситуација, у комбинацији са несигурношћу која је постојала током израде Државне стратегије у погледу будуће укључености правосуђа у ентитетима у рјешавање предмета ратних злочина, резултирала је примјетном тенденцијом опадања броја процесуираних предмета у ентитетима од 2008. године.²⁸ Важан услов, наглашен у Државној стратегији, наводи на то да судови и тужилаштва у БиХ имају дужност да „без одлагања наставе рад на рјешавању предмета ратних злочина и у оквиру постојећих закона“.²⁹ Имајући у виду чињеницу да закон јасно прописује да судови и тужилаштва наставе да процесуирају предмете ратних злочина, заједно са ВСТС-овим разборитим подсећањем правосуђа на услов у Државној стратегији, предмети ратних злочина нису се потпуно престали процесуирати, упркос не одвећ устрајном спровођењу Државне стратегије. Ово питање се даље разматра у поглављу 5: *Предмети ратних злочина пред судовима и тужилаштвима у ентитетима.*

2.2.1 Прикупљање података о предметима и управљање предметима

Прије свега, треба истаћи да Радна група задужена за израду Државне стратегије није успјела постићи циљ да добије потпуни преглед свих предмета

26 Државна стратегија, *supra* фуснота 13.

27 То ће омогућити постојање одвојеног рачуноводственог и буџетског евидентирања средстава потребних за процесуирање предмета ратних злочина, што би, заузврат, требало да омогући будуће планирање и улагање у капацитете за процесуирање предмета ратних злочина.

28 Видјети поглавље 5: *Предмети ратних злочина пред судовима и тужилаштвима у ентитетима.*

29 Државна стратегија, *supra* фуснота 13, (*Државна стратегија за рад на предметима ратних злочина* (доступна на <http://www.mpr.gov.ba/userfiles/file/Projekti/Drzavna%20strategije%20za%20rad%20ona%20predmetima%20RZ.pdf>).

ратних злочина (који би укључивао статус предмета, историјат поступка, правну квалификацију, степен сложености итд.). Овај задатак је једноставно био превелик да би се извршио током израде Државне стратегије. Ипак, завршетак прикупљања **података о неријешеним предметима остаје и даље битан корак ка њиховом разумијевању у квантитативном и у квалитативном погледу**, и, стога, је неопходан предуслов за доношење одлука о политици расподјеле, одређивању приоритета и одабиру предмета за процесуирање.³⁰ Док анекси Државне стратегије садрже велики број статистичких података прикупљених током њене израде, у вези са врстом предмета на свим нивоима, убрзо је постало очигледно да су подаци непотпуни и недовољно јасни да би се одмах приступило расподјели неријешених предмета. Стога је први задатак Надзорног тијела, које је формирао Савјет министара БиХ, ради праћења спровођења Државне стратегије, био упућивање захтјева **судовима и тужилаштвима да достављају редовне извјештаје о неријешеним предметима ратних злочина**. Тај процес је у великој мјери требало да координира Тужилаштво БиХ, пошто се већина извјештаја односи на предмете у истражној фази поступка.³¹ Овај процес извјештавања трајао је током 2009. и 2010. године. До априла 2010. године, Тужилаштво БиХ је извјестило о постојању **око 1381 предмета ратних злочина, који се односе на 8249 осумњичених лица, који су се налазили у раду код 17 тужилаштава који процесуирају предмете ратних злочина**³² – што је пуно мање од процјене из 2007. године, када се говорило о броју од 13 до 17 хиљада починилаца.³³ Овај број указује на могућност да се отворени предмети стварно ријеше у року задатом Државном стратегијом, имајући у виду вријеме и ресурсе који су на располагању домаћим правосудним институцијама. С обзиром да су од усвајања новог Закона о кривичном поступку, 2003. године, судови у БиХ ријешили укупно 216 предмета ратних злочина (62 предмета која се односе на 210 оптужених и 154 предмета са по једним оптуженим), чини се разумним очекивати да систем може да процесуира 1300 предмета у наредних

30 „Расподјела предмета“ подразумијева процес одлучивања о томе да ли ће се предмет процесурати пред Судом БиХ и Тужилаштвом БиХ или другим судовима и тужилаштвима, и, ако ће се предмети и процесуирати пред другим судовима и тужилаштвима, пред којим. „Одређивање приоритета“ подразумијева процес доношења одлуке да се у одређеном предмету спроведе истрага и процесуира прије других предмета. „Одабир“ подразумијева процес одлучивања да се формално покрене поступак против једног или више починилаца.

31 Извјештај о раду Надзорног тијела за праћење спровођења Државне стратегије за рад на предметима ратних злочина, јули 2010. године (у којем се наводи „у сврху утврђивања тачног броја предмета и имена пријављених особа, главни тужилац Тужилаштва БиХ задужен је за утврђивање тачне информације, појединачно за свако тужилаштво и укупно за сва тужилаштва (број предмета, категоризација предмета и имена пријављених особа) и за достављање тих информација Надзорном тијелу, најкасније до 1. септембра [2009. године]“).

32 Извјештај Тужилаштва БиХ Надзорном тијелу на 10. састанку, 13. априла 2010. године. Преглед предмета закључно са 22. мартом 2010. године. Уз 1381 КТ РЗ (предмети ратних злочина у којима је познат починилац), прегледом је утврђено да постоји укупно 1859 КТА РЗ предмета у којима није извјесно постојање кривичног дјела ратног злочина и такође служи за ознаку разних кривичних предмета у вези са предметима ратних злочина) и 310 КТН РЗ предмета (предмети ратних злочина у којима су починиоци непознати). Број могућих починилаца у предметима КТА и КТН није познат.

33 Видјети, на примјер, податке Тужилаштва БиХ изнесене у нацрту Државне стратегије за рад на предметима ратних злочина, из августа 2008. године.

13 година (односно, до краја рока предвиђеног Државном стратегијом). Такође је за надати се да ће два додатна фактора бити од помоћи у убрзавању рјешавања и смањења броја отворених предмета ратних злочина. Прво, пуно спровођење дијела Државне стратегије који се односи на ефикасност у процесуирању требало би да омогући да се годишње процесуира више предмета. Друго, донешење наредби о обустављању истраге уколико се установи да нема довољно доказа да је осумњичени починио кривично дјело, такође би требало да смањи број отворених предмета.

Кључни елемент у настојању да се прикупе подаци о неријешеним предметима био је омогућавање координације између главних тужилаца БиХ, РС, Федерације БиХ и Брчко дистрикта БиХ. Стога су они редовно позивани да присуствују састанцима Надзорног тијела, иако нису формално његови чланови.³⁴ Упркос томе, било је евидентно да је кашњење приликом прикупљања података о неријешеним предметима дјелимично настало због неуједначеног извјештавања тужилаштва у ентитетима, иако су неке институције – као што је Федерално тужилаштво Федерације БиХ – покушале да користе исту методологију у припреми извјештаја о предметима. Осим тога, Надзорно тијело је предузело кораке да се обаве консултације са свим тужиоцима који раде на предметима ратних злочина у БиХ, у вези са њиховом одговорношћу која произилази из Државне стратегије.³⁵ У септембру 2009. године, Тужилаштво БиХ је указало да је за окончање процеса прикупљања података о предметима ратних злочина потребно организовати обилазак тужилаштва у ентитетима, како би се разјаснила питања у вези са бројем неријешених предмета. Овај такозвани „физички“ процес прегледа предмета довео је до неочекиваних сазнања о могућности постојања **већег броја паралелно вођених предмета у тужилаштвима у ентитетима и у Тужилаштву БиХ.**³⁶ Доказ о постојању паралелних истрага у предметима на државном нивоу и у ентитетима нарочито је изазвао забринутост код Тужилаштва БиХ. Као посљедица тога, указала се потреба за директним разговорима између Тужилаштва БиХ и тужилаштва у ентитетима да би се одмах разјаснило која институција треба да поступа у

34 У састав Надзорног тијела именовани су представници ВСТС-а БиХ, Министарства правде БиХ, Министарства безбједности БиХ, Министарства правде Федерације БиХ, Министарства правде РС, Правосудне комисије Брчко дистрикта БиХ, Министарства финансија и трезора БиХ, Министарства финансија РС и Министарства финансија ФБиХ. Надзорним тијелом лично председава председник ВСТС-а БиХ, док је потпредседник секретар Министарства правде БиХ.

35 Састанке главних тужилаца и тужилаца који раде на предметима ратних злочина у ентитетима организовао је ВСТС БиХ у Теслићу, 23. и 24. новембра 2009. године и у Бијељини, 7. и 8. јуна 2010. године. Главни тужиоци кантоналних и окружних тужилаштва такође су позивани на састанке Надзорног тијела, како би представили рад својих институција на спровођењу Стратегије.

36 Шеф Специјалног одјела за ратне злочине Тужилаштва БиХ поднио је извјештај на шестом састанку Надзорног тијела (6. новембра 2009. године) да можда има чак 365 таквих предмета који обухватају 910 осумњичених.

одређеном предмету. Ти разговори су се водили почетком 2010. године.³⁷ Проблем паралелних истрага у предметима ратних злочина и даље је изнимно забрињавајући, иако се очекује да ће редовни процес ажурирања евиденције предмета и доношење одлука о њиховој расподјели омогућити идентификовање и исправљање таквих грешака.

Подношење извјештаја Суду БиХ у вези са степеном сложености предмета у раду код правосудних институција у ентитетима и пресудама донесеним у предметима ратних злочина такође је каснило и било пропраћено тешкоћама. Због тога је предсједник Суда БиХ упозорио Надзорно тијело, на састанцима у септембру 2009. године и поново у јуну 2010. године, да већина судова и тужилаштва у ентитетима не подносе редовне и потпуне извјештаје.³⁸ Ти извјештаји неопходни су да би Суд БиХ био у могућности да одлучи о евентуалном преузимању предмета *ex officio* на основу члана 449. став 2 ЗКП-а БиХ.³⁹ До септембра 2010. године, Суд БиХ још увијек није добио потпуне извјештаје који би му омогућили да испуни своју обавезу, а нема ни адекватног објашњења зашто је то тако.

Упркос кашњењу у процесу прикупљања података о предметима, Тужилаштво БиХ је више пута наговјестило да ће од јануара 2010. године убрзати преношење вођења поступка у предметима, у складу са чланом 27а. Закона о кривичном поступку БиХ.⁴⁰ Међутим, као што је наведено у поглављу 3: *Надлежност и распоређивање предмета ратних злочина између судова у БиХ*, до октобра 2010. године, заправо, је у малом броју предмета пренесено вођење поступка. Чини се да је наведено директна посљедица великог недостатка у процесу прикупљања података о предметима, односно пропуст да се прикупе квалитативни подаци који би пратили статистичке податке. Овај проблем, у комбинацији са великим бројем отворених питања у вези са механизмом за расподјелу предмета (ова проплетика се детаљније обрађује у поглављу 3: *Надлежност и распоређивање*

37 На примјер, предмет *Радић и други*, у којем је тада била донесена првостепена пресуда (пресуда Суда БиХ, 20. фебруара 2009. године, бр. Х-КР-05/139; пресуда укинута и одређено одржавање претреса, који није започео у вријеме писања овог извјештаја), идентификован је као један од таквих предмета у којем се и даље водила истрага у ентитету (Кантонално тужилаштво у Мостару).

38 *Видјети*, нпр. допис из Кабинета предсједника Суда БиХ, у вези са „Државном стратегијом за рад на предметима ратних злочина“, од 2. јуна 2010. године

39 *Видјети* поглавље 3: *Надлежност и распоређивање предмета ратних злочина између судова у БиХ*, *infra*.

40 Одредбе члана 27а. Закона о кривичном поступку БиХ прописују преношење вођења поступка за кривична дјела из главе XVII Кривичног закона БиХ и гласе:

- (1) Ако се поступак води за кривична дјела из члана 171. до 183. Кривичног закона Босне и Херцеговине, Суд може рјешењем пренијети вођење поступка другом суду на чијем је подручју покушано или извршено кривично дјело, најкасније до заказивања главног претреса, а узимајући у обзир тежину кривичног дјела, својства починиоца и остале околности важне за оцјену сложености предмета;
- (2) Суд рјешење из става (1) овог члана може донијети и на приједлог странака или браниоца, а у фази истраге само на приједлог тужиоца;
- (3) Рјешење из става (1) овог члана доноси Вијеће састављено од тројице судија из члана 24. став (7) овог закона. Против рјешења Вијећа жалба није дозвољена.

предмета ратних злочина између судова у БиХ), пријечи коришћење тих података. Друго, начин на који се спроводи прикупљање података о неријешеним предметима до сада није резултирао прикупљањем свих потребних информација да би се донијеле одлуке о расподјели неријешених предмета између Суда БиХ и Тужилаштва БиХ и судова и тужилаштва у ентитетима на основу степена сложености предмета. У својој укупности, ови проблеми озбиљно спречавају спровођење кључне компоненте Државне стратегије.

Наведена ситуација је резултат начина на који се до сада вршило прикупљање података, при којем се нагласак стављао на прикупљање информација о укупном броју предмета према ознакама,⁴¹ умјесто да се кључне информације извуку из самог предмета. То значи да, упркос томе што сада постоје прилично тачни подаци о броју предмета и осумњичених, и гдје се ти предмети налазе, још увијек се мало зна о њиховој природи. Прикупљање података о тежини кривичног дјела, својству и улози починилаца, квалитету истраге предмета, потенцијалној доступности осумњичених, мјесту које заузима на листи приоритета тужилаштва, итд., није спроведено.⁴² Квалитативно прикупљање података о незавршеним предметима било би у складу с обрасцем у Анексу Б Државне стратегије, помоћу којег се подаци о предмету могу да евидентирају на начин сврсисходан за оцјену релативне осјетљивости, односно сложености предмета.⁴³ Према сазнању Мисије ОЕБС-а, од усвајања Државне стратегије, осим захтјева који је упутила предсједник Суда БиХ, у јуну 2010. године, судови и тужилаштва у ентитетима никад нису добили јасне инструкције како подносити извјештаје у складу с Анексом Б Државне стратегије.⁴⁴ Овај недостатак, односно неприкупљање квалитативних података, који ће пратити статистичке податке – омета расподјелу предмета. Стога, у тренутку писања овог извјештаја, прикупљање података о предметима ратних злочина и даље остаје приоритетни задатак како за Надзорно тијело тако и за правосудне институције.

Проблем који се јавља у вези са прикупљањем података о предметима и расподјелом неријешених предмета, у складу са циљевима Државне стратегије, јесте примјена критеријума за оцјену сложености предмета и сходна одлука да ли ће се процесуирати пред Судом и Тужилаштвом БиХ или судовима и тужилаштвима у ентитетима. Према Државној стратегији, „**најсложенији**

41 Нпр. означавање предмета као КТ РЗ, КТА РЗ, или КТН РЗ. Видјети *supra* фусноту 32.

42 Софтверска алатка погодна за овај задатак – База података о отвореним предметима ратних злочина – у употреби је у Тужилаштву БиХ и води је тим аналитичара. Нажалост, ова алатка није, чини се, довољно повезана са процесом прикупљања података о броју предмета које надгледа Надзорно тијело.

43 Анекс Б структурира податке о предметима на сљедећи начин: *ознака предмета и статус предмета; име и презиме осумњиченог/их; пребивалиште/боравиште осумњиченог/их; својство осумњиченог/их у вријеме учињења (нпр. војни или полиц.чин, политичка функција, цивил, итд.) и улога у учињењу дјела; кратак опис дјела (на крају описа навести и квалификацију); вријеме и мјесто учињења (опћина); број жртава; да ли су одређене мјере заштите свједока (навести које) и/или које је мјере потребно одредити; напомене (у вези предмета, свједока, осумњиченог, посљедица дјела итд.).*

44 Допис из Кабинета предсједника Суда БиХ „Државна стратегија за рад на предметима ратних злочина“ од 2. јуна 2010. године, *supra* фуснота 38.

предмети“ треба да буду процесуирани пред Судом БиХ и Тужилаштвом БиХ, док ће се предмети који се оцијене као „мање сложени“ процесуирати пред кантоналним и окружним судовима у ентитетима и Основним судом Брчко дистрикта БиХ, чиме је замијењено раније оцјењивање предмета према ознакама „врло осјетљив“ или „осјетљив“.⁴⁵ Критеријуми за преглед предмета ратних злочина (Критеријуми за оцјену степена сложености предмета) Државне стратегије, који се налазе у Анексу А, обухватају оцјену тежине кривичног дјела, својства и улоге починиоца, те осталих околности. Док су Оријентациони критеријуми Правилника о прегледу предмета ратних злочина (Критеријуми за оцјену осјетљивости предмета) повлачили јасну разлику између предмета који се могу сматрати „врло осјетљивим“⁴⁶ или „осјетљивим“,⁴⁷ Критеријуми за преглед и оцјену сложености предмета састоје се од листе критеријума и других околности које се узимају у обзир приликом одређивања „да ли ће се поступак водити пред Судом БиХ“.⁴⁸ Према критеријумима сложености, правна квалификација кривичног дјела геноцида, злочина против човјечности, или ратних злочина против цивилног становништва или ратних заробљеника, служи као почетни основ за оцјену предмета као сложенијег, иако „неки други критерији [морају] такође бити испуњени.“ На примјер, „масовна убиства“ (убиство већег броја лица или систематско убијање), показатељ су озбиљне тежине, а „руководећа функција у управљању логорима и заточеничким центрима“ показатељи су својства и улоге починиоца. Повезаност са другим предметима и могућим починиоцима, интерес жртава и свједока (посебно оних којима су претходно одређене мјере заштите) и „посљедице злочина на локалну заједницу“, друге су околности које се могу узети у обзир приликом одлучивања о расподјели предмета. Укратко, критеријуми су изузетно широки и не дају јасне смјернице о томе који степен треба достићи да би се оправдала ознака „најсложенијег“ или „мање сложеног“ предмета. У исто вријеме, како је упозорено у Анексу А, оцјена предмета као „мање сложеног“ не искључује могућност да се тај предмет процесуира пред Тужилаштвом БиХ и Судом БиХ,

45 Државна стратегија, *supra* фуснота 13, (у којој се каже: „Постоји јасна опередијељеност државе БиХ да се најсложенији предмети ратних злочина из обје наведене групе процесуирају пред Судом и Тужилаштвом БиХ, а да се предмети који се оцијене као мање сложени процесуирају пред кантоналним, односно окружним судовима и тужилаштвима ентитета и на Основном суду, односно Тужилаштву Брчко дистрикта БиХ.“). Проблеми у вези са статусом два сета критеријума разматрају се у поглављу 3: *Надлежност и распоређивање предмета ратних злочина између судова у БиХ, infra*.

46 Кривична дјела квалификована као геноцид, починиоци у рангу политичких вођа или војних команданата и околности, као што је постојање свједока „инсајдера“ у предмету, значили су да ће предмет добити ознаку „врло осјетљив“. Видјети Правилник о прегледу предмета ратних злочина, чији је саставни дио докуменат насловљен: Оријентациони критерији за оцјењивање осјетљивих предмета Јединице *Правила пута* (Тужилаштво БиХ, 28. децембар 2004. године).

47 На примјер, кривична дјела квалификована као силовање, починиоци у рангу обичних политичара или војника, или околности, као што је потреба за одређивањем мјере заштите свједока, могло је значити да ће предмет добити ознаку „осјетљив“. *Видјети Оријентационе критерије, Ibid.*

48 Анекс А, Државна стратегија, *supra* фуснота 13.

уколико постоје изузетне околности – на примјер потреба за обезбјеђењем мјера заштите за свједоке, које можда нису доступне у ентитетима.⁴⁹

Неспорно, Критеријуми за оцјену сложености предмета не дају довољно нових смјерница тужиоцима. У цијелости, нови критеријуми, углавном, се ослањају на исту врсту двојачке оцјене озбиљности која је коришћена у Правилнику. Нови критеријуми мало упућују на факторе који се очигледно односе на сложеност кривичног гоњења и суђења у предметима ратних злочина, као што су предмети са више оптужених, или који обухватају комплексне теорије кривичне одговорности и начина почињења (на примјер, удружени злочиначки подухват). Ипак, оцјена заснована на тежини кривичног дјела чини се прихваћеном од правосудних тијела као најпримјеренији метод одлучивања о расподјели предмета.⁵⁰

Међутим, критеријуми омогућавају судијама и тужиоцима велики степен дискреције у њиховој примјени. У теорији, критеријуми могу да буду тумачени на било који начин како би се оправдала оцјена да се одређени предмет процесуира пред Судом и Тужилаштвом БиХ, те тако представљају ризик да би цијела премиса заједничке расподјеле предмета, предвиђена Државном стратегијом, у пракси могла да буде оборена. Ово такође може довести до тога да Тужилаштво БиХ буде оптужено да бира предмете са најјачим доказима за процесуирање на државном нивоу, а да враћа предмете са недовољним доказима тужилаштвима у ентитетима; такве притужбе су се већ чуле од тужилаца.⁵¹ Иако најважнији проблеми, који утичу на расподјелу предмета, произилазе из поступка (видјети поглавље 3: *Надлежност и распоређивање предмета ратних злочина између судова у БиХ*), евидентно је да би **Суд БиХ и Тужилаштво БиХ требало да усвоје досједан приступ у примјени критеријума**. Стога би „редовни састанци са циљем да се осигура јединствена примјена усаглашених критеријума (Анекс А)“ између Суда БиХ и Тужилаштва БиХ, предвиђених Државном стратегијом, требало да почну прије очекиваног великог прилива приједлога за преношење вођења поступка.⁵² Штавише, било би корисно када би Тужилаштво БиХ израдило интерне смјернице које наглашавају досједну примјену критеријума на начин који је у складу са циљевима Државне стратегије. Такве смјернице могле би да поброје конкретне показатеље према којима је неки предмет погодан за процесуирање у ентитетима. Суд БиХ би требало пажљиво да надзире примјену критеријума у рјешењима о преношењу вођења поступка и да примјењује одговарајући стандард основности на приједлоге Тужилаштва БиХ.

49 *Ibid.*

50 Критеријуме за преглед предмета израдио је заједнички тим састављен од представника Суда БиХ и Тужилаштва БиХ, 2008. године.

51 Видјети такође поглавље 5: *Предмети ратних злочина пред судовима и тужилаштвима у ентитетима, infra.*

52 Видјети табелу стратешких мјера и рокова за спровођење, Државна стратегија (стратешка мјера број 12), *supra* фуснота 13.

Коначно, треба такође примијетити да Критеријуми за преглед, оцјену сложености и расподјелу предмета не служе, нужно, као критеријуми за одређивање приоритета предмету и одабир предмета за процесуирање, иако служе као показатељ за врсту предмета којима Тужилаштво БиХ треба да да приоритет (на примјер, масовна убиства за разлику од појединачних убиства, систематско силовање и сексуално ропство за разлику од појединачног полног злостављања).⁵³ Осим јавних излагања широм БиХ, које је одржало Посебно одјељење за ратне злочине⁵⁴, 2008. године, јавност се мало информисала о политици Тужилаштва у вези са предметима ратних злочина. У недостатку јасне политике, тужилаштвима у ентитетима тешко је пратити приоритете Тужилаштва БиХ, као и заинтересованом невладином сектору да процијени рад тужилаштва. Како се приближава седма година активног рада на истрагама и процесуирању предмета Тужилаштва БиХ, **нагласак треба ставити на уобличавање интерне стратегије Тужилаштва БиХ**, јер поред тога што би то било од помоћи тужилаштвима у ентитетима, демонстрирало би и транспарентност према жртвама и јавности уопште.

2.2.2 Други сегменти Државне стратегије – капацитети тужилаштва, заштита и подршка свједоцима и финансијско планирање

Рјешавање проблема која отежавају ефикасно и ефективно управљање неријешеним предметима има централно мјесто у процесу спровођења Државне стратегије. Државна стратегија такође поставља свеобухватан план рјешавања **ширих проблема својствених процесу успоставе увезаног система процесуирања предмета ратних злочина – побољшање капацитета, јачање кључних области, као што је обука, заштита свједока, те суочавање са сложеним питањима регионалне сарадње**. Нажалост, с обзиром на стање ових сегмената Државне стратегије (крајем септембра 2010. године) у односу на фокус усмјерен на проблеме у вези са подацима о предметима, јасно је да **је спровођење Државне стратегије било фрагментирано, а не цјеловито**. Ипак, одређени напредак је очигледан. На примјер, остављајући по страни проблем непотпуног прикупљања података о отвореним предметима ратних злочина, важна прилагођавања законског оквира, која отварају пут преношењу вођења поступка и преузимању предмета, постигнута су 13. новембра 2009. године, када је Парламентарна скупштина БиХ усвојила измјене и допуне Закона о кривичном поступку БиХ, које су олакшале уступање предмета ратних злочина са Суда БиХ судовима у ентитетима.⁵⁵ Овај механизам детаљније се разматра у поглављу 3: *Надлежност и расподјела предмета ратних злочина судовима у БиХ*.

53 Видјети поглавље 4: *Предмети ратних злочина пред Судом БиХ, infra*.

54 Видјети поглавље 7: *Политичка и јавна подршка процесуирању ратних злочина у БиХ, infra*.

55 Видјети детаљније о новом члану 27а. и члану 449. став 2. Закона о кривичном поступку БиХ у поднаслову 3.3: *Предмети запримљени у рад након 1. марта 2003. године (предмети из групе I), infra*.

До сада је постигнут напредак у још неколико кључних области, иако је у неким случајевима ограничен. Што се тиче стварања механизма који би омогућио уједначену примјену материјалног кривичног закона у предметима ратних злочина, Министарство правде БиХ је Парламентарној скупштини БиХ, 26. марта 2009. године, предложило измјене и допуне члана 13. Закона о Суду БиХ. Предложена измјена и допуна предвиђа законски основ за одржавање заједничких сједница Одјељења за ратне злочине Апелационог одјељења Суда БиХ и Врховних судова ентитета и Апелационог суда Брчко дистрикта БиХ. Те измјене и допуне још нису усвојене, а од марта 2010. године Министарство правде БиХ, на захтјев Савјета министара БиХ, тражило је коментаре, и одређени степен сагласности, од својих колега из РС и ФБиХ прије поновног стављања приједлога на усвајање. Међутим, наведене институције ипак су одржале двије такве *ad hoc* сједнице.⁵⁶

Постигнут је одређени успјех у јачању капацитета тужилаштва у ентитетима. Неколико већих тужилаштва извјестило је о успостављању посебних одјељења за ратне злочине, како је предвиђено Државном стратегијом. Чини се да постоји разумијевање да се систем норме⁵⁷ – који постоји у неким тужилаштвима, као средство праћења радног учинка – неће користити када су у питању тужиоци распоређени у нова посебна одјељења у свјетлу јасне поруке из ВСТС-а БиХ да предметима ратних злочина треба дати највећи приоритет. Норма се често наводи као препрека напретку у рјешавању отворених предмета ратних злочина, јер се обично не узима у обзир рад на сложеним и дуготрајним истрагама и главним претресима, те је, стога, Државна стратегија идентификовала промјену таквог начина оцјењивања као приоритет.⁵⁸ С друге стране, прилагођавање система норме који користе нека тужилаштва чини се да је једноставнији проблем него више пожељно дугорочно рјешење **именовања адекватног броја тужилаца за рад на предметима ратних злочина**, које је проблематично због недостатка ресурса.⁵⁹

Међутим, ВСТС БиХ још није формално прилагодио формални систем норме, који од судија захтијева да заврше одређени број предмета мјесечно, узимањем у обзир сложену природу предмета ратних злочина, како је предвиђено Државном стратегијом.⁶⁰

56 Први такав састанак одржан је 26. октобра 2009. године, а други 23. децембра 2009. године.

57 Мисија ОЕБС-а има сазнања да шест од укупно 15 тужилаштва у ентитетима и Тужилаштво Брчко дистрикта БиХ користе интерни систем норми као средство праћења радног учинка тужилаца (обично 10 тужилачких одлука мјесечно у обичним кривичним предметима). ВСТС БиХ не примјењује никакав формални систем норми за тужиоце.

58 Видјети табелу стратешких мјера и рокова за спровођење, Државна стратегија (стратешка мјера број 20), *supra* фуснота 13. Међутим, између априла и октобра 2010. године, ВСТС БиХ је пилотирао нови систем мјерила за рад на седам судова, заснован на „временским мјерилима“, који је конципиран тако да узме у обзир релативну сложеност предмета.

59 Видјети поднаслов 5.2: *Људски и материјални ресурси потребни за спровођење истраге, кривично гоњење и суђења у предметима ратних злочина у ентитетима, infra.*

60 Видјети *supra*, фуснота 58.

ВСТС БиХ је одобрио међународни донаторски пројекат ради запошљавања још осам лица за подршку у тужилаштвима, као и центрима за едукацију судија и тужилаца у ентитетима да раде на предметима ратних злочина и побољшају пружање обуке о истрагама, кривичном гоњењу и суђењу у предметима ратних злочина.⁶¹ Други позитиван корак ка јачању ресурса у ентитетима учињен је почетком 2010. године када је ВСТС БиХ затражио од главних тужилаца у ентитетима да поднесу планове за рјешавање отворених предмета ратних злочина, које ће уврстити и процјену неопходних ресурса.

Доступност заштите и подршке свједоцима у ентитетима представља велики изазов, јер неминовно укључује огромно повећање ресурса који се користе у овој области. Напредак у спровођењу вишеструких рјешења предвиђених Државном стратегијом је неуједначен. У 2009. години, Парламентарна скупштина БиХ није усвојила приједлог измјена и допуна Закона о програму заштите свједока БиХ. ОЕБС-ов Програм посматрања рада и подршке раду ПС БиХ указује да се приједлогу, према којем би Државна агенција за истраге и заштиту (СИПА) имала надлежност да прошири активности програма за заштиту свједока на предмете ратних злочина пред судовима у ентитетима, као и на неке друге врсте кривичних дјела, успротивио Клуб српских посланика, с образложењем да су та овлашћења у надлежности редовних полицијских снага у ентитетима, а не државних органа власти. Није познато да ли ће се Закон поново наћи на дневном реду Парламентарне скупштине БиХ или ће се тражити друго рјешење. У октобру 2010. године, званичне структуре подршке свједоцима (на примјер, психосоцијална и логистичка подршка) још увијек су биле доступне само на Суду БиХ. Међутим, ВСТС БиХ је одобрио два међународна донаторска пројекта, која ће омогућити ангажовање службеника за подршку при Окружном суду у Бањој Луци и Кантоналном суду у Сарајеву, односно омогућити обуку едукатора у одговарајућим тијелима о начину вођења служби за подршку свједоцима у ентитетима.⁶² У вези са заштитом свједока у вријеме суђења, Државна стратегија подсећа све судове и тужилаштва да морају спријечити неовлашћено откривање заштићених података о идентитету свједока, у складу са законом. Без обзира на то, резултати програма праћења правосудног сектора Мисије ОЕБС-а указују и даље на **пропуст провођења истраге о пријетњама свједоцима уз дужну пажњу и одређивањем адекватних мјера заштите.** (Видјети даље извјештај Мисије ОЕБС-а о заштити и подршци свједока у предметима ратних злочина у Босни и Херцеговини.)⁶³ Многим судницама потребно је побољшање инфраструктуре и техничка опрема да би се могле примијенити мјере заштите свједока. У погледу тога, важно је истаћи да је ВСТС БиХ такође одобрио

61 Меморандум о разумијевању између Канцеларије за демократске институције и људска права ОЕБС-а и ВСТС-а БиХ у вези са пројектом МКСЈ-а, ОДИХР-а и УНИЦР-ија о предметима ратних злочина („Пројекат правда и ратни злочини“), који финансира Европска унија. (Видјети: <http://www.osce.org/odihr/43617.html>). Додатно (девето) радно мјесто биће креирано у Одсјеку кривичне одбране (ОКО) у Министарству правде БиХ, као помоћ браниоцима који заступају оптужене у предметима ратних злочина пред судовима у ентитетима.

62 Први је пројекат УНДП-а БиХ, а други „Пројекат правда и ратни злочини“, *ibid.*

63 Извјештај Мисије ОЕБС-а, *Заштита и подршка свједока у предметима ратних злочина*, *supra* фуснота 4.

донације од Европске комисије, које су усмјерене на нека од ових побољшања инфраструктуре и техничке опреме.⁶⁴

Регионална сарадња у процесуирању ратних злочина – још један изузетно важан сегмент Државне стратегије – посљедњих година је проблематична и политизована. Ова проблематика се даље разматра у поглављу 6: *Регионална сарадња*. Као посљедица чињенице да спровођење многих сегмената Државне стратегије остаје у почетној фази, спровођење стратешке мјере **израде плана за процесуирање ратних злочина примјеном концепта програматског буџетирања** још није ни започето.

У априлу 2010. године, Мисија ОЕБС-а је упозорила да се рад на спровођењу других мјера из Државне стратегије, поред оних које се односе на неријешене предмете, не смије одгађати и занемаривати због неупитне хитности прикупљања података о предметима ратних злочина и њиховој расподјели.⁶⁵ Од тада је Надзорно тијело интензивније извјештавало о напретку у спровођењу других компоненти Државне стратегије.⁶⁶ Сви одговорни органи власти – министарства правде, судови и тужилаштва, законодавна тијела и министарства финансија, релевантне полицијске структуре и надлежна тијела социјалне заштите, као и ВСТС БиХ и Надзорно тијело – треба и даље да наставе с одлучним и свеобухватним спровођењем свих компоненти Државне стратегије, без одлагања.

2.2.3 Рокови

Државна стратегија предвиђа амбициозне рокове за спровођење стратешких мјера - који су се показали потпуно неостваривима. **Многи од конкретних рокова истекли су без реализације предвиђене мјере** (са значајним изузетком ажурне додјеле задатка израде нацрта измјена и допуна одредаба о преношењу вођења поступка у Закону о кривичном поступку, којим је 12. јануара 2009.

64 Иницијативом финансираном од Европске уније, све суднице у кантоналним и окружним судовима (осим оних пред којима тренутно нема предмета ратних злочина или које немају довољно људских ресурса да би водиле поступке у предметима ратних злочина, као што су: Оцак, Горажде и Широки Бријег), имаће најмање једну судницу која ће бити преправљена за суђења у предметима ратних злочина. То ће бити пропраћено изградњом посебне просторије за свједоке и/или опремањем техничким уређајима за саслушање с удаљене локације (другог суда), коришћењем заштићеног видео-линка. У вријеме писања овог извјештаја, дошло се до сазнања да су радови планирани за другу половину 2011. године.

65 *Запажања Мисије ОЕБС-а о спровођењу Државне стратегије за рад на предметима ратних злочина, током периода јануар 2009 - април 2010. године* (7. април 2010. године). Ова запажања дијелом су била реакција на мишљење, које је изразило Надзорно тијело, да „без јединствене базе података о броју предмета и именима пријављених особа за сва тужилаштва, Надзорно тијело није у могућности да размисли и спроведе даљње мјере у циљу provedбе Државне стратегије, ни надзор, посебно на подручју управљања предметима, усаглашености судске праксе, регионалне сарадње, заштите и подршке свједока/жртава.“ Видјети Извјештај о раду Надзорног тијела за праћење provedбе Државне стратегије за рад на предметим ратних злочина, јули 2010. године.

66 *Видјети Извјештај о раду Надзорног тијела за праћење provedбе Државне стратегије за рад на предметима ратних злочина, 1. јануар - 30. јуни 2010. године.*

године, један дан прије истека рока предвиђеног Државном стратегијом, Министарство правде БиХ задужило одговарајуће експертно тијело).⁶⁷ У кратком временском периоду, постало је јасно да Надзорно тијело мора да има строгу контролу над постављањем рокова и да тражи одговорност институција за њихово поштовање. Почетни рок предвиђен Државном стратегијом за припрему и достављање извјештаја о предметима ратних злочина био је 15 дана након усвајања (тј. 13. јануар 2009. године). Продужавање рокова за завршетак прикупљања података о предметима, које је услиједило према договору Надзорног тијела и Тужилаштва БиХ, такође је показало да су првобитни кратки рокови били нереални. У ствари, требало је више од 15 мјесеци да се добије размјерно тачна процјена броја предмета⁶⁸, а, као што је већ наведено, увид у стварну природу тих предмета још увијек не постоји.

Можда је већи проблем, у вези са поштовањем рокова, чињеница да су многе стратешке мјере означене као мјере које захтијевају „континуирано спровођење“ – нарочито оне које се односе на мање јасне циљеве, као што је обезбјеђење неопходних материјално-техничких средстава за рад на предметима ратних злочина.⁶⁹ Праћење напретка у постизању ових циљева представља изазов, јер изгледа да се није имао на уму конкретан рок за реализацију. **Надзорно тијело треба да постави јасне али флексибилне рокове за реализацију сваке од 43 стратешке мјере из Државне стратегије и размотри усвајање система мјерила како би се пратио напредак у спровођењу.**

2.3 Изгледи за спровођење Државне стратегије у будућности

Као што и сама Државна стратегија препознаје, протеком времена се смањује број свједока који су доступни и вољни да свједоче на претресу, материјални докази пропадају, а шансе за прибављање нових материјалних доказа све су мање. Велики број осумњичених нису доступни органима власти БиХ и та се ситуација вјероватно неће промијенити, уколико не дође до већег напретка у сарадњи на регионалном нивоу. (Видјети поглавље 6: Регионална сарадња). Изгледи за постизање циља Државне стратегије да се окончају најприоритетнији предмети ратних злочина до краја 2015. године, а сви други предмети до 2023. године, стога неће бити условљени само спровођењем мјера предвиђених Државном стратегијом, него и околностима које су недвојбено изван контроле правосудних институција.

67 Одлуком од 12. јануара 2009. године, Министарство правде БиХ дало је задатак ССИАТ-у да размотри измјене и допуне Закона о кривичном поступку БиХ, које се односе на Државну стратегију. Истога дана, Министарство правде БиХ је дистрибуирало Државну стратегију свим правосудним институцијама у БиХ и обавијестило их о њиховим обавезама у односу на њу. (Видјети писмо министра Чолака „Државна стратегија за рад на предметима ратних злочина“ од 12. јануара 2009. године).

68 Видјети поднаслов 2.2.1: Прикупљање података о предметима и управљање предметима, *supra*.

69 Видјети табелу стратешких мјера и рокова, Државна стратегија (стратешка мјера бр.18), *supra* фуснота 13.

Ипак, постизање резултата у неким аспектима Државне стратегије једноставно захтијева конкретније напоре. На примјер, рјешавање проблема паралелних предмета да би се избјегла опасност вођења паралелних истрага, и обустављање истрага у предметима у којима нема довољно доказа да је осумњичени починио кривично дјело, јесте и биће један од највећих изазова у спровођењу Државне стратегије. Мисија ОЕБС-а је спровела истраживање, које је обухватило одређене тужиоце у ентитетима који воде истраге у предметима ратних злочина, а које је показало да многи тужиоци нису вољни да обуставе истрагу када нема довољно доказа, упркос чињеници да кривични поступак дозвољава поновно отварање истраге ако се добију додатне информације које пружају довољно разлога за вјеровање да је осумњичени починио кривично дјело. Овакав став је наизглед често мотивисан страхом од негативних реакција жртава или критика упућених од медија или политичких кругова. **Стварање реалних очекивања код жртава и шире јавности у вези са рјешавањем предмета ратних злочина**, стога је важан предуслов да се омогући да правосудне институције могу да имплементирају циљеве попут овога, без таквих притисака.

Државна стратегија представља план за рјешавање неких од најтежих проблема који отежавају ефикасно и ефективно процесуирање великог броја неријешених предмета ратних злочина у БиХ. Како се у наредним поглављима разматра, највећи међу њима су сложени проблеми у погледу надлежности, нејасноћа око расподеле предмета, изазова у превазилажењу проблема насталих развојем правног оквира, те постојећих лоших капацитета судова и тужилаштва – нарочито у ентитетима. Од највеће је важности да напори на спровођењу Државне стратегије и даље буду озбиљни и истрајни. Иако напредак у спровођењу више сегмената Државне стратегије још увијек није задовољавајући, или је у застоју због низа већ наведених различитих фактора, јасно је да постоји велики консензус међу правосудним институцијама у вези са легитимношћу и разумним основама плана. Стога је вријеме да Надзорно тијело, у консултацији са практичарима, оцијени шта није функционисало у прве двије године спровођења Државне стратегије и, ако је потребно, изнађе други смјер који ће довести до постизања крајњих резултата, те препозна и одговори на пропусте у првобитној листи стратешких мјера. Да би се ово постигло, Надзорном тијелу ће можда бити потребна већа административна и техничка подршка.

3 Надлежност и распоређивање предмета ратних злочина између судова у БиХ

Ово поглавље детаљно анализира питања која се односе на надлежност за суђења у предметима ратних злочина у БиХ и пратећих проблема, посебно у погледу расподјеле предмета ратних злочина између Суда и Тужилаштва БиХ и других судова и тужилаштва.

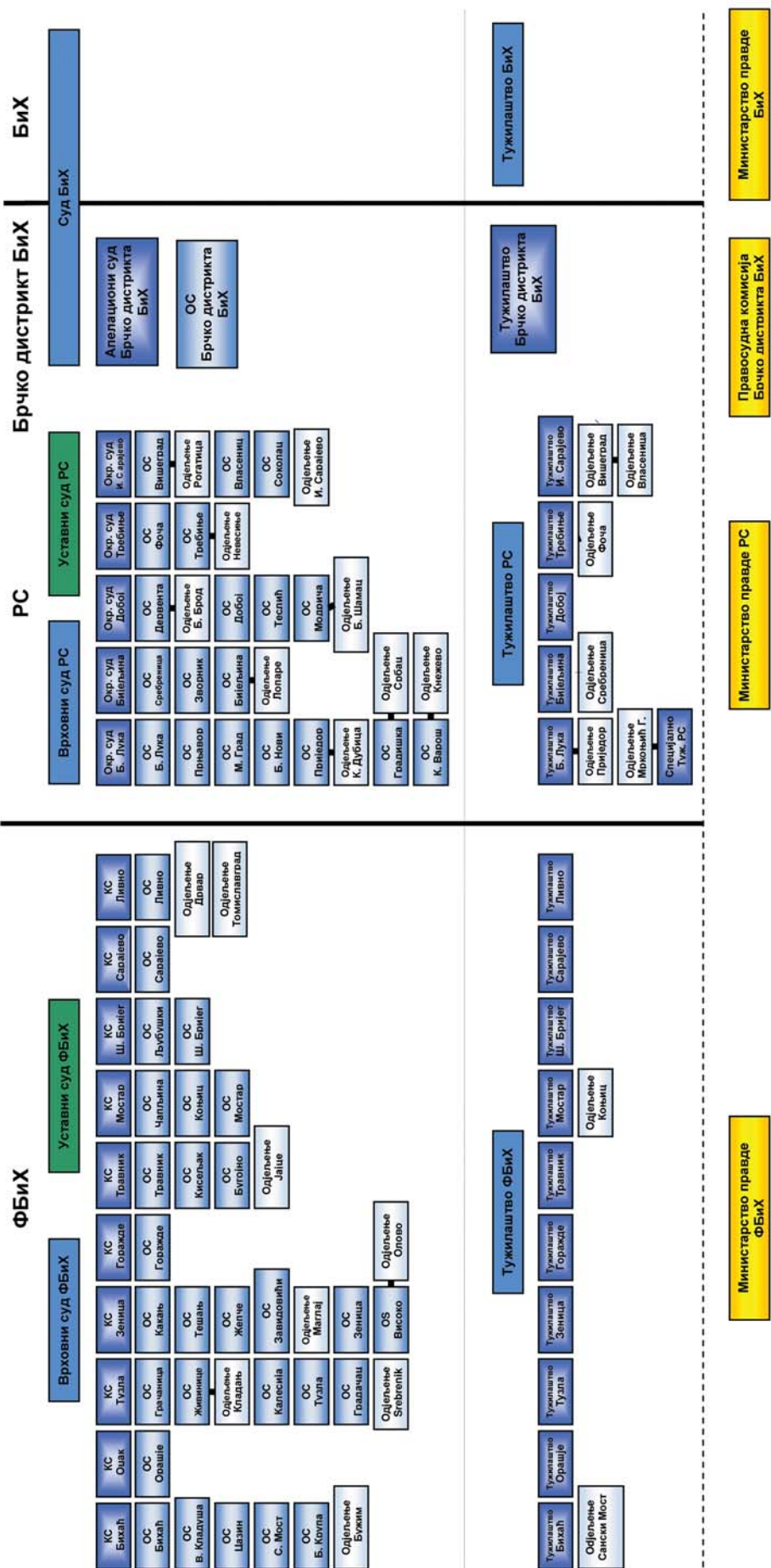
Међу најважнијим питањима у овом поглављу су:

- начин на који фрагментираност правосудног система БиХ утиче на ефикасно и ефективно процесуирање предмета ратних злочина, укључујући питања сукоба надлежности између различитих судова и тужилаштва;
- детаљна оцјена механизма распоређивања предмета ратних злочина групе I и II и најважнији проблеми који се морају ријешити када су у питању ови механизми;
- преглед недосједне и неефикасне примјене критеријума за распоређивање предмета и резултирајућа непредвидљивост и несигурност у вези са надлежношћу за процесуирање предмета у БиХ;
- лоша комуникација и сарадња између органа на државном и ентитетском нивоу у вези с управљањем предметима ратних злочина;
- непоштовање одредаба које одређују мјесну надлежност тужилаштва у ентитетима приликом кривичног гоњења и вођења истраге у предметима ратних злочина.

3.1 Преглед и општа оцјена

Главни проблем који утиче на процесуирање ратних злочина у БиХ, откако су започела прва суђења у предметима ратних злочина након завршетка оружаног сукоба, је распоређивање тих предмета између различитих тужилаштва и судова у БиХ на начин који је у исто вријеме и ефикасан и у складу са законом. Рјешење овог проблема остаје један од већих изазова идентификованих у Државној стратегији и кључно је за њено ефикасно спровођење. Организација система правосудних институција које процесуирају предмете ратних злочина у БиХ прилично је сложена и састоји се од следећих институција: Суда и Тужилаштва БиХ на државном нивоу; десет кантоналних судова и тужилаштва у Федерацији БиХ; пет окружних судова и тужилаштва у Републици Српској; и Основног суда и Тужилаштва Брчко дистрикта БиХ. Овај сложени правосудни систем **изузетно је фрагментиран**. Између правосудних институција на државном нивоу и у ентитетима не постоји хијерархијски однос, што је одраз постдејтонских договора о унутрашњем уређењу БиХ. Један од резултата је

Структура правосуђа у Босни и Херцеговини (прилагођена верзија приказа - извор: ВСТС БиХ)



да одлуке по жалби у предметима ратних злочина доносе четири различита суда: Апелационо одјељење Суда БиХ, Врховни суд ФБиХ, Врховни суд РС и Апелациони суд Брчко дистрикта БиХ.

Питања која се односе на сукоб односно преклапање надлежности у таквом систему представљају озбиљан проблем за свеукупно функционисање правосудног система БиХ. Приликом процесуирања предмета ратних злочина, то питање постаје још замршеније јер су, поред традиционалних принципа за одређивање надлежности у домаћем систему (мјесна и стварна), уведени и разрађенији и флексибилнији критеријуми, ради ефикаснијег рада на великом броју предмета ратних злочина. Дефиниција критеријума за оцјену да ли се неки предмет треба да процесуира пред Судом БиХ или пред судовима у ентитетима промијенила се од времена примјене Правилника о прегледу предмета ратних злочина, који се односио на оцјену *осјетљивости* предмета, до усвајања Државне стратегије која садржи Критеријуме за преглед и оцјену сложености предмета. Међутим, карактер ових критеријума остао је суштински исти и повезан је са карактеристикама предмета, као што је тежина кривичног дјела, својство и улога починиоца, те остале околности, као што су: повезаност предмета са другим предметима, интерес жртава и свједока и посљедице злочина на локалну заједницу.⁷⁰

Резултати програма праћења Мисије ОЕБС-а у вези са процесуирањем предмета ратних злочина у посљедњих пет година јасно показују да правосудни систем БиХ није успио да обезбједи ефикасан начин примјене критеријума за распоређивање предмета, ни са становишта функционалности, ни према обавези да буде у потпуности у складу са законом. Главни проблеми односе се на сложени механизам, који је креиран за преглед предмета и доношење одлуке о њиховом распоређивању, неконзистентну примјену тих критеријума, лошу комуникацију и сарадњу између органа на државном нивоу и у ентитетима, те непоштовање одредаба које одређују мјесну надлежност тужилаштва у ентитетима приликом кривичног гоњења и вођења истраге у предметима ратних злочина. Ови проблеми подривају и успоравају процесуирање предмета ратних злочина у БиХ већ дуго година. Главни узроци ових проблема су вишеструки, те у великој мјери одражавају системске недостатке правосудног система БиХ, као што је фрагментираност и сложеност правног оквира и организационе структуре. Други проблем, који је конкретније повезан са процесуирањем предмета ратних злочина, је уграђивање правних концепата креираних ради омогућавања сарадње и координације између МКСЈ-а и судова у правосудном систему БиХ. Уграђивање таквих концепата често се показало проблематичним због различите природе правних односа између, с једне стране, међународних и домаћих судова, и с друге стране, различитих судова унутар одређене државе. Кључни примјер у том погледу јесте покушај да се креира поступак за преглед и распоређивање предмета ратних злочина унутар БиХ, сличан механизму Правила пута МКСЈ-а.

70 Видјети Анекс А, „Критеријуми за преглед предмета ратних злочина“, Државна стратегија, супра фуспота 13.

Мора се рећи да су, у оваквом контексту, у другој половини 2010. године, правосудне институције видљиво појачале своје напоре да отклоне горенаведене недостатке и омогуће да су релевантне процедуре усклађене и примјењиве у цијелом правосудном систему БиХ. Договор постигнут у августу 2010. године између Тужилаштва БиХ и тужилаштва у ентитетима, у вези са осјетљивим **питањем надлежности за вршење надзора над ексхумацијама** посмртних остатака лица убијених у вријеме оружаног сукоба, показује да је кроз сарадњу и дијалог могуће пронаћи ефикасна и законита рјешења за проблеме који произилазе из фрагментираности правосудног система БиХ.⁷¹ Такође, у јуну 2010. године, тужилаштва у ентитетима су се договорили да међусобно уступе предмете ратних злочина према мјесној надлежности.⁷²

Даљња анализа разрађује нека од горенаведених питања и предлаже могуће мјере за побољшање функционисања механизма који регулишу расподелу предмета ратних злочина у БиХ. Анализа слиједи разлику у структури предмета ратних злочина према Државној стратегији, односно између предмета који су запримљени у рад прије 1. марта 2003. године и предмета који су запримљени у рад након 1. марта 2003. године, од када је утврђена надлежност Суда и Тужилаштва БиХ над предметима ратних злочина. Ове двије групе предмета Државна стратегија разликује као предмете из групе II и предмете из групе I. Ступањем на снагу новог Кривичног закона БиХ и новог Закона о кривичном поступку БиХ, ове двије групе предмета су различито регулисане у смислу њихове расподеле, те захтијевају одвојене анализе.

3.2 Предмети запримљени у рад прије 1. марта 2003. године (предмети из групе II)

Предмети из групе II су предмети запримљени у рад код судова и тужилаштва у БиХ прије него што је утврђена надлежност Суда и Тужилаштва БиХ над предметима ратних злочина, ступањем на снагу нових кривичних закона у марту 2003. године. Према прелазним одредбама Закона о кривичном поступку БиХ из 2003. године, предмете из надлежности Суда БиХ запримљене у рад код других судова, односно тужилаштва, и у којима оптужница није ступила на правну снагу или није потврђена, мјесно надлежни судови су обавезни да доврше ове

71 У августу 2010. године, одлучено је да ће од 1. јануара 2011. године, Тужилаштво БиХ преузети надзор над свим ексхумацијама у БиХ. Прије ове одлуке, надзор над ексхумацијама вршила су тужилаштва у ентитетима, али не по принципу мјесне надлежности, него по основу националне припадности жртава. Тако би тужиоци РС предузимали радње на ексхумацији посмртних остатака несталих лица српске националне припадности, а тужиоци из ФБиХ би предузимали радње на ексхумацији посмртних остатака несталих лица бошњачке и хрватске националне припадности, без обзира да ли је мјесто ексхумације лоцирано у РС или у ФБиХ. У јуну 2010. године, међутим, Колегијум Тужилаштва ФБиХ заузео је став да је такво поступање незаконито, што је представљало истински ризик да се ексхумације обуставе, до постизања горепоменог договора.

72 12. састанак Надзорног тијела за праћење спровођења Државне стратегије за рад на предметима ратних злочина, Бијељина, 7. и 8. јуни 2010. године.

предмете.⁷³ Ово опште правило, међутим, имало је два важна ограничења. Прво, у истражној фази поступка, предмети запримљени у рад код тужилаштва у ентитетима прије тог датума били су предмет оцјене осјетљивости од стране Тужилаштва БиХ, у складу са Правилником који регулише преглед предмета.⁷⁴ Према овом поступку Тужилаштво БиХ је могло да преузме предмете који су означени као „врло осјетљиви“, или да уступи предмете који су означени само као „осјетљиви“ на даљње поступање тужилаштвима у ентитетима.⁷⁵ Друго, према Закону о кривичном поступку БиХ, Суд БиХ може одлучити да преузме такве предмете у којима оптужница није ступила на правну снагу или потврђена, узимајући у обзир „тежину кривичног дјела, својство починиоца и друге важне околности за оцјену сложености предмета.“⁷⁶ Овај процес двојног филтрирања креиран је да би се омогућило да се сложенији или „врло осјетљиви“ предмети процесуирају пред Судом БиХ. Међутим, овај поступак се показао као мањкав и недосљедан из низа разлога.

Прво, опсег правног досега Правилника остаје нејасан. Циљ поступка прегледа предмета утврђеног Правилником био је замијенити механизам за преглед предмета ратних злочина, који је прије вршило Тужилаштво МКСЈ-а примјеном одредаба *Правила пута*.⁷⁷ Међутим, док је правна снага *Правила пута* заснована на међународном споразуму,⁷⁸ Правилник је скуп интерних смјерница, које је усвојио Колегијум Тужилаштва БиХ, које дефинишу „дужности и одговорности свих тужилаштва у БиХ.“⁷⁹ Међутим, пошто поступак прегледа, сходно Правилнику, није био утврђен Законом о кривичном поступку БиХ, његов правни учинак у смислу овлашћења и дужности судова и тужилаштва у ентитетима остаје нејасан. У практичном смислу, то је значило да су, у ограниченом броју предмета, неки судови у ентитетима наставили да раде на предметима из групе II, без обзира на то што Тужилаштво БиХ није донијело одлуку о осјетљивости предмета, нити су провјерили да ли је неки предмет био прегледан.⁸⁰

Док су такви случајеви, иако забрињавајући, ипак изузетак, раширенији и озбиљнији проблем је **непоштовање одредаба које прописују мјесну надлежност у ентитетима**, посебно од стране тужилаца прије завршетка истраге. Овај проблем је постојао и прије усвајања Правилника, јер је непосредно након оружаног сукоба била уобичајена пракса да тужилаштва у ентитетима

73 Члан 449. став 2. Закона о кривичном поступку БиХ.

74 Правилник, *supra* фуснота 46.

75 За даљњу анализу критеријума за преглед предмета, видјети поглавље 2: *Израда и спровођење Државне стратегије за рад на предметима ратних злочина, supra*.

76 Члан 449., став 2. Закона о кривичном поступку БиХ.

77 О *Правилима пута*, видјети *Извјештај Мисије ОЕБС-а: Суђење ратних злочина на судовина у Босни и Херцеговини* из 2005. године, *supra* фуснота 3, стр. 6 и 47-50.

78 Римски споразум, потписан 18. фебруара 1996. године, подржало је Предсједништво БиХ, и предсједници Хрватске и Србије, доступан на: <http://www.nato.int/ifor/general/d960218a.htm>

79 Правилник, *supra* фуснота 46, Међутим, треба узети у обзир да су у саставу Колегијума Тужилаштва Босне и Херцеговине само тужиоци Тужилаштва БиХ.

80 *Видјети*, на примјер, предмет *Ахметовић* пред Окружним судом Источно Сарајево, предмет *Спасојевић* пред Окружним судом Бијељина и предмет *Превишић* пред Кантоналним судом Мостар.

воде истрагу у вези са наводним злочинима почињеним ван мјесне надлежности судова, нарочито када су наводни починиоци припадали другој етничкој групи. Као што је образложено у извјештају Мисије ОЕБС-а: *Суђење ратних злочина на судовима у Босни и Херцеговини из 2005. године*,⁸¹ оваква ситуација није била неочекивана у то вријеме, узимајући у обзир да су шансе да мјесно надлежно тужилаштво подигне оптужницу за дјело ратног злочина против чланова већинске етничке групе биле врло мале или никакве. Ситуација је такође била погоршана етничким тензијама и подјелама које су карактеристичне за поратно вријеме, као и чињеницом да су се усљед масовног расељавања становништва у вријеме оружаног сукоба кривичне пријаве подносиле на локацијма удаљеним од мјеста почињења злочина. Овај проблем је и даље присутан, те су конкретни примјери наведени у даљњем дијелу текста.

Преглед предмета у складу са поступком *Правила пута* МКСЈ-а, иако је спријечио произвољна хапшења и кривично гоњење по основу националне припадности, није обезбиједио поштовање мјесне надлежности, јер умјесто тужилаштву које има мјесну надлежност предмети су враћани тужилаштвима која су отворила истрагу. Када је крајем 2004. године Правилник усвојен, поштовање законских одредаба које прописују мјесну надлежност био је логичан и очекиван циљ, без обзира што је још увијек постојало међунационално неповјерење у БиХ. Оснивањем Суда БиХ, спровођењем других реформи у правосуђу, као што је оснивање ВСТС-а БиХ⁸² и окончањем процеса поновног именовања судија и тужилаца, правосудни систем је био знатно мање под утицајем националне пристрасности. Правилник није ријешио ово осјетљиво питање, јер не предвиђа изричито да предмет након прегледа треба вратити мјесно надлежном тужилаштву.⁸³ Као посљедица тога, тужилаштвима у ентитетима често су враћани предмети, јер за њих нису били мјесно надлежни. На примјер, то се десило у предметима: *Спасојевић и други* и *Васиљевић и други*, који су враћени Кантоналном суду у Тузли, упркос чињеници да су дата кривична дјела почињена на подручју Зворника, односно Братунца, а за које је мјесно надлежан Окружни суд у Бијељини. Непоштовање мјесне надлежности, заузврат је имало негативан учинак на окончање поступака, јер су тужилаштва у ентитетима одлучила да не раде на многим од ових предмета, при том их неуступајући мјесно надлежним тужилаштвима. Може се тврдити да се ово догађало због узајамног неповјерења међу тужилаштвима, када је у питању непристрасност у истрагама у предметима ратних злочина.

Насупрот томе, у неким предметима тужилаштва у ентитетима одлучила су да не буду пасивна и подигла су оптужнице упркос мјесној ненадлежности. На

81 *Видјети Извјештај Мисије ОЕБС-а о суђењима ратних злочина из 2005. године, supra* фуснота 3.

82 Високи судски и тужилачки савјет БиХ је независно тијело, састављено, између осталих, од судија и тужилаца, са задатком да обезбиједи независно, непристрасно и професионално правосуђе.

83 Члан 7. став 5. тачка (ц) Правилника само предвиђа да Тужилаштво БиХ, када враћа предмет тужилаштву које је доставило предмет, обавијести дато тужилаштво о томе да ли има мјесну надлежност или не. *Видјети* Правилник, *supra* фуснота 45.

примјер, Кантонално тужилаштво у **Тузли**, у ФБиХ, подигло је, између 2006. и септембра 2010. године, најмање тринаест оптужница у предметима ратних злочина који су у мјесној надлежности других тужилаштава. Већином су ти предмети били у мјесној надлежности Окружног тужилаштва у **Бијељини**, у РС, јер се радило о кривичним дјелима почињеним у долини ријеке Дрине. У свим овим предметима, осим у једном, Кантонални суд у Тузли није потврдио оптужнице, јер се огласио ненадлежним.⁸⁴ Посљедица ових процесних ситуација створила је двије озбиљне препреке. Прво, повећала је **политичке тензије у локалној заједници**. Удружења бораца чији су чланови били исте националне припадности, као и лица против којих је Кантонално тужилаштво у Тузли подигло оптужнице, оптужила су тужилаштво за националну пристрасност. Друго, видљиво је **успорила процесуирање тих предмета**, који су, без обзира на чињеницу што су били спремни за главни претрес, били достављени Суду БиХ, који је заузврат, требало да одлучи да ли да преузме предмете или да их уступи мјесно надлежном суду у ентитету.⁸⁵

Према подацима добијеним путем истраживања Мисије ОЕБС-а, које је обухватило тужилаштва у ентитетима, јасно је да од половине 2010. године, многа тужилаштва у оба ентитета још увијек задржавају велики број предмета за које нема наде да ће доћи до фазе главног претреса због мјесне ненадлежности. Тек је у јулу 2010. године Надзорно тијело напokon одлучило да приступи рјешавању овог проблема, а посредовало је и у постизању договора између свих тужилаштава да одмах међусобно уступе ове предмете према мјесној надлежности. Предмети су уступљени средином 2010. године.

Још један недостатак Правилника огледа се у томе да не садржи обавезу Тужилаштва БиХ да наведе разлоге на основу којих је донијело одлуку да задржи предмете с ознаком „врло осјетљиви“, или да врати предмете кантоналним и окружним тужилаштвима с ознаком [само] “осјетљиви.” **Непостојање обавезе образложења у поступку прегледа** имало је негативан утицај на квалитет сарадње између тужилаца на државном нивоу и у ентитетима. Као што су многи тужиоци у ентитетима потврдили током истраживања, које је спровела Мисија ОЕБС-а, таква ситуација је увелико отежала могућност предвиђања да ли ће неки предмет бити враћен тужилаштвоу у ентитету или не, и оставила

84 У поменутом периоду, Кантонални суд у Тузли огласио се ненадлежним у сљедећим предметима: *Лазаревић Сретен и други, Јанковић Зоран, Милаковић Јово и други, Томић Љубо и други, Грујић Слободан, Михајловић Војо и други, Остојић Радомир и други, Ступар Симо и други, Керовић Драгомир и други, Остојић Зарија, Милић Остоја и други, Васиљевић и други, и Игњатовић Митар и други*; према сазнањима које Мисија ОЕБС-а има, Суд је одржао главни претрес и окончао само један предмет, *Спасојевић и други*, у којем није имао мјесну надлежност.

85 На једном примјеру, посебно се види колико је овај поступак захтјеван. Предмет *Милић и други* био је на оцјени у Тужилаштвоу БиХ, у новембру 2005. године, и враћен Кантоналном тужилаштвоу у Тузли, упркос његовој мјесној ненадлежности. У јуну 2009. године, Кантонално тужилаштво у Тузли подигло је оптужницу; Кантонални суд се огласио ненадлежним и упутио предмет Суду БиХ, који је, у октобру 2009. године, додијелио предмет мјесно надлежном Окружном суду у Бијељини. Главни претрес је почео у јануару 2010. године, након више од четири године од окончања поступка оцјењивања од стране Тужилаштва БиХ.

простор за спекулације о разлозима који стоје иза такве одлуке.⁸⁶ Коначно, тужиоци у ентитетима су се уопштено жалили на дужину времена у којем је Тужилаштво БиХ вршило преглед, јер је у многим предметима преглед трајао двије до три године. Чини се да нема објашњења за овакво кашњење, осим недостатка ресурса и преданости да се заврши поступак прегледа предмета. С обзиром да Правилник захтијева од тужилаца у ентитетима да доставе цијели спис на преглед, то је значило да се **за вријеме поступка прегледа предмета нису могле да спроводе истражне радње у датом предмету**, што је заузврат имало озбиљне посљедице у рјешавању отворених предмета ратних злочина. Несумњиво је требало додијелити више ресурса Тужилаштву БиХ да би ефикасније и брже спровело поступак прегледа предмета, посебно узимајући у обзир да је **недостатак ресурса** био проблем који је такође озбиљно угрожавао поступак прегледа према *Правилима пута МКСЈ-а*. У посљедње вријеме дошло је до позитивног помака, јер је Надзорно тијело затражило да се поступак прегледа преосталих предмета заврши до августа 2010. године – иако у вријеме писања овог извјештаја није било јасно да ли овај рок даје довољно времена за истинско окончање овог процеса.

Проблем друге природе је **неусаглашеност и несинхронизованост** између поступка прегледа према Правилнику и права Суда БиХ да преузме предмете у раду код судова и тужилаштава у ентитетима, у складу са Законом о кривичном поступку БиХ. Проблем је већином узрокован чињеницом што Суд БиХ није добио обавјештење о томе које је предмете Тужилаштво БиХ вратило тужилаштвима у ентитетима након поступка прегледа. Ни Правилник, ни Закон о кривичном поступку не садрже изричиту обавезу да се Суд БиХ обавијести о томе. Као посљедица, за већину предмета, Суд БиХ није имао стварну могућност да размотри евентуално преузимање предмета по службеној дужности на основу степена његове сложености. Према запажањима до којих је Мисија ОЕБС-а дошла кроз програм праћења правосудног сектора, када је Суд БиХ преузимао предмет, било је то, углавном, на основу приједлога странака у поступку, или због интересовања јавности за неки предмет због утицаја медија или цивилног друштва. То се, на примјер, десило у предметима: *Орић* пред Окружним судом у Бијељини и *Самариџић* пред Окружним судом у Требињу, гдје је Тужилаштво БиХ првобитно одлучило да врати предмете тужилаштвима у ентитетима, означивши их као осјетљиве, а касније их је Суд БиХ преузео. Такво поступање, иако у потпуности законито, узроковало је даљу неефикасност и одлагања у процесуирању предмета ратних злочина, јер је тужилаштвима у ентитетима Тужилаштво БиХ најприје допустило да наставе поступати у тим предметима, да би им, затим, то допуштење одузео Суд БиХ.⁸⁷

86 Већи број тужилаца обухваћених истраживањем Мисије ОЕБС-а потврдио је да Тужилаштво БиХ често одлучи да задржи предмет, не због тога што је осјетљив, него зато што постоје јаки докази. С друге стране, предмети са slabим доказима враћају се тужилаштвима у ентитетима.

87 Као што је наведено у Државној стратегији, до октобра 2008. године, Суд БиХ је преузео више од 136 предмета по члану 449. став 2.

Препреке са којима се сусреће Суд БиХ у погледу контроле над расподелом предмета у Државној стратегији, препознате су као кључни проблем. Као рјешење, Државна стратегија предвиђа обавезу тужилаца у ентитетима и Тужилаштва БиХ (у вези са предметима из групе I) да доставе Суду БиХ извјештаје о предметима са довољно података, како би Суд БиХ могао да изврши процјену сложености предмета и донесе одлуку о преузимању сложенијих предмета *ex officio*. Ти подаци се односе на име осумњиченог, кратак опис наводног кривичног дјела, број жртава, својство и улогу осумњиченог у вријеме почињење дјела и да ли су одређене и/или потребне мјере за заштиту свјedoка.⁸⁸ Међутим, како је већ наведено у поглављу 2: *Израда и спровођење Државне стратегије за рад на предметима ратних злочина*, прикупљање ових података показало се проблематичним.

Ово је разочаравајуће, с обзиром да је благовремено и редовно достављање, прикупљање и процјена ових података постало још важније од усвајања Државне стратегије, јер она не предвиђа континуиран преглед предмета у складу са Правилником. Умјесто тога, Државна стратегија уводи нови сет критеријума у Анексу А (већ наведених у поглављу 2: *Израда и спровођење Државне стратегије за рад на предметима ратних злочина*) и **нови механизам за распоређивање предмета**, у којем је у средишту овлашћење Суда БиХ да преузме одређени предмет. Сходно томе, након усвајања Државне стратегије, тужилаштва у ентитетима, иако још увијек имају обавезу да обавијесте Тужилаштво БиХ о отвореним предметима,⁸⁹ нису у обавези да достављају предмете Тужилаштву БиХ и чекају на одлуку о степену њихове осјетљивости, да би на њима наставили рад. Ово је вјероватно имало прилично великог утицаја на предмете ратних злочина који су тренутно у фази истраге у ентитетима, јер према подацима прикупљеним путем истраживања, која је спровела Мисија ОЕБС-а, још има велики број предмета које, иако су запримљени у рад прије 1. марта 2003. године, тужилаштва у ентитетима нису доставила Тужилаштву БиХ на преглед. То се десило јер је пракса већине тужилаштва у ентитетима била да доставе предмет на преглед пред крај истраге, односно, када се сматрало да постоји довољно доказа за подизање оптужнице.

Стога, право Суда БиХ да преузме одређени предмет постало је једина правна гаранција да се сложенији предмети процесуирају пред Судом БиХ. Упркос важности овог питања, и Тужилаштво БиХ и тужилаштва у ентитетима су увелико занемарила своју обавезу, предвиђену Државном стратегијом, да доставе утврђене податке Суду БиХ, доприносећи тако свеукупно спором спровођењу Државне стратегије. У јуну 2010. године, Надзорно тијело, на иницијативу предсједника Суда БиХ, одлучило је да своју пажњу усмјери на овај проблем.⁹⁰ За очекивати је да ће то довести до ефикасног рјешења овог проблема. Било би пожељно наћи рјешење које би осигурало да се одлуке о преузимању предмета

⁸⁸ Анекс Б Државне стратегије, *supra* фуснота 13.

⁸⁹ Члан 18. Закона о Тужилаштву БиХ.

⁹⁰ Састанак Надзорног тијела, Бијељина, 7. и 8. јуни 2010. године, *supra* фуснота 71. Видјети даље поднаслов 2.2.1: Прикупљање података о предметима и управљање предметима, *supra*.

у складу с чланом 449. став 2. Закона о кривичном поступку БиХ доносе у раној фази истражног поступка, тако ограничавајући број случајева у којима ће се предмет преузети пред крај истраге или у тренутку подизања оптужнице. То рјешење такође мора осигурати да се у пракси испоштује принцип дискреције Тужилаштва БиХ у одређивању приоритета предметима, као и кључна улога Суда БиХ као гаранта да ће се најсложенији предмети процесуирати на државном нивоу.

3.3 Предмети запримљени у рад након 1. марта 2003. године (предмети из групе I)

Предмети из групе I су **предмети запримљени у рад након ступања на снагу нових кривичних закона**, те су, стога, у искључивој надлежност Суда и Тужилаштва БиХ. Према службеним подацима достављеним Надзорном тијелу, до марта 2010. године, има 657 предмета који су тренутно у фази истраге код Тужилаштва БиХ. Овај број предмета тренутно у истрази премашује капацитет Тужилаштва БиХ, јер је у периоду од пет година, обухваћеним овим извјештајем, ова институција подигла оптужнице у око 100 предмета. Међутим, вођење поступка у предметима из групе I, који се сматрају мање сложеним, може се пренијети мјесно надлежним судовима у ентитетима одлуком Суда БиХ, у складу са одредбама Закона о кривичном поступку БиХ.⁹¹

До септембра 2010. године, овај механизам се користио веома ријетко, па је у само неколико предмета вођење поступка пренесено судовима у ентитетима, што је, чини се, поново посљедица непостојања довољних информација о датим предметима, као и постојања отворених питања о самој природи овог механизма.⁹² Насупрот томе, Суд БиХ је процесуирао велики број предмета, који с обзиром на тежину кривичног дјела и ниво одговорности оптуженог, према критеријумима утврђеним Државном стратегијом, спадају у мање сложене предмете.⁹³ Као посљедица тога, Тужилаштво БиХ и Суд БиХ нису на ефикасан начин остварили циљ предвиђен Државном стратегијом да се приоритетно фокусирају на процесуирање „најодговорнијих учинилаца“.⁹⁴ Кључни елеменат ефикасног спровођења Државне стратегије ће, стога, бити преношење вођења поступка у мање сложеним предметима судовима у ентитетима, што ће омогућити Тужилаштво и Суду БиХ да своје ресурсе усредсреједе на сложеније предмете.

Иако је могућност преношења вођења поступка у предметима ратних злочина судовима у ентитетима прописана одредбама Закона о кривичном поступку из 2003. године, Државна стратегија је препознала ранију **незадовољавајућу примјену законске могућности уступања** као значајан проблем. У Државној

91 Видјети члан 27а. Закона о кривичном поступку БиХ.

92 Закључно са септембром 2010. године, Мисија ОЕБС-а успјела је да идентификује само седам предмета ратних злочина у којима је вођење поступка пренесено по члановима 27. или 27а.

93 Видјети испод, поглавље 4: *Предмети ратних злочина пред Судом БиХ, infra*.

94 Државна стратегија, *supra* фуснота 13.

стратегии се наводи да је главни узрок проблема то што је одредба у члану 27. Закона о кривичном поступку БиХ била неодговарајућа за обезбјеђивање уступања мање сложених предмета, јер предвиђа постојање правног стандарда „важних разлога“ као услов за преношење вођења поступка.⁹⁵ Тако су у неким предметима, вијећа Суда БиХ тумачила овај услов на рестриктиван начин, па су искључивала преношење вођења поступка у предметима на основу њихове сложености због непостојања „важних разлога“.⁹⁶ Државна стратегија је, према томе, исправно нагласила потребу да се модификују законске одредбе о преношењу вођења поступка. Тако је Закон о кривичном поступку БиХ измијењен и допуњен да би се уградила нова одредба – члан 27а. – који је примјењив само у односу на предмете ратних злочина и који јасно идентификује „тежину кривичног дјела, својство починиоца и остале околности важне за оцјену сложености предмета“, као критеријуме за преношење вођења поступка. Нажалост, те измјене и допуне усвојене су тек у новембру 2009. године, скоро годину дана након усвајања Државне стратегије. Међутим, чак и након усвајања ове одредбе, коришћење законске могућности за уступање предмета и даље је занемариво, с обзиром да је закључно са септембром 2010. године само у једном предмету пренесено вођење поступка, док је у другом Суд БиХ одбио приједлог Тужилаштва БиХ.⁹⁷ Стога је, закључно с тим датумом, још увијек немогуће процијенити број предмета у којима ће вођење поступка бити пренесено у наредном периоду и којим тужилаштвима и судовима у ентитетима. Осим што представља озбиљну препреку спровођењу Државне стратегије, ова ситуација такође отежава процјену стварних потреба, у смислу људских и материјалних ресурса правосудних институција у ентитетима, да би оне на адекватан начин испуниле своју обавезу.

Незнатан број предмета у којима је пренесено вођење поступка такође указује на то да Суд БиХ још увијек није развио уједначену и разрађену судску праксу у вези са **примјеном критеријума за преглед предмета ратних злочина** предвиђених Државном стратегијом и Законом о кривичном поступку БиХ. У вези с тим, Суд БиХ ће нарочиту пажњу морати да усмјери на креирање досједног приступа у односу на идентификацију и значај који имају „остале околности“ које се морају узети у обзир уз два главна услова, а то су: тежина кривичног дјела и својство починиоца. Иако Закон о кривичном поступку не прецизира које су то околности, судије ће се ради тога морати позвати на критеријуме који су утврђени Државном стратегијом, односно, на повезаност предмета са другим предметима, интерес жртава и свједока и посљедице злочина на локалну заједницу.⁹⁸

Друго важно питање, које треба ријешити, односи се на фазу поступка у којој се **вођење поступка у предмету треба и може да пренесе**. Треба нагласити да у погледу тога, у свим предметима у којима је вођење поступка пренесено, било по члану 27., или 27а. ЗКП-а БиХ, одлука Суда БиХ донесена је након потврђивања

95 Видјети члан 27. Закона о кривичном поступку БиХ.

96 Видјети, на примјер предмете *Бјелић* и *Лазаревић*, за које је Суд БиХ одбио приједлог Тужилаштва БиХ за преношењем вођења поступка суду у ентитету.

97 Суд БиХ прихватио је приједлог за преношење поступка у предмету *Хакаловић* Кантоналном суду у Мостару, у априлу 2010. године, и одбио у предмету *Новалић*, у фебруару 2010. године.

98 Видјети Анекс А Државне стратегије, *supra* фуснота 13.

оптужнице. Може се рећи да преношење вођења поступка у предмету у тој фази не представља најефикаснију примјену овог механизма, јер захтијева усмјеравање знатних ресурса Тужилаштва БиХ на окончање истраге у предмету у којем се неће судити пред Судом БиХ. Ово је такође неефикасно са становишта тужилаштва у ентитетима којима је уступљен предмет у којем је подигнута оптужница, јер се ипак морају упознати са прикупљеним доказима да би се адекватно припремили за главни претрес. На примјер, ова припрема ће вјероватно захтијевати од тужиоца да поново саслуша свједоке како би их на одговарајући начин могао да испита на главном претресу. Ефикаснији приступ захтијева да се оцјена сложености предмета изврши и рјешење о преношењу вођења поступка донесе у раној фази истраге, по могућности чим се утврде главноосумњичени, наводно кривично дјело и број жртава.

По члану 27а. ЗКП-а БиХ, Суд БиХ не може *ex officio* пренијети вођење поступка у фази истраге, него само на приједлог Тужилаштва БиХ. Успјешно спровођење Државне стратегије ће, стога, зависити од могућности Тужилаштва БиХ да спроведе свеобухватан преглед предмета из групе I, који су тренутно отворени, и да предложи Суду БиХ да се у мање сложеним предметима пренесе вођење поступка на основу критеријума за преглед предмета ратних злочина, наведених у Државној стратегији.

Друго кључно питање, које треба разјаснити, односи се на **коришћење *ex officio* овлашћења Суда БиХ да пренесе вођење поступка у предмету**, које се може користити најкасније до заказивања главног претреса.⁹⁹ У пракси то значи да се вођење поступка може пренијети *ex officio* у фази одлучивања о оптужници или након рочишта за изјашњење о кривици. Ефикасно коришћења овог овлашћења Суда БиХ представљаће важну гаранцију да се критеријуми за одабир предмета, који ће се процесуирати пред Судом БиХ и судовима у ентитетима, поштују и досљедно примјењују. Бојазан да ће се у мање сложеним предметима *ex officio* пренијети вођење поступка, након подизања оптужнице, важан је подстицај да се омогући да Тужилаштво БиХ своје напоре усмјери на процесуирање „најодговорнијих учинилаца“, како је предвиђено Државном стратегијом (у чијој је изради Тужилаштво БиХ имало водећу улогу).¹⁰⁰

Додатни проблем у вези с тим јесте то што члан 27а. ЗКП-а БиХ не дефинише на који се начин *ex officio* овлашћења треба да користе у процесном смислу. Наиме, одлуку о преношењу вођења поступка у предмету може донијети само ванрасправно вијеће.¹⁰¹ Међутим, Закон о кривичном поступку БиХ не предвиђа да судија за претходно саслушање (овлашћен за одлучивање о оптужници и за вођење рочишта за изјашњење о кривици) или претресно вијеће могу да упуте

99 Видјети члан 27а. став 1. Закона о кривичном поступку БиХ.

100 Оважности улоге судија у обезбјеђивању поштовања критеријума за одабир предмета, *видјети* Мортен Бергсмо, Кјетил Хелвиг, Илиа Утмелидзе, Горана Жаговец, *Нерјешени предмети међународних злочина у Босни и Херцеговини* (Осло: PRIO, 2006.), стр. 126-127 (доступно на: <http://www.prio.no/sptrans/390890946/Backlog%20of%20Core%20International%20Crimes%20Case%20Files%20in%20BiH.pdf>).

101 Наиме, Вијеће суда састављено од три судије, из члана 24. став 7. Закона о кривичном поступку БиХ, доноси одлуке изван главног претреса.

предмет ванрасправном вијећу које *ex officio* разматра преношење вођења поступка. Стога, није јасно како се предмет може упутити ванрасправном вијећу на разматрање ако не постоји приједлог странака у поступку или браниоца. Суд БиХ би требало да пронађе рјешење за то питање, што би му омогућило да користи своја овлашћења на ефикасан и транспарентан начин. **Могуће рјешење било би оснивање сталног вијећа које би било овлашћено како за доношење одлука о преношењу вођења поступка у предмету по приједлогу странака, односно бранилаца тако и по службеној дужности.**

4 Предмети ратних злочина пред Судом БиХ

У овом поглављу разматрају се најважнија достигнућа и изазови пред Судом и Тужилаштвом БиХ у рјешавању предмета ратних злочина у првим годинама њиховог рада. У поднаслову 4.1 даје се кратак осврт на оснивање ових институција и општа оцјена њиховог досадашњег рада. У поднаслову 4.2 разматра се неколико аспеката у погледу броја предмета у раду код правосудних институција на државном нивоу, с обзиром на достигнућа у вези са рјешавањем предмета који су сложени, осјетљиве природе или привлаче велику пажњу јавности, као и одређене недостатке у досљедности при одабиру и одређивању приоритета предметима. Под преосталим поднасловима (4.3 и 4.4) износе се нека запажања, и позитивна и критике, у вези са примјеном материјалног права и међународног хуманитарног права (МХП), те примјеном закона о кривичном поступку и поштовањем стандарда правичног суђења. У цјелини, у овом поглављу износе се нова запажања и не разматрају се одређени проблеми идентификовани у ранијим извјештајима Мисије ОЕБС-а, осим напомене да неки од већ уочених проблема и даље постоје.¹⁰²

Међу најважнијим питањима размотреним у овом поглављу су:

- на који начин су Суд и Тужилаштво БиХ процесуирали предмете који су чињенично и правно сложени, и како су одолијевали притисцима у осјетљивим предметима и предметима који су привукли велику пажњу јавности;
- недостаци у одређивању приоритета и приликом одабира предмета, посебно у вези са процесуирањем „мање сложених“ предмета који, у складу са Државном стратегијом, треба да буду процесуирани пред судовима РС, ФБиХ или Брчко дистрикта БиХ;
- питања у вези са примјеном материјалног кривичног права у предметима пред Судом БиХ, укључујући сложена тумачења битних обиљежја кривичног дјела геноцида и примјене доктрине командне одговорности и удруженог злочиначког подухвата;
- проблеми и нејасноће у вези са примјеном одредаба кривичног поступка и стандарда правичног суђења, нарочито у односу на одредбе о забрани суђења у одсуству, споразуму о признању кривице, руковођењу главним претресом и квалитету одбране, подршци и заштити свједока;
- анализа разлога за висок постотак укидања пресуда и проблема у вези са поступцима по жалби.

¹⁰² Видјети Процесуирање предмета уступљених Босни и Херцеговини од стране МКСЈ-а, у складу са Правилем 11bis, supra фуснота 2: Заштита и подршка свједока у предметима ратних злочина у БиХ, supra фуснота 4; и Образложења пресуда у предметима ратних злочина у Босни и Херцеговини: изазови и позитивни примјери, јуни 2010. године (доступно на: <http://oscebih.org/documents/16879-bos.pdf>).

4.1 Преглед и општа оцјена

Прошло је скоро више од пет и по година од почетка рада Одјељења I за ратне злочине у структури Суда БиХ и Посебног одјељења за ратне злочине у структури Тужилаштва БиХ. Објективна оцјена њиховог рада у том периоду указује да су Суд БиХ и Тужилаштво БиХ, упркос бројним проблемима, углавном успјели да обезбиједе да тешка кривична дјела ратних злочина буду процесуирана на ефикасан начин, у складу са стандардима људских права. Тако се може рећи за обје институције да испуњавају циљеве задате њиховим оснивањем. Најважнији међу тим циљевима, као дио плана за обезбјеђење спровођења Излазне стратегије МКСЈ-а, био је обезбједити постојање правосудних институција са кредибилитетом у региону, којима могу бити уступљени предмети против ниже и средњерангираних починилаца.¹⁰³ Други, једнако важан циљ био је јачање улоге новооснованих правосудних институција као саставног дијела домаћег правосудног система. Комбинација ових двају циљева резултирала је утврђивањем надлежности Суда и Тужилаштва БиХ над предметима ратних злочина. Иако у овим институцијама тренутно још увијек ради пет међународних судија и три међународна тужиоца, уз домаће судије и тужиоце, то су сталне и у потпуности домаће институције, које примјењују домаће кривично материјално и процесно право.

4.2 Број предмета у раду код Суда и Тужилаштва БиХ

Од оснивања, Суд БиХ је процесуирао укупно 166 лица оптужених за ратне злочине.¹⁰⁴ Од тог броја, за 68 оптужених поступак је окончан правоснажном пресудом: 52 оптужена осуђена су на казну затвора у трајању у просјеку од 16 година, док је 14 оптужених ослобођено од оптужбе. Поступак у свим предметима, осим једног, који су уступљени од стране МКСЈ-а, у складу са Правилем 11bis, је окончан.¹⁰⁵ (Видјети слику 3: Број предмета ратних злочина окончаних од јануара 2005. до септембра 2010. године и слику 4: Број оптужених процесуираних пред судовима у БиХ – Правомоћне пресуде изречене оптуженима од јануара 2005. до септембра 2010. године, у Прилогу 1). У већини предмета, оптужене се теретило за злочине против човјечности или ратне злочине против цивилног становништва, или за оба наведена кривична дјела. Двадесет пет лица било је оптужено за геноцид.¹⁰⁶ Велика већина жртава у суђењима која су вођена до сада били су цивили. Четрнаест оптужених је закључило споразум о признању кривице са Тужилашством. Првостепена пресуда још није донесена

¹⁰³ Видјети Излазну стратегију МКСЈ-а (доступна на: <http://www.icty.org/sid/10016>); такође Резолуцију Савјета безбједности 1534 (2004) (доступна на: http://www.icty.org/x/file/Legal%20Library/Statute/statute_1534_2004_en.pdf).

¹⁰⁴ Закључно са септембром 2010. године.

¹⁰⁵ Видјети предмете: *Гојко Јанковић, Мејакић и други, Рашевић и остали, Пашко Љубичић, Радован Станковић и Милорад Трбић*. Предмет *Милорад Трбић* је у поступку по жалби.

¹⁰⁶ Видјети предмете: *Петар Митровић и други, Милорад Трбић, Милисав Гаврић, Васо Тодоровић, Пелемиш и други, Радомир Вуковић и други, Жељко Иванковић, Јевић и други и Кос и други*.

у 27 предмета, а другостепена у 18 предмета. Ови бројеви представљају чврст доказ о позитивним резултатима рада Суда БиХ. То је нарочито тачно када се упореди са радом других судова, који су процесуирали предмете ратних злочина почињених у вријеме оружаног сукоба на подручју бивше Југославије. На примјер, МКСЈ, који има много веће ресурсе и у далеко дужем временском периоду, окончао је поступак против 125 оптужених у 89 предмета до краја јуна 2010. године. Наравно, приликом овакве упоредбе мора се узети у обзир чињеница да су предмети процесуирани пред МКСЈ-ом, уопштено, били далеко сложенији од оних процесуираних пред Судом БиХ.

4.2.1 Правно и чињенично сложени предмети

Квалитет пресуда Суда БиХ је, уопштено говорећи, више него задовољавајући. Мора се примијетити да је **Суд БиХ, од како је започео са радом у пуном капацитету 2005. године, процесуирао велики број сложених и осјетљивих предмета ратних злочина**. Ти предмети су били тешки за процесуирање, због бројности дјела у основи злочина,¹⁰⁷ великог броја жртава,¹⁰⁸ или због природе одговорности оптуженог као надређеног, а не као директног починиоца.¹⁰⁹ На примјер, предмет против *Новака Ђукића*, команданта у ВРС (Војска Републике Српске), који је оглашен кривим зато што је издао наредбу за гранатирање центра Тузле, чија је посљедица била смрт 71 цивила, захтијевао је сложену балистичку анализу. Други предмети, као што је предмет *Мандић*, у којем је ратни помоћник министра унутрашњих послова Републике БиХ ослобођен од оптужби за злочине против човјечности и ратне злочине против цивилног становништва, захтијевали су детаљно познавање структуре цивилне власти у вријеме оружаног сукоба. У овим предметима, као и у другим, Суд је савјесно оцијенио доказе како би донио осуђујуће или ослобађајуће пресуде.

4.2.2 Непристрасност у доношењу пресуда и подизању оптужница

Осим процесуирања правно и чињенично сложених предмета, Суд БиХ се суочио са великим бројем осјетљивих предмета који су привукли огромну пажњу и притисак јавности. Суд је показао отпорност на спољне притиске да се оптужени осуде или ослободе када су предмети привлачили велику пажњу јавности. На примјер, Суд се држао строгих стандарда о постојању довољно доказа у предметима против високорангираних починилаца (на примјер *Мандић*) или лица оптужених за геноцид у Сребреници (на примјер *Ступар*), изричући ослобађајуће пресуде када није било доказано да је оптужени починио кривично дјело. Остављајући на страну сложене

107 Трифуновић и други, Ступар и други, Бастах и други, Кличковић и други, Адамовић и други, итд.

108 Видјети, на примјер, Трифуновић и други, Милорад Трбић, Радомир Вуковић и други, Митровић и Радован Станковић.

109 Видјети, на примјер, Рашевић и други, Милош Ступар и Новак Ђукић.

правне аспекте ових и других пресуда, Суд је у неколико кључних момената јасно показао своју непристрасност и независност од политичког притиска и притиска јавности приликом суђења у предметима. Исто тако, **Тужилаштво БиХ је чврсто одолијевало озбиљним политичким притисцима, чији циљ је био да утичу на исход истраге у одређеним предметима.**¹¹⁰ Осим тога, како је то показало у предмету против команданта Армије БиХ, Зулфикара Алишпаге, Тужилаштво БиХ и даље храбро подиже оптужнице против лица, чак и када је суочено са пријетњама смрћу и угрожавањем безбједности тужилаца и свједока у предмету.¹¹¹ Коначно, оптужнице које је подигло Тужилаштво БиХ показују одсуство било каквих предрасуда по националном основу. До сада је суђено лицима која су била припадници различитих страна у оружаном сукобу, а политика Тужилаштва је да процесуира предмете против најодговорнијих починилаца за најтежа кривична дјела, без намјере да постигне било какав национални баланс. Видјети поглавље 7: *Политичка и јавна подршка процесуирању ратних злочина у БиХ*, за детаљнију анализу отпора политичком уплитању и нападима.

4.2.3 Проблеми у одређивању приоритета и одабиру предмета

Упркос овим позитивним запажањима још постоје проблематична питања која треба да буду ријешена и области рада које захтијевају побољшање. На примјер, неки аспекти одабира предмета које врши Тужилаштво БиХ изазивају озбиљну забринутост. За разлику од сложених и осјетљивих предмета, већ поменутих у тексту, велики број предмета који се процесуирају пред Судом и Тужилашвом БиХ односе се на директне починиоце који се терете за злочине против ограниченог броја жртава.¹¹² Уопштено говорећи, предмети који спадају у ову категорију не представљају нарочит изазов за Суд и Тужилаштво БиХ. Као опште правило, ови мање сложени предмети треба да буду процесуирани пред судовима у ентитетима како би правосудне институције на државном нивоу своје ресурсе и напоре могле да усмјере на најсложеније предмете, као што је предвиђено Државном стратегијом. Предмети које је Тужилаштво БиХ до сада процесуирало отварају озбиљно питање о томе да ли се ова политика стварно поштује у пракси. Постали су очигледни недостаци у примјени критеријума за давање приоритета најозбиљнијим предметима и расподјели предмета између Суда и Тужилаштва БиХ и других судова и тужилаштава. Због тога, тренутна пракса утврђивања степена приоритетности и одабира предмета на државном нивоу изазива озбиљну забринутост како у погледу неефикасног коришћења расположивих ресурса тако и нетранспарентности политике Тужилаштва.¹¹³

110 Током 2009. и 2010. године, тадашњи премијер РС Милорад Додик је више пута захтијевао да се подигне оптужница против Атифа Дудаковића, команданта у Армији БиХ током оружаног сукоба.

111 Видјети Оптужницу против Зулфикара Алишпаге, потврђену 21. јуна 2010. године, стр. 107.

112 Видјети, на примјер, *Менсур Мемич и други, Ферим Новалић, Елвир Јакуповић, Миодраг Марковић, Стипо Жуљ, Дарко Долић, Љубо Томић и други, Изет Смајић, Томо Јуриновић и Јаков Дувњак*.

113 Детаљније о недостатку транспарентности у одлукама о уступању предмета, *видјети* у поглављу 3: *Надлежност и распоређивање предмета ратних злочина између судова у БиХ, supra*.

4.3 Примјена међународног хуманитарног права и домаћег кривичног закона

4.3.1 Примјена материјалног кривичног права

Суд БиХ се суочио са сложеним питањима међународног хуманитарног права у великом броју предмета. Уопштено говорећи, Суд БиХ је ријешио ова питања са великим степеном јасноће, редовно се руководећи судском праксом МКСЈ-а. Може се рећи да је коришћење судске праксе МКСЈ-а олакшано чињеницом што Суд БиХ, за разлику од већине судова у ентитетима, примјењује Кривични закон БиХ из 2003. године, а не Кривични закон СФРЈ, који је био на снази у вријеме оружаног сукоба.¹¹⁴ Суд БиХ је обично био на стајалишту да ретроактивна примјена Кривичног закона из 2003. године не значи повреду принципа легалитета, што је тумачење у складу с одлуком Уставног суда БиХ.¹¹⁵ У марту 2009. године, међутим, Суд БиХ је дјелимично одступио од овог стајалишта у другостепеној пресуди у предмету *Куртовић*, јер је пресудио да када се узме у обзир законом прописани минимум казне за кривична дјела, која су предвиђена и у Кривичном закону БиХ из 2003. године и у Кривичном закону СФРЈ, треба примјењивати КЗ СФРЈ, као блажи за починиоца.¹¹⁶ Овакво одступање није имало великог утицаја на праксу Суда БиХ, јер се чини да је примјењиво само на предмете у којима би Вијеће могло да осуди оптуженог на законом прописани минимум казне затвора, што је према Кривичном закону БиХ десет година. Међутим, треба напоменути да је до септембра 2010. године, предмет *Куртовић* био једини предмет у ком је Суд БиХ донио одлуку да треба примијенити Кривични закон СФРЈ, а не Кривични закон БиХ.

4.3.2 Образложења почињења геноцида и видови кривичне одговорности

Нека од најсложенијих питања, која је Суд БиХ морао да разматра до сада, односе се на доказивање елемената почињења геноцида, командне одговорности и удруженог злочиначког подухвата. Закључно са септембром 2010. године, 25 лица се теретило за геноцид; мора се примијетити да се сви ови предмети односе

114 Како је Мисија ОЕБС-а, у свом претходном извјештају, навела, Кривични закон из 2003. године најадекватније дефинише озбиљна кршења међународног хуманитарног права и људских права која су се догодила током оружаног сукоба у Босни и Херцеговини, те кривичну одговорност појединаца који су починили та кршења. Кривични закон БиХ садржи одредбе о злочинима против човјечности и пружа детаљну дефиницију командне одговорности, одражавајући, на тај начин, одредбе Статута МСКЈ-а. Кривични закон СФРЈ не садржи такве одредбе. Видјети: *На путу ка усаглашеном спровођењу важећег закона у предметима ратних злочина пред судовима у Босни и Херцеговини*, *surra* фуснота 4.

115 Видјети *Мактоуф*, Одлука о допуствости и меритуму, Уставни суд БиХ, 30. и 31. март 2007. године.

116 *Зијад Куртовић, другостепена пресуда, 25. март 2009. година, параграфи 127-134.*

на заузимање Сребренице од стране ВРС¹¹⁷, у јулу 1995. године. Док у већини ових предмета првостепена пресуда још није донесена, девет лица је осуђено у првостепеном или другостепеном поступку. У принципу, Суд је заузео веома опрезан и стриктан приступ у тумачењу постојања **битних обиљежја кривичног дјела геноцида**. Важно је напоменути да су сви оптуженици, осим једног, који су до сада осуђени за геноцид,¹¹⁸ оглашени кривим као помагачи при извршењу кривичног дјела геноцида, а не као директни учесници у извршењу кривичног дјела.¹¹⁹ У предмету *Трифунковић и други*, Апелационо вијеће је испитало првостепену пресуду у односу на шест оптужених, и огласило их кривим само као помагаче у геноциду и умањило казне затвора за 10 година.¹²⁰ Иако је Апелационо вијеће утврдило да радње почињења оптужених – укључујући убијање више од хиљаду људи – чине дио геноцида почињеног у Сребреници, у јулу 1995. године, закључило је да сами оптужени нису дијелили *mens rea* (геноцидну намјеру) с онима који су планирали напад. На закључак Вијећа је чини се утицала чињеница да су оптужени били обични војници који су извршавали наређења својих надређених, а не они који су планирали геноцид. Осим тога, Суд БиХ је недавно одбацио изјаву о признању кривице Властимира Голијана, јер је, иако се изјаснио кривим у односу на чињенице наведене у оптужници, изјавио да не разумије правни појам геноцида.¹²¹ Дакле, Суд БиХ је сматрао да нису задовољени законски услови за прихватање изјаве о признању кривице.

Друго правно контроверзно питање, које се појавило у предмету *Ступар и други*, тиче се доктрине **командне одговорности**, односно каква је одговорност оптуженог који је преузео улогу команданта над починиоцима тек *након* почињења кривичног дјела. Апелационо вијеће је укинуло осуђујућу пресуду, коју је изрекло првостепено вијеће, и ослободило оптуженог Ступара, јер

117 Војска Републике Српске.

118 *Видјети Милорад Трбић*, првостепена пресуда, 16. октобар 2009. година, којом се Трбић оглашава кривим за геноцид почињен као дио удруженог злочиначког подухвата и осуђује на казну затвора у трајању од 30 година. Другостепена пресуда у овом предмету још није донесена.

119 *Радомир Вуковић и други*, првостепена пресуда, 22. април 2010. године, *Петар Митровић*, другостепена пресуда, 7. септембар 2009. године и *Ступар и други*, другостепена пресуда, 9. септембар 2009. године.

120 *Ступар и други*, другостепена пресуда, 9. септембар 2009. године. У предмету *Петар Митровић*, Апелационо вијеће је утврдило да је оптужени у извршењу кривичног дјела геноцида учествовао као помагач, и смањило његову казну са 38 на 28 година затвора. *Видјети* другостепену пресуду, 7. септембар 2009. године.

121 Одлука о признању кривице, изречена усмено на рочишту од 23. септембра 2010.

командант не може бити кривично одговоран за некажњавање подређених за кривична дјела која су почињена у вријеме док није био командант.¹²²

Командна одговорност је, заједно с **удруженим злочиначки подухватом**, још једно изузетно сложено питање које је Суд БиХ разматрао у многим својим одлукама. Оптужени се терете за ова два облика кривичне одговорности у знатном броју предмета пред Судом БиХ. У многим случајевима, командна одговорност и удружени злочиначки подухват користе се или алтернативно или у вези са неким обликом директног извршења. Будући да првостепене пресуде у већини ових предмета још нису донесене,¹²³ у овом тренутку није могуће процијенити коју ће теорију Тужилаштво успјешније доказати. Међутим, Суд БиХ је јасно пресудио да оптужени не може бити истовремено осуђен и по командној одговорности и за удружени злочиначки подухват.¹²⁴

Образложење суда у вези са примјењивошћу ова два вида кривичне одговорности није досљедно у предметима, и постоји одређени степен нејасноћа. Јасно је из разматраних предмета да многе судије у првостепеним вијећима на Суду БиХ не примјењују с лакоћом институт командне одговорности, као вид кривичне одговорности. Као посљедица тога, образложења у вези са примјеном института командне одговорности често су непотпуна и контрадикторна,¹²⁵ као што је апелационо вијеће истакло у неколико предмета. У предмету *Шефик Алић*,¹²⁶ на примјер, апелационо вијеће је нашло да је првостепено вијеће погрешно утврдило, закључивши да је оптужени ослобођен командне одговорности због чињенице присуства његовог надређеног официра приликом почињења предметних кривичних дјела. Осим тога, првостепено вијеће је требало да размисли да ли је оптужени имао *de facto* контролу над својим подређенима, умјесто да само утврди да није имао *de jure* статус и положај. На сличан начин је

122 Апелационо вијеће је утврдило да је Ступар био командант Другог одреда Специјалне полиције Шековићи од фебруара 1994. године до средине јуна 1995. године, када га је замијенио Раде Ћутурић. Од средине јуна 1995. до 21. августа 1995. године, када је постао шеф зворничког одјељења Управе за контрадиверзиону заштиту, Ступар је остао припадник Другог одреда Специјалне полиције Шековићи без посебног задужења, изузев у периоду између 15. и 18. јула, када је замијенио Ћутурића, који је био рањен. Стога је Жалбено вијеће закључило да Ступар није био командант у периоду наведеном у оптужници (10. до 14. јула 1995. године). *Видјети* другостепену пресуду, 28. април 2010. године, параграфи 44, 51 и 56.

123 *Гасал и други, Бастах и други, Адамовић и други, Кличковић и други, Иванковић и други, Петар Чивчић и Дроњак и други.*

124 *Видјети Радић и други*, првостепена пресуда, стр. 174 и *Рашевић и други*, другостепена пресуда, стр. 29-30. Апелационо вијеће је у предмету *Рашевић и други* пресудило да је Првостепено вијеће погријешило када је осудило оптуженог по оба основа, али га је осудило само по основу командне одговорности. *Видјети*, такође, *Мејакић и други*, другостепена пресуда, 16. фебруар 2009. године, параграф 67. Ипак, чини се да је оптужени у недавно пресуђеном предмету *Лаловић и други* осуђен и по основу удруженог злочиначког подухвата и командне одговорности. Међутим, писана израда пресуде још није била доступна у вријеме писања овог извјештаја.

125 Треба напоменути да анализе првостепеног вијећа у предметима *Ферид Хоџић и Предраг Кујунџић* представљају позитивне примјере, јер су добро промишљене и јасне.

126 Рјешење о укидању првостепене пресуде, 23. март 2009. године, параграфи 13 и 14.

у предмету *Лазаревић и други*,¹²⁷ апелационо вијеће утврдило да је првостепено вијеће погрешно утврдило да је оптужени био у позицији команданта (као замјеник управника затвора) и одредило одржавање претреса пред вијећем Апелационог одјељења.

Насупрот томе, вијећа Суда БиХ чини се да имају много веће разумијевање теорије одговорности удруженог злочиначког подухвата. Уз неколико изузетака,¹²⁸ одлуке које су размотрене за потребе ове анализе указују на боље разумијевање концепта удруженог злочиначког подухвата и изузетну способност рјешавања неких од најсофистициранијих питања у вези с овим видом кривичне одговорности.¹²⁹ Међутим, исто се не може рећи за Тужилаштво БиХ, које у великом броју предмета није правилно поткријепило и доказало обиљежја удруженог злочиначког подухвата. Неадекватно разумијевање удруженог злочиначког подухвата од стране Тужилаштва евидентно је у великом броју оптужница и то је Суд БиХ исправно примијетио. У предмету *Мандић*, на примјер, првостепено вијеће је ослободило оптуженог од одговорности за издавање наредбе за напад,¹³⁰ али је сугерисало да је Тужилаштво БиХ требало да размотри терећење оптуженог према теорији удруженог злочиначког подухвата.¹³¹ У неколико предмета, Суд БиХ је нагласио важност навођења свих обиљежја удруженог злочиначког подухвата - конкретно и са довољном прецизношћу у оптужници.¹³² На примјер, апелационо вијеће у предмету *Божић и други* такође је утврдило да стандард удруженог злочиначког подухвата, који се наводи у оптужници, не смије да буде преширок.¹³³ Ипак, у оптужници *Гасал и други*, навођење удруженог злочиначког подухвата може се закључити само из упућивања на релевантну одредбу Кривичног закона БиХ. Ова оптужница је подигнута 2007. године и није измијењена, упркос првостепеној и другостепеној

127 Рјешење о укидању првостепене пресуде, 21. август 2009. године, стр. 3 и 4 23. септембра 2010. године, апелационо вијеће је донијело пресуду, којом је Сретена Лазаревића, Драгана Станојевића и Слободана Остојића огласило кривима за ратни злочин против цивилног становништва, као саизвршиоце. Сретен Лазаревић је ослобођен од командне одговорности, јер Тужилаштво није доказало постојање његове ефективне контроле над починиоцима.

128 За примјере ових изузетака, *видјети Ранко Вуковић и други, Рјешење о укидању првостепене пресуде, 2. септембар 2008. године, и другостепену пресуду, 3. јуни 2009. године.*

129 Постоји већи број предмета у вези с удруженим злочиначким подухватом у којима првостепена пресуда још није донесена. Осим тога, четири оптужена који се терете за учешће у удруженом злочиначком подухвату склопили су споразуме о признању кривице. *Видјети Дамир Иванковић, Гордан Ђурић, Љубиша Четић и Васо Тодоровић.*

130 Оптужени је ослобођен и од командне одговорности.

131 Првостепена пресуда, 18. јули 2007. године, стр.162.

132 *Видјети Бундало и други*, првостепена пресуда, 21. децембар 2009. година, и *Божић и други*, првостепена пресуда, 6. новембар 2008. године, и другостепена пресуда, 5. октобар 2009. године.

133 Другостепена пресуда, параграф 122. *Видјети*, такође, *Милорад Трбић*, првостепена пресуда, 16. октобар 2010. године, у којој је судеће вијеће сузило опсег удруженог злочиначког подухвата како би обухватао само догађаје почињене на подручју одговорности Зворничке бригаде.

пресуди у другим предметима који указују да удружени злочиначки подухват треба навести конкретно и јасно.¹³⁴

У одлукама анализираним за потребе овог извјештаја, Суд БиХ је такође изразио неке битне резерве у погледу примјењивости удруженог злочиначког подухвата на нижерангиране починиоце. Разматрајући одговорност оптуженог за удружени злочиначки подухват, првостепено вијеће у предмету *Божић и други*,¹³⁵ навело је да примјену овог вида кривичне одговорности треба оставити за оне који су осмислили и извршили план, док се обични војници треба да држе одговорнима само за кривична дјела која су починили.¹³⁶ Првостепено вијеће у предмету *Радомир Вуковић и други* дошло је до сличног закључка.¹³⁷ Ови закључци стављају важна ограничења на примјењивост удруженог злочиначког подухвата на предмете који се процесуирају пред Судом БиХ, и Тужилаштво БиХ би их требало узети у обзир приликом припремања оптужница.

Осим тога, већи број вијећа Суда БиХ разјаснили су разлику између учешћа у удруженом злочиначком подухвату из члана 180. став 1. и **саучинићества** из члана 29. Кривичног закона БиХ. У предмету *Радић и други* Суд је утврдио да, иако члан 29. предвиђа да оптужени мора дати „одлучујући допринос“ почињењу кривичног дјела, није услов да је учесник у удруженом злочиначком подухвату дао знатан или значајан допринос почињењу кривичног дјела. То указује да степен учешћа у удруженом злочиначком подухвату не треба да испуни стандард „одлучујућег доприноса“. Према првостепеном вијећу, ова разлика је релевантна само у случају када оптужени није учествовао у *actus reus* кривичног дјела, али је починио „неко друго дјело“ које је довело до почињења кривичног дјела.¹³⁸ На сличан начин је првостепено вијеће у предмету *Крсто Савић и други* раздвојило учешће у удруженом злочиначком подухвату од саучинићества из члана 29. и помагања. Вијеће је утврдило да је степен учешћа који предвиђа кривично дјело удруженог злочиначког подухвата мање од одлучујућег доприноса одређеног чланом 29, али да учешће у удруженом злочиначком подухвату има већу тежину

134 Оптужница против Нисвета Гасала и Мусајба Кукавице подигнута је 18. септембра 2007. године. Оптужница само упућује на члан 180. став 1. и 2. и члан 29., индицирајући да се оптужени терете за удружени злочиначки подухват и командну одговорност. Оптужница против друге двојице оптужених (Ханџић и Даутовић), с друге стране, конкретно упућује на удружени злочиначки подухват.

135 Првостепена пресуда, 6. новембар 2008. године, стр. 62-66, одбацује теорију Тужилаштва о удруженом злочиначком подухвату због *inter alia* пропуста да довољно образложи елементе удруженог злочиначког подухвата и да докаже његово постојање. Закључци првостепених вијећа, у вези са постојањем удруженог злочиначког подухвата, у потпуности су потврђени у другостепеној пресуди, 5. октобар 2009. године, параграфи 117-170.

136 *Божић и други*, првостепена пресуда, 6. новембар 2008. године, стр. 63.

137 *Радомир Вуковић и други*, првостепена пресуда, 22. април 2010. године, параграф 591.

138 *Радић и други*, првостепена пресуда, 20. фебруар 2009. године, стр. 239-241 (укинута у жалбеном поступку због битних повреда кривичног поступка), позивајући се на *Тужилаштво против Квочке и других*, другостепена пресуда, предмет Бр. ИТ-98-30-1, 28. фебруар 2005. године.

од радњи помагања, јер учесник у удруженом злочиначком подухвату дијели намјеру са другим починиоцима злочиначког подухвата.¹³⁹

Из овог кратког прегледа судске праксе Суда БиХ, може се закључити да и првостепена и апелациона вијећа, у принципу, имају правилно разумијевање међународног кривичног права. Неки проблеми чини се и даље постоје – посебно у погледу Тужилаштва БиХ – у вези са правилном примјеном видова кривичне одговорности, као што је командна одговорност и удружени злочиначки подухват. Ови видови се у већини предмета користе против лица која су имала неки степен одговорности по положају, а нису физички починила кривично дјело. Као такве, ове врсте предмета су, по дефиницији, сложене и представљају већи изазов за судије и тужиоце. Важно је, стога, да се омогући континуирана специјалистичка едукације за судије и тужиоце, посебно оне новоименоване, као и прилике и методе путем којих би они размијенили правна мишљења и најбоље праксе у вези с овим питањима.

4.4 Поштовање одредаба кривичног поступка и стандарда правичног суђења

Суђења пред Судом БиХ, искључиво се воде по новом акузаторно-оријентисаном Закону о кривичном поступку, који је ступио на снагу 2003. године. У децембру 2004. године, Мисија ОЕБС-а је објавила извјештај у којем су изнесена запажања и закључци о примјени нових закона о кривичном поступку, истичући најважније проблеме са којима се правосуђе сусретало приликом преласка са ранијег система, у којем су преовладала инквизиторска обиљежја, на нови у којем доминирају акузаторска обиљежја.¹⁴⁰ Шест година након објављивања извјештаја, с правом се може рећи да је нови поступак заживио у кривичноправном систему БиХ. Међутим, низ изазова и проблема још увијек постоји. Узрок тих проблема често произилази из недостатака повезаних са неадекватним разумијевањем носилаца правосудних функција у погледу њихове улоге и прерогатива предвиђених поступком или из неких непрецизних одредаба Закона о кривичном поступку. Поступци у предметима ратних злочина пред Судом БиХ представљају, због своје сложености, значајан метод оцјењивања квалитета постигнуте правде у БиХ, са тачке гледишта примјене кривичног поступка и руковођења главним претресом. Многа од питања и напомена изнесених у даљем тексту, стога, су примјенива на „обичне кривичне предмете“ који се процесуирају пред Судом и Тужилашвом БиХ и другим судовима и тужилаштвима.

¹³⁹ Првостепена пресуда, 24. март 2009, параграфи 429-430. Исти став је заузело Апелационо вијеће у предмету *Рашевић и други*, иако је образложење Вијећа донекле збуњујуће, јер се чини да Вијеће користи термин саизвршилаштво у удруженом злочиначком подухвату и учествовање у удруженом злочиначком подухвату наизмјенично. *Видјети другостепену пресуду*, 6. новембар 2008. године, стр. 27.

¹⁴⁰ *Извјештај о примјени закона о кривичном поступку на судовима у БиХ*, децембар 2004. године (доступан на: <http://www.oscebih.org/documents/1079-eng.pdf>).

4.4.1 Изостанак оптуженог са главног претреса

Један од озбиљнијих процедуралних изазова за Суд БиХ, у првој години његовог рада, био је повезан с **одбијањем већег броја оптужених да присуствују на рочиштима заказаним у њиховим предметима**. У јануару 2007. године, најмање 29 оптужених у притвору је започело штрајк глађу. У знак протеста, одбили су да се одазову позиву Суда БиХ, тврдећи да су због штрајка глађу били превише исцрпљени да приступе главном претресу. Судије у тим предметима требало је да одлуче да ли главни претреси треба да буду настављени без присуства оптужених у судници, имајући у виду забрану могућности суђења *in absentia* како је прописано Законом о кривичном поступку БиХ.¹⁴¹ Већином су првостепена вијећа заузела став да главни претрес треба наставити, јер су оптужени били уредно позвани на главне претресе и намјерно су одлучили да им не присуствују.¹⁴² У складу с тим, утврђено је да је наставак главног претреса у овим предметима у складу са стандардима правичног суђења, узимајући у обзир да је право на одбрану обезбијеђено обавезним присуством њихових бранилаца. Иако су судије правилно протумачиле одредбе кривичног поступка у свјетлу међународних одредаба о правима оптуженог,¹⁴³ мора се признати, као што су судије у предмету *Вуковић* нагласиле, да је то питање сложено због пропуста Закона о кривичном поступку БиХ да регулише ову правну ситуацију и њен однос са забраном суђења *in absentia*.¹⁴⁴

Одредба о забрани суђења *in absentia* Закона о кривичном поступку БиХ је врло штура, те је као таква подложна различитим тумачењима.¹⁴⁵ Уопштено, било би од користи, у погледу ефикасности и правичности поступка, уколико би постојало детаљније тумачење забране суђења *in absentia* које би, узимајући у обзир стандарде правичног суђења, јасно одредило под којим је околностима примјењива.

4.4.2 Споразуми о признању кривице

Друго питање у вези са поступком које треба регулисати на јаснији начин јесте коришћење института споразума о признању кривице, посебно када су резултат процеса преговарања између странака. Иако се институт споразума није користио у првим годинама рада Суда БиХ, у посљедње три године закључено је 14 споразума о признању кривице пред Одјељењем I за ратне

141 Члан 247. Закона о кривичном поступку БиХ гласи, „оптуженом се не може судити у одсуству“.

142 *Видјети*, на примјер, *Божић и други*, *Рашевић и други*, *Момчило Мандић*, *Ступар и други*, *Адамовић и други* и *Радмило Вуковић*.

143 *Видјети*, у вези с тим, *Сејдовић против Италије*, Европски суд за људска права, Бр. 56581/00, (1. март 2006. године).

144 *Видјети Радмило Вуковић*, рјешење, 19. јануар 2007. године.

145 На примјер, Суд БиХ је довршио предмете у којима је оптужени био у бјекству, мада, након подношења жалби, другостепене пресуде у тим предметима нису донесене. *Видјети* предмете против Момира Савића и Мирка Тодоровића.

злочине. Тако је институт **споразума о признању кривице постао важан аспект процесуирања предмета ратних злочина пред Судом БиХ**. Према мишљењу Тужилаштва БиХ, циљ коришћења споразума о признању кривице су позитивни резултати, као што је скраћивање кривичног поступка и смањење броја неријешених предмета.¹⁴⁶ Међутим, начин на који се споразуми о признању кривице закључују у Тужилаштву БиХ доводи у сумњу стварно постизање његових претпостављених предности. Осим тога, досадашња пракса је забрињавајућа у погледу поштовања одредаба кривичног поступка и, што је можда још проблематичније, да ли је основни циљ процесуирања предмета ратних злочина доведен у питање начином на који се тренутно користи институт споразума о признању кривице.

Прво, треба нагласити да су сви, осим два споразума о признању кривице пред Судом БиХ,¹⁴⁷ закључени након почетка главног претреса – неки чак и на самом крају доказног поступка.¹⁴⁸ Иако то Закон о кривичном поступку БиХ не пријечи,¹⁴⁹ закључивање споразума о признању кривице након извођења доказа знатно умањује предности института споразума о признању кривице. У том случају, трошкови кривичног поступка већ су учињени, посебно они поводом главног претреса, док су свједоци већ били изложени могућој душевној боли због свједочења и суочавања с оптуженим. Стога, Тужилаштво БиХ мора пажљиво размотрити да ли треба закључити споразум о признању кривице с оптуженима у тако **касним фазама поступка**. Друга могућност би била усвајање измјена и допуна кривичног поступка, које би предвиђале временски рок након којег Тужилаштво и одбрана не могу да преговарају о признању кривице.

Осим тога, никако није јасно да ли је предност преговарања о признању кривице увијек прикладна у тешким кривичним дјелима, попут геноцида, злочина против човјечности и ратних злочина против цивилног становништва. Примјена овог правног института у таквим предметима требало би да буде пропраћена процјеном других могућих користи у кривичном поступку везаних уз признање кривице – као што су признавање чињеница од стране оптуженог на рочишту са којег јавност није искључена, давање исказа у којем се откривају локације несталих лица, пружање прилике да се изрази кајање, и, као што се детаљније разматра у даљем дијелу текста, сарадња оптуженог у другим истрагама. У погледу тога, било би корисно спровођење, односно допуна обавезујућих упутстава о изјашњавању о кривици и споразумима о признавању кривице на

146 Видјети Тужилаштво БиХ, Посебно одјељење за ратне злочине, Смјернице за праксу бр. 2 (Изјашњавање о кривици и споразуми о признању кривице), 3. март 2008. године. Међутим, овај документат је интерна смјерница Посебног одјељења и није усвојен од стране Колегијума Тужилаштва.

147 Видјети предмет *Марко Бошкић*. Оптужница је потврђена 9. јула 2010. године, у којој се оптужени терети за злочине против човјечности. Суд је прихватио споразум о признању кривице, и Бошкић је осуђен на казну затвора у трајању од 10 година. Видјети, такође, предмет *Елвир Јакуповић*. Оптужница је потврђена 21. јуна 2010. године. 8. јула 2010. године, оптужени се изјаснио да није крив; Суд је 23. августа 2010. године прихватио споразум о признању кривице. Оптужени је осуђен на казну затвора у трајању од пет година.

148 Љубиша Четић, Раде Веселиновић, Пашко Љубичић и Душан Фуштар.

149 Члан 231. Закона о кривичном поступку БиХ.

нивоу Тужилаштва БиХ и усвајање сличних смјерница за предмете ратних злочина у тужилаштвима у ентитетима.¹⁵⁰

Друго питање које изазива забринутост односи се на коришћење облика преговарања о признању кривице од стране Тужилаштва БиХ, који се односи на **преговарање о тачкама оптужнице**. У свом ранијем извјештају, Мисија ОЕБС-а је изразила своју забринутост у вези са више предмета у којима је прије склапања споразума о признању кривице Тужилаштво БиХ доставило измијењену оптужницу, у којој се одустало од одређених тачака.¹⁵¹ Иако је Тужилаштву дозвољено да измијени оптужницу на главном претресу, не чини се да наведено стриктно слиједи дух и слово закона ако измјене оптужнице, заправо, значе одустајање од тачака, ради закључивања споразума о признању кривице с оптуженим. Иако кривични поступак изричито не забрањује преговарање о тачкама оптужнице, ова пракса је чини се у супротности са принципом легалитета кривичног гоњења из члана 17. Закона о кривичном поступку БиХ, који обавезује Тужилаштво да предузме кривично гоњење када постоје докази да је кривично дјело почињено. Тумачење одредаба о споразуму о признању кривице у односу на принцип легалитета кривичног гоњења сугерише да Закон о кривичном поступку БиХ не дозвољава преговарање о тачкама оптужнице. У овом контексту, може се рећи да **би садашњој пракси закључивања споразума о признању кривице, у смислу транспарентности и јасноће закона, користила измјена и допуна важеће одредбе којом би се појаснило да странке у поступку могу да преговарају само о врсти и висини кривичноправне санкције која ће се изрећи оптуженом**.

Друга мањкавост одредаба о споразуму о признању кривице односи се на непостојање механизма који би омогућио да оптужени изврши **клаузулу о сарадњи** која може бити дио споразума. Оног тренутка када суд прихвати споразум са предложеном кривичноправном санкцијом, према одредбама поступка, нема могућност да ту одлуку стави ван снаге, или измијени санкцију, у случају да оптужени не испоштује обавезу из клаузуле о сарадњи. Стога, тужилац, након прихватања споразума, заправо, нема стварног начина да осигура сарадњу договорену споразумом о признању кривице. Да би се овај проблем избјегао, неке судије Суда БиХ су развиле праксу запримања споразума о признању кривице, али уз одлагање његовог разматрања све док оптужени не поступи према договореној клаузули о сарадњи, наиме свједочи у корист тужилаштва

¹⁵⁰ *Supra* фуснота 146.

¹⁵¹ Видјети 9. извјештај Мисије ОЕБС-а у предмету Пашко Љубичић, децембар 2008. године (доступан на: <http://www.oscebih.org/documents/14044-eng.pdf>). Случајеви преговарања о тачкама оптужнице забиљежени су у сљедећим предметима: Раде Веселиновић, Пашко Љубичић, Душан Фуштар, Васо Тодоровић и Миливоје Ђирковић.

у неком другом предмету у којем се поступак води у исто вријеме.¹⁵² Овакво поступање има легитиман и користан циљ осигуравања да оптужени испуни обавезу о сарадњи са тужилаштвом, коју је преузео као услов за закључење споразума о признању кривице. Међутим, постоје одређени проблематични аспекти и ограничења. Споразум о признању кривице нема правно дејство, нити је обавезујући за странке у поступку, све док га суд не прихвати. Стога, чак и ако оптужени испуни своју обавезу о сарадњи, суд може на крају да одбаци споразум из неких других легитимних разлога, што је исход који може да буде неправичан према оптуженом. Осим тога, пракса одлагања разматрања споразума о признању кривице је могућа само када се намјеравана сарадња треба да оствари кроз краћи временски период, јер одлагање окончања предмета због извршавања обавезе из клаузуле о сарадњи не би било у складу са правом на суђење у разумном року. Узимајући наведено у обзир, **свеобухватније и ефикасније рјешење како би се осигурало извршавање обавезе из клаузуле о сарадњи чини се могућим само кроз одговарајуће измјене и допуне одредаба Закона о кривичном поступку БиХ.**

4.4.3 Дужина и ефикасност поступака

Упркос горенаведеним проблемима *inter alia* судије Суда БиХ су уопштено истрајне у осигуравању поштовања стандарда правичног суђења и свеукупне ефикасности поступка. У погледу поштовања права на суђење у разумном року, може се рећи да су се суђења, у правилу, водила у разумном року. Првостепена пресуда у многим мање сложеним предметима против нижепозиционираних оптуженика и самалим бројем жртава, изрицала се уроку мањем од годину дана од почетка главног претреса. На примјер, такав је био случај са предметима: *Марко Шкробић* (5 мјесеци), *Крешо Лучић* (7 мјесеци), *Ивица Врдољак* (2 мјесеца) и *Ненад Танасковић* (6 мјесеци). С друге стране, у сложеним предметима, са вишепозиционираним оптуженицима, великим бројем жртава, односно против неколико оптужених требало је пуно више времена до изрицања првостепене пресуде. На примјер, првостепена пресуда у предмету *Бастах и други* донесена је 18 мјесеци након почетка главног претреса. Исто тако, у поступку против *Милорада Трбића*, који је оптужен да је починио кривично дјело геноцида, главни претрес је трајао више од двије године до изрицања првостепене пресуде.

У вези с тим, мора се примијетити да дужина и ефикасност поступака, који се воде пред Судом БиХ, зависе од много фактора, као што је, на примјер: број оптужених, њихово владање у судници, доступност свједока, те поступање Тужилаштва и одбране. Међутим, у коначници обавеза је предсједника вијећа

¹⁵² 26. јуна 2009. године, у предмету *Корићанске стијене*, Вијеће је првобитно одбацило споразум о признању кривице на основу свједочења оптуженог (Гордана Ђурића) у другом предмету, што је био дио његове обавезе на сарадњу, које није било у складу са чињеницама које је признао у споразуму о признању кривице. Сљедећи споразум о признању кривице је прихваћен два мјесеца касније, након што је оптужени поновно свједочио у другом предмету. Том приликом, судије су закључиле да је оптужени у потпуности испоштовао клаузулу о сарадњи.

да осигура да се поступак води на најефикаснији начин, у складу са Законом о кривичном поступку БиХ и стандардима правичног суђења. Иако се рад Суда БиХ у овом погледу знатно побољшао у посљедњих неколико година, низ проблема у вези са вођењем поступка још постоји. Лоша **организација времена** често представља препреку ефикасности поступка у предметима ратних злочина пред Судом БиХ. Због тога што Тужилаштво и одбрана редовно прецијене дужину времена потребног за испитивање свједока и извођење материјалних доказа, рочишта се често заврше раније него што је планирано, што оставља суднице празнима и по неколико сати сваки дан. Иако је већи број председника вијећа издало упозорења странкама у поступку, мало њих је предузело конкретне кораке како би ријешило овај проблем. Као добар примјер рјешавања овог проблема, може се навести поступање председника вијећа у предмету *Бабић и други* који је упозорио браниоца да ако настави да планира испитивање само по једног или два свједока дневно, Суд ће почети да позива остале свједоке са списка одбране како би се поступак убрзао. Због тога је одбрана била подстакнута да предложи ефикасније коришћење времена током главног претреса. Други начин за повећање ефикасности поступка је да се осигура да се странке држе времена предвиђеног за испитивање сваког свједока. Иако већина вијећа Суда тражи и од оптужбе и од одбране подношење плана рада на почетку доказног поступка, којим се наводи тачно вријеме и околности на које ће се свједоци директно испитивати, реално мали број вијећа осигура да се ти планови и испоштују. Мисија ОЕБС-а је учила, међутим, да нека вијећа суда редовно користе статусне конференције, што представља позитиван напредак и требало би да допринесе свеукупној ефикасности поступка.

4.4.4 Одбрана

Примијетно је да Суд БиХ поштује **начело контрадикторности поступка према оптуженом**. Приликом доношења одлуке да ли ће се на главном претресу као доказ користити искази свједока или оптужених дати током истраге, вијећа суда се увијек позивају на судску праксу Европског суда за људска права (ЕСЉП). Такви изузеци од начела непосредности у провођењу и оцјени доказа дозвољени су Законом о кривичном поступку БиХ. У складу са недавним измјенама и допунама Закона о кривичном поступку БиХ,¹⁵³ искази оптуженог дати у истрази могу да се користе против њега, чак и ако се оптужени одлучи да се брани ћутањем, али само ако му је приликом саслушања у истрази саопштено за које кривично дјело се терети, те да је био поучен о његовим правима. У вези с тим, мора се истаћи да је Суд одлучивао о прихватању исказа оптужених, датих у истрази, као доказа тек након пажљивог разматрања да ли су задовољени стандарди правичног суђења које је поставио ЕСЉП.¹⁵⁴

¹⁵³ Члан 273. став 3., *Видјети* Закон о измјенама и допунама Закона о кривичном поступку Босне и Херцеговине, Службени лист БиХ број 58/08.

¹⁵⁴ *Милорад Трбић*, првостепена пресуда, 16. октобар 2009. године, параграфи 84-164.

Уско повезан са питањем поштовања стандарда правичног суђења је стандард одбране у суђењима пред Судом БиХ. Одмах треба истаћи да рад Одсјека за кривичну одбрану (ОКО) на пружању како обуке тако и правне и административне подршке браниоцима пред Судом БиХ, уопштено говорећи, има врло високе стандарде. ОКО је увелико помогао да се у пракси осигура постојање једнакости странака у поступку између Тужилаштва и одбране. Ипак, Мисија ОЕБС-а је уочила да учинак браниоца знатно варира од предмета до предмета и да постоје неки проблеми у тој области који се понављају. У већини предмета ратних злочина пред Судом БиХ, додатни *ex officio* бранилац се поставља сваком оптуженом,¹⁵⁵ и већина вијећа траже да оба браниоца буду присутна на сваком рочишту у предметима у којима су постављени. Међутим, нису сви браниоци поштовали ово правило, што је изазвало критике судија.¹⁵⁶ Неки додатни браниоци су такође игнорисали и понављана упутства вијећа да буду спремни да замијене главног браниоца у било којој фази поступка.¹⁵⁷ Осим тога, Мисија ОЕБС-а изражава своју забринутост због одлуке Суда у неким предметима да дозволи да оптужене са једним браниоцем, који оправдано изостане са главног претреса, заступа бранилац саоптуженог.¹⁵⁸ Такво заступање које отвара питање могућег сукоба интереса је неефикасно, јер замјенски бранилац често служи само као формални заступник оптуженог и ријетко предузима активну улогу у поступку. У ранијем извјештају, Мисија ОЕБС-а је такође изразила своју забринутост у вези са пропустом да се не истражи финансијско стање оптуженог у контексту постављања браниоца по службеној дужности, што је, чини се, присутни проблем.¹⁵⁹

4.4.5 Заштита и подршка свједока

Још један кључни проблем у суђењима у предметима ратних злочина је заштита и подршка свједока и жртава. Овај проблем је детаљно разматран у извјештају Мисије ОЕБС-а о заштити и подршци свједока у предметима ратних злочина у БиХ, објављеном у мају 2010. године.¹⁶⁰ Мисија ОЕБС-а наглашава да је Суд БиХ исказао озбиљну опередијељеност да пружи заштиту и подршку свједоцима. Ово је евидентно из рада Одјељења за подршку жртвама и свједоцима, расположивости софистицираних техничких ресурса за примјену заштитних мјера (као што су технички уређаји за пренос звука и слике и електронски уређаји за измјену

¹⁵⁵ *Пелемиш и други, Гасал и други, Кличковић и други, Жељко Ивановић, Адамовић и други, Бабић и други* итд.

¹⁵⁶ *Гасал и други*, рочиште одржано 20. маја 2009. године, и *Кличковић и други*, рочишта одржана 25. августа, 1. јула и 13. октобра 2009. године.

¹⁵⁷ *Гасал и други*, рочиште одржано 19. маја 2010. године. Као позитиван примјер, *видјети Селимовић и други*.

¹⁵⁸ *Видјети*, на примјер, *Бабић и други* и *Дамјановић и други*.

¹⁵⁹ Извјештај Мисије ОЕБС-а о процесуирању предмета уступљених Босни и Херцеговини од стране МКСЈ-а, у складу са Правилем *11bis*, *supra* фуснота 2, на стр. 33-4.

¹⁶⁰ Извјештај Мисије ОЕБС-а: Заштита и подршка свједока у предметима ратних злочина у Босни и Херцеговини, *supra* фуснота 4.

гласа или/и слике свједока) и одлучности вијећа да се поштују одредбе Закона о заштити свједока под пријетњом и угрожених свједока. Ипак, Мисија ОЕБС-а још једном истиче своју забринутост у вези са **несмотреним откривањем идентитета заштићених свједока** од стране странака у поступку, као и неких судија. Забрињавајуће је што се то десило у значајном броју предмета.¹⁶¹

4.4.6 Укидање пресуда по жалби

Поступак по жалби пред Судом БиХ отвара нека сложена питања. Мисија ОЕБС-а је у свом извјештају из јуна 2010. године изразила своју забринутост у вези са **високим постотком укинутих или преиначених првостепених пресуда по жалби** и његовим утицајем на свеукупни квалитет пресуда Суда БиХ.¹⁶² Да би се овај проблем подробније анализирао, разматрано је 29 одлука по жалби које је донио Суд БиХ 2008., 2009. и 2010. године. Према тој анализи, првостепена пресуда је потврђена у цијелости само у пет од 29 предмета који су испитани. У 14 предмета,¹⁶³ Апелационо вијеће је укинуло првостепену пресуду и одредило одржавање претреса, док је у десет предмета преиначило пресуде.¹⁶⁴

Важно је примијетити да је девет од тих 14 пресуда укинута, у цијелости или дјелимично, зато што је изрека пресуде била неразумљива, противрјечна сама себи или разлозима пресуде или пресуда уопште није садржавала разлоге или у њој нису били наведени разлози о одлучним чињеницама. Овај основ за жалбу, предвиђен чланом 297. став 1. тачка (к) Закона о кривичном поступку БиХ, као једна од битних повреда кривичног поступка, која је апсолутно битна повреда и има за посљедицу укидање првостепене пресуде, детаљно се разматра у другостепеној пресуди у предмету *Тодоровић и Радић*.¹⁶⁵ Апелационо вијеће је појаснило да члан 297. став 1. тачка (к) није одговарајући основ за жалбу када се оспорава тачност чињеница које је утврдило или није утврдило претресно

161 Видјети Милорад Трбић, Кличковић и други, Бастах и други, Вуковић и други, Момир Савић и Жељко Лелек.

Реакција предсједника вијећа у већини таквих случајева састоји се од пуког упозорења странкама у поступку да буду пажљивије, више је него неадекватна, када се узме у обзир озбиљност ситуације. У предмету *Милорад Трбић*, вијеће је чак произвољно ставило заштићене податке у „руке медија и јавности“, дозвољавајући саслушање заштићеног свједока на рочишту отвореном за јавност, тражећи од присутних да информације држе у тајности. Видјети 8. извјештај Мисије ОЕБС-а у предмету *Милорад Трбић*, јули 2009. године (доступан на: <http://www.oscebih.org/documents/16491-eng.pdf>).

162 Видјети *Образложења у предметима ратних злочина у Босни и Херцеговини*, стр. 12, *surra* фуснота 101. Служба за међународно кривично право, *Коначни извјештај Службе за међународно кривично право о одрживој транзицији Канцеларије регистрара и подршци међународних донатора Суду и Тужилаштву Босне и Херцеговине у 2009. години*, 25. децембар 2008. године, стр. 32 (доступан на: <http://www.iclsfoundation.org/wp-content/uploads/2009/05/icls-bih-finalreportwebsitecorrected.pdf>).

163 У предмету *Ступар и други*, првостепена пресуда је укинута само у дијелу који се тиче отпуженог Ступара.

164 Укључује предмет *Трифунковић и други*, који је раздвојен од предмета *Ступар и други* у поступку по жалби.

165 *Тодоровић и други*, другостепена пресуда, 17. фебруар 2009. године, параграфи 15-17. Видјети, такође, *Марко Шкробић*, другостепена пресуда, 22. април 2009. године, параграфи 8-13.

вијеће.¹⁶⁶ Умјесто тога, Апелационо вијеће ће испитати да ли је пресуда неразумљива, противрјечна сама себи или разлoзима пресуде или уопште не садржи разлоге или у њој нису наведени разлози о одлучним чињеницама. Надаље, у предмету *Крешо Лучић*, Апелационо вијеће је укинуло првостепену пресуду због противрјечности изреке пресуде, која садржи одлуку суда о кривичноправном захтјеву у оптужном акту, и *образложења* пресуде, у којем се наводе разлози за доношење такве судске одлуке. Апелационо вијеће је ту одлуку донијело, јер је нашло да изрека побијане пресуде првостепеног суда не садржи чињенице и околности које чине обиљежје кривичног дјела, иако су оне наведене у образложењу. Апелационо вијеће је даље утврдило да је *изрека* пресуде противрјечна сама себи, јер дефинише исто дјело и као противправно лишење слободе и као друга нечовјечна дјела сличне природе.¹⁶⁷

Од пресуда које су анализиране за потребе овог извјештаја, пет је било укинута, а двије су преиначене, јер је Апелационо вијеће утврдило да је првостепено вијеће погрешно и непотпуно утврдило чињенично стање. То се догодило у поступку против *Марка Самарције* којег је првостепено вијеће осудило на казну затвора у трајању од 26 година за злочине против човјечности. Након поновног извођења доказа, Апелационо вијеће је огласило оптуженог кривим за затварање или друго тешко одузимање физичке слободе, али га је ослободило од оптужбе за саучесништво у покретању, подстрекивању и помагању у убиствима. На крају је осуђен на казну затвора у трајању од седам година.¹⁶⁸ На сличан начин су пресуде у предметима: *Здравко Михаљевић*,¹⁶⁹ *Суад Капић*¹⁷⁰ и *Лазаревић и други*¹⁷¹ укинута по основу погрешно или непотпуно утврђеног чињеничног стања. Осим тога, пет пресуда од укупног броја анализираних у овом извјештају, преиначене су због повреде Кривичног закона у вези са, на примјер, пресудама првостепених вијећа о елементима геноцида или командне одговорности. Анализа одлука Апелационог одјељења по овим питањима изнесена је у претходном поднаслову (поднаслов: 4.3.2 *Образложења почињења геноцида и видови кривичне одговорности*).

166 *Тодоровић и други*, другостепена пресуда, 17. фебруар 2009. године, параграфи 18 и 20.

167 Рјешење којим се укида првостепена пресуда, 3. април 2008. године. *Видјети*, такође, *Мирко Пекез и други*, другостепена пресуда, 29. септембар 2008. године, у којој се утврђује да је првостепена пресуда контрадикторна, јер у изреци наводи да су сва три оптужена починила сва дата кривична дјела, а у образложењу наводи да су првооптуженом и трећеоптуженом, који су учествовали у акцији прикупљања цивила и одвођења истих на мјесто погубљења, то биле једине непорециве чињенице.

168 Другостепена пресуда, 15. октобар 2008. године.

169 Рјешење о укидању првостепене пресуде, 26. март 2009. године. Апелационо вијеће је укинуло првостепену пресуду на основу члана 290. став 1. Закона о кривичном поступку БиХ (садржај пресуде), а не на основу члана 299. (погрешно или непотпуно утврђено чињенично стање). Коначна одлука Апелационог вијећа у овом предмету још није донесена. Важно је напоменути да је првостепено вијеће оптуженог ослободило.

170 Рјешење о укидању првостепене пресуде, 2. октобар 2008. године, уважавајући жалбу Тужилаштва. Капић, којег је Првостепено вијеће ослободило, оглашен је кривим за ратне злочине и осуђен на казну затвора у трајању од 17 година.

171 Рјешење о укидању првостепене пресуде, 21. август 2009. године. Други основ за укидање првостепене пресуде у овом предмету био је члан 297. став 1. тачка (к).

У овом контексту, могуће је извући неке прелиминарне закључке. Преглед недавно донесених одлука по жалби пред Судом БиХ указује на **веома висок постотак укинutih или преиначених првостепених пресуда**. Објективна анализа жалбених основа које је Апелационо одјељење уважило чини се указује да број пресуда, које су укинute због погрешно или непотпуно утврђеног чињеничног стања или повреде Кривичног закона, није неразуман или барем није значајан. Оно што јесте наоко изузетно јесте постотак укидања пресуда због неразумљивости изреке пресуде. Ова чињеница указује на сложеније питање. На једном нивоу, то би требало да буде упозорење првостепеним вијећима да посвете већу пажњу писању пресуда како би избјегли њихово укидање по жалби. С друге стране, могуће је да то открива недостатак у поступку по жалби у складу са Законом о кривичном поступку из 2003. године. Према важећим одредбама, након што се пресуда укине, Апелационо вијеће одређује одржавање претреса пред вијећем Апелационог одјељења, за разлику од старог кривичног поступка када је већина предмета након укидања првостепене пресуде враћана првостепеном вијећу на поновно суђење. Законске одредбе о правним лијековима могу да имају нежељени ефекат ослобађања првостепеног вијећа од притиска да донесе квалитетну одлуку први пут, јер се може очекивати да ће другостепено вијеће „ријешити“ сваки проблем. Рад првостепеног вијећа на предмету престаје након изрицања првостепене пресуде. Тако првостепено вијеће није присиљено да исправи своје грешке у поновном суђењу, те, стога, није дужно да размотри разлоге Апелационог вијећа за укидање или преиначење пресуде. Осим тога, чињеница да Апелационо вијеће према Закону о кривичном поступку у рјешењу којим се укида првостепена пресуда мора да наведе само кратке разлоге за укидање, не доприноси осигуравању транспарентности поступка по жалби.¹⁷² Узимајући у обзир ове проблеме, вриједи се присјетити да су према одредбама раније важећег Закона о кривичном поступку, другостепени судови након укидања првостепене пресуде, углавном, враћали предмет првостепеном вијећу на поновно суђење. Међутим, ове одредбе у поступку су се показале врло неефикасним, јер су биле главни узрок предугог трајања и неефикасности поступака у предметима ратних злочина пред судовима у ентитетима. (Видјети слику 5: *Просјечно трајање дужине поступка у предметима ратних злочина процесуираних према одредбама нових закона о кривичном поступку од потврђивања оптужнице до правоснажне пресуде од јануара 2005. до септембра 2010. године*, и слику 6: *Просјечно трајање дужине поступка од потврђивања оптужнице до правоснажне пресуде, укључујући и предмете вођене према одредбама старог Закона о кривичном поступку од јануара 2005. до септембра 2010. године*.)¹⁷³

Поступање по жалбама пред Судом БиХ кључно је за његов кредибилитет и квалитет постигнуте правде. Рјешавање проблема у вези са постотком и разлозима укидања првостепених пресуда можда захтијева измјене и допуне

172 Члан 316. Закона о кривичном поступку БиХ.

173 Прилог 1, *infra*. Ово питање разматра се у поглављу 5: *Предмети ратних злочина пред судовима и тужилаштвима у ентитетима, infra* на стр. 39.

одредаба о поступку по правним лијековима у Закону о кривичном поступку БиХ. Креирање поступка по правним лијековима, који би био и ефикасан и правичан, вјероватно је једно од најсложенијих питања у вези са кривичним поступком у БиХ и, стога, захтијева детаљнију анализу од оне дате у овом извјештају. У вези с тим, Мисија ОЕБС-а једноставно наглашава да ће свака измјена важећег поступка по правним лијековима морати да узме у обзир и потребу да се повећа свеукупни квалитет и ефикасност постизања правде пред судовима и поштовање права оптуженог на правично суђење у разумном року.

5 Предмети ратних злочина пред судовима и тужилаштвима у ентитетима

Ово поглавље садржи детаљну анализу запажања о истражној фази поступка и суђењима у предметима ратних злочина пред правосуђем у ентитетима, у периоду од марта 2005. до септембра 2010. године. У поднаслову 5.1 даје се кратак преглед броја предмета ратних злочина процесуираних пред судовима у РС, ФБиХ и Брчко дистрикту БиХ и анализирају се узроци општих трендова који су идентификовани. У поднасловима: 5.2 до 5.5 анализира се у којој су мјери неки од основних предуслова за ефикасно процесуирање предмета ратних злочина испуњени у ентитетима, уочавајући проблеме у вези са доступношћу људских и материјалних ресурса и доказа, као и сарадње са полицијом и жртвама. У поднаслову 5.6 разматра се проблематика примјене материјалног и процесног кривичног права и поштовање стандарда правичног суђења у поступцима пред судовима у ентитетима.

Међу најважнијим питањима разматраним у овом поглављу су:

- општи тренд недосљедног напретка у погледу отворених и ријешених предмета ратних злочина у ентитетима, обиљежен видљивим напретком у неким правосудним институцијама (Бања Лука, Бихаћ, Мостар, Нови Травник, Сарајево, Тузла, Требиње и Зеница) и забрињавајући недостатак напретка у другим институцијама (Бијељина, Добој, Источно Сарајево, Горажде, Орашје и Ливно);
- недостатак материјалних доказа и проблеми са порицањем исказа, које су свједоци дали у истрази током главног претреса;
- оцјена сарадње са Државном агенцијом за истраге и заштиту (СИПА) и полицијских снага у ентитетима и идентификовање потребе за интензивнијом обуком да би се повећала стручна оспособљеност полицијских снага у ентитетима за истраживање ратних злочина;
- низак степен сарадње са жртвама и њиховим представницима;
- проблеми око примјене Кривичног закона СФРЈ, који је био на снази у вријеме почињања кривичних дјела у оружаном сукобу од 1992. до 1995. године, посебно оспособљеност судова у ентитетима за процесуирање кривичних дјела квалификованих као злочини против човјечности и примјена доктрине командне одговорности;
- недовољна примјена међународног хуманитарног права у првостепеним поступцима у предметима ратних злочина;
- нови трендови у вези са дужином трајања поступака након ступања на снагу Закона о кривичном поступку из 2003. године и преостали проблеми у вези са предметима процесуираним у складу са старим Законима о кривичном поступку, што доводи до повреде права оптуженог на суђење у разумном року;

- питања која се односе на једнакост странака у поступку између тужилаштва и одбране, посебно права оптуженог да испитује свједоке оптужбе и на саслушање свједока одбране под истим условима који важе и за свједока оптужбе, те права увида у списе и доказе;
- како су проблеми који утичу на истрагу, кривично гоњење и суђење у предметима ратних злочина повезани са сложеним и фрагментираним правосудним системом, а не са наводним предрасудама по националном основу.

5.1 Анализа и општи преглед

Запажања до којих се дошло путем програма праћења правосудног сектора указују на тренд неуједначености у броју предмета који су процесуирани у ентитетима, у периоду између марта 2005. и септембра 2010. године. Графикони у Прилогу 1 извјештаја показују да се, од године до године, број **процесуираних предмета знатно разликује када су у питању појединачни судови**. Овај тренд је нарочито присутан и сложен у ФБиХ. У периоду од завршетка оружаног сукоба, па до краја 2006. године, Кантонални судови у Мостару и Сарајеву били су далеко најактивнији, али у 2007. години десио се изненадни пад у приливу нових предмета. На сличан начин, иако у мањем броју, пред осталим судовима у ФБиХ, у краћим временским периодима, водили су се поступци у одређеном броју предмета, али су прије или након тога слиједили периоди неактивности.

На примјер, у Бихаћу је између маја и новембра 2007. године Кантонални суд потврдио оптужнице у шест предмета ратних злочина против укупно шест оптужених, и суђење спровео 2007. и 2008. године. Међутим, од тада је суђено у само четири нова предмета.¹⁷⁴ Између 2005. и 2008. године Кантонални суд у Зеници је судио у шест предмета против укупно 11 оптужених, међутим од децембра 2007. године Кантонално тужилаштво није подигло ниједну нову оптужницу.¹⁷⁵ У Новом Травнику је између 2005. и 2007. године суђено у седам предмета против девет оптужених, међутим од 2006. године није подигнута ниједна нова оптужница. Остали судови, као што су: Основни суд Брчко дистрикта БиХ и Кантонални суд у Тузли показали су уједначеније резултате, с тим да је у просјеку подизана по једна оптужница годишње, у периоду од 2005. до

¹⁷⁴ Кантонални суд у Бихаћу потврдио је оптужнице сљедећим редослиједом: *Жељко Кеџман* (мај 2007.), *Марко Пауковић* (јуни 2007.), *Миле Кнежевић* (јули 2007.), *Славко Рис* (јули 2007.), *Сеад Хускић* (август 2007.), *Лазар Ступар* (новембар 2007.), *Карајић и остали* (јануар 2009.), *Жељко Деспот* (април 2010.), *Ристић и други*. (мај 2010.), *Ахметашевић* (јули 2010.).

¹⁷⁵ Кантонални суд у Зеници потврдио је оптужнице сљедећим редослиједом: *Томо Михајловић* (мај 2000.), *Доминик Илијашевић* (фебруар 2001.), *Един Хакановић* (март 2003.), *Оперта и други* (мај 2006.), *Един Семић* (јуни 2006.) и *Миланко Божић* (децембар 2007.).

2010. године.¹⁷⁶ Такође, пред Кантоналним судовима у Горажду и Орашју није било суђења упркос одређеном броју предмета који се налазе у истражној фази поступка, а који су у мјесној надлежности ових судова. Упркос показатељима који указују да је у ФБиХ присутна флукуација у приливу предмета пред судовима, уопштено је овај тренд забрињавајући; тј. континуиран је пад укупног броја предмета у којима је покренут поступак пред судовима од 2008. године. (Видјети слику 1: *Број предмета започетих (подигнуте оптужнице) од јануара 2005. до септембра 2010. године*, у Прилогу 1). То представља знатну разлику у односу на нове податке о више од 1300 неријешених предмета, од којих се за већи број предмета сматра да су врло озбиљне природе.¹⁷⁷

Када је у питању РС, слика је јаснија и трендови су одређенији, а за разлику од ФБиХ, суђења у предметима ратних злочина су почела тек 2005. године. Већина суђења се води пред Окружним судом у Бањој Луци, који је у периоду од 2005. до 2010. године судио у 22 предмета и од тога донио 18 првостепених пресуда. **Тако је Окружни суд у Бањој Луци – заједно са Кантоналним судовима у Сарајеву и Мостару у ФБиХ – процесуирао највећи број предмета у ентитетима.** С друге стране, забрињавајућа је чињеница да је мали број предмета процесуиран пред другим судовима у РС. Од 2005. године Окружни суд у Требињу је окончао поступак у шест предмета ратних злочина против седам оптужених. Међутим, у 2009. и 2010. години нису подигнуте нове оптужнице. Пред Окружним судом Источно Сарајево покренут је поступак у само два предмета у петогодишњем периоду, који је обухваћен овим извјештајем (у новембру 2008. и јулу 2009. године). Окружни тужилац у Добоју подигао је једанаест оптужница, у периоду од јануара 2008. до септембра 2010. године. Међутим, десет од једанаест оптужница Окружни суд није потврдио, јер се огласио ненадлежним.¹⁷⁸ Коначно, пред Окружним судом у Бијељини – који је мјесно надлежан за Зворник и Сребреницу – прве четири оптужнице у предметима ратних злочина подигнуте су тек 2009. године.¹⁷⁹

Тешко је утврдити разлоге који доводе до различитих трендова и шаролике слике у процесуирању предмета ратних злочина у ентитетима. У овом дијелу извјештаја разматрају се неки од главних фактора који доводе до овакве ситуације. Као што је већ горе наведено, 2003. године је утврђена надлежност Суда БиХ за ратне злочине. Од тада главни проблем у процесуирању ратних злочина пред судовима у ентитетима представља свеукупно мали број предмета

176 Основни суд у Брчко дистрикту БиХ потврдио је оптужнице сљедећим редослиједом: *Константин Симоновић* (јуни 2005), *Костић и други* (април 2006), *Перо Ковачевић* (март 2007), *Хасановић и други* (март 2008), *Перо Рикановић* (децембар 2009) и *Гушо и други* (март 2010); а Кантонални суд у Тузли: *Спасојевић и други* (март 2006.), *Сифет Крекић* (јуни 2007), *Трифковић и други* (март 2009), *Изет Смајић* (мај 2009).

177 Видјети поднаслов 2.2.1: *Прикупљање података о предметима и управљање предметима, supra*.

178 За више података о овим предметима, *видјети* поднаслов 5.6: *Примјена међународног хуманитарног права и домаћег кривичног закона, infra*.

179 Окружни суд у Бијељини потврдио је оптужнице сљедећим редослиједом: *Данило Спасојевић* (новембар 2009.), *Салиховић и други* (новембар 2009), *Минић и други* (децембар 2009) и *Рамадан Дервишевић* (фебруар 2010).

у фази главног претреса, у поређењу са великим бројем отворених истрага. Овај проблем узрокују два основна фактора: **захтјеван и неконзистентан поступак који регулише расподелу предмета ратних злочина у БиХ и квалитет истраге коју спроводе тужиоци у ентитетима**. Први фактор је већ опширно обрађен у поглављу о надлежности. Међутим, потребно је поновити да ангажованост тужилаца у ентитетима не зависи само од капацитета и преданости раду, него и од броја и природе предмета уступљених са државног нивоа.¹⁸⁰ С обзиром на квалитет истрага које спроводе тужилаштва у ентитетима, у овом дијелу извјештаја разматра се проблем основног недостатка професионалних капацитета и ресурса за њихово ефикасно спровођење – такође наводећи знатне изузетке од овог недостатка.

Потребно је, прије свега, нагласити да сама чињеница да је Тужилаштво БиХ прегледало предмет и уступило га тужилаштву у ентитету нужно не значи да је предмет спреман за суђење.¹⁸¹ Велики број предмета, искључиво се заснива на исказима свједока који су узети одмах након оружаног сукоба, или током оружаног сукоба, међутим свједоци су можда у **међувремену постали недоступни**. За велики број других предмета, с друге стране, не може бити покренут поступак пред судом, јер је **осумњичени недоступан**. У истраживању које је провела Мисија ОЕБС-а већина тужилаца, са којима је обављен разговор, навела је проблем немогућности лоцирања и недоступности осумњичених за ратне злочине, као један од главних разлога постојања великог броја отворених истрага.¹⁸²

Овај проблем је у уској вези са чињеницом да је велики број осумњичених стекао држављанство БиХ и неке друге сусједне државе након завршетка оружаног сукоба, што је дало могућност починиоцима да побјегну преко границе у државу из које не могу бити изручени, због **забране изручења властитих држављана**.¹⁸³

Уопште, ефикасност поступака у ентитетима знатно је побољшана 2003. године, након ступања на снагу нових закона о кривичном поступку у ентитетима и на нивоу БиХ, што је представљало кључни фактор да ће суђења бити спроведена у разумном року.¹⁸⁴ Када је у питању поштовање других стандарда правичног суђења, иако се углавном поштују, уочена је забрињавајућа пракса у погледу поштовања **начела контрадикторности поступка и једнакости у поступању**

180 Видјети поглавље 3: *Надлежност и распоређивање предмета ратних злочина између судова у БиХ, infra*.

181 Видјети Дајан Ф. Орентлихер, Кажњавање криваца - утицај МКСЈ-а у Босни и Херцеговини (*That Someone Guilty Be Punished - The Impact of the ICTY in Bosnia* (New York: Open Society Justice Initiative and International Center for Transitional Justice, 2010)), стр. 112.

182 На примјер, у 2008. години један тужилац у ентитету је подијелио информацију са Мисијом ОЕБС-а да није у могућности да оконча истрагу у 56 предмета ратних злочина, због тога што велики број осумњичених – њих 595 – нису доступни тужилаштву.

183 Видјети, на примјер, предмет *Ћазим Бехрић*, чије је изручење из Хрватске, због ратних злочина, затражила БиХ. У јануару 2010. године, Хрватска је одбила да га изручи због тога што поред држављанства БиХ има и држављанство Хрватске. У вези с тим, *видјети* поглавље 6: *Регионална сарадња, infra*. Мисији ОЕБС-а није познато да постоје статистички подаци о броју предмета у којима осумњичени нису доступни, нити укупан број недоступних осумњичених.

184 Ово питање је обрађено у поднаслову 4.4.3: *Дужина и ефикасност поступка, infra*.

према странкама у поступку.¹⁸⁵ С обзиром на природу овог проблема, напредак у тој области неопходно подразумева побољшање вјештина одбране да се позива на стандарде правичног суђења и битна обиљежја кривичног дјела, у складу с међународним хуманитарним правом. Озбиљнији проблем и даље представља неуједначена судска пракса у предметима ратних злочина пред судовима у ентитетима и Брчко дистрикта БиХ. Међутим, ово питање одражава системски проблем који се тиче свеукупног функционисања правосуђа у БиХ. **Уистину, постоји све већа сагласност у погледу чињенице да се уједначено тумачење закона и правна безбједност не могу постићи на задовољавајући начин, ако не постоји врховни суд БиХ.**¹⁸⁶

5.2 Људски потенцијали и материјални ресурси за провођење истраге, кривично гоњење и суђења у предметима ратних злочина у ентитетима

Јасно је да су након оснивања Суда БиХ и Тужилаштва БиХ, а прије усвајања Државне стратегије, неки тужиоци у ентитетима сматрали да ратни злочини више не представљају приоритет за њихова тужилаштва, због тога што је утврђена надлежност Суда БиХ над предметима ратних злочина.¹⁸⁷ С друге стране, мора се истаћи да су нека тужилаштва успоставила одјељења за ратне злочине или додијелила предмете ратних злочина одређеним тужиоцима. Међутим, у већини тужилаштва ти тужиоци раде и на другим врстама кривичних предмета који су у надлежности кантоналних и окружних тужилаштва. Поред тога, због оцјењивања рада, многи тужиоци морају да испуне интерно утврђену **норму** у одређеном временском периоду.¹⁸⁸ Посљедица тога је да се од тужилаца, којима су додијељени предмети ратних злочина, очекује да раде на мање сложеним кривичним предметима друге врсте, како би испунили норму. У Државној стратегији се наводи да би се овим тужиоцима у ентитетима требало омогућити да раде само на предметима ратних злочина, те их ослободити норме због веће сложености предмета ратних злочина. У том смислу, од ВСТС БиХ очекује се да изради квалитетније стандарде за оцјењивање рада тужилаца, којима су додијељени предмети ратних злочина, који ће узимати у обзир ниво сложености предмета, умјесто интерно утврђене норме која се примјењује у одређеним тужилаштвима.

185 Д. Ј. Херис, М. Обојл, Ч. Ворбрик, Право Европске конвенције о људским правима (Лондон: Butterworths, 1995) (*Law of the European Convention on Human Rights* (London: Butterworths, 1995.)), стр. 254.

186 Непостојање врховног суда БиХ Европска комисија је препознала као главни проблем обједињавања правосудног система, а његово оснивање је предложио Савјет Европе. Видјети Европска комисија: *Извјештај о напретку БиХ у 2008. година*, стр. 13. и Парламентарна скупштина Савјета Европе, *Резолуција: 1564 (2007)*, став 21.2.1.

187 Више тужилаца, који су били обухваћени истраживањем Мисије ОЕБС-а, изразили су овакав став.

188 Видјети *supra* фуснота 57.

Због тога је потребно нагласити да је ефикасна додјела ресурса тужилаштвима отежана чињеницом да свеукупан број предмета ратних злочина у БиХ још није прецизиран, нити је извршена расподела предмета међу тужилаштвима.¹⁸⁹

Различит степен стручне оспособљености и преданости раду **судија и тужилаца** узима се у обзир увијек када се ради свака оцјена спремности правосудних институција у ентитетима да на адекватан начин рјешавају предмете ратних злочина. Међутим, оцјењивање такве врсте мора се вршити с опрезом, због сложености ситуације. Упркос томе могу се извући неки општи закључци. Тужиоци и судије у већем дијелу ФБиХ (Сарајево, Мостар, Зеница, Тузла, Бихаћ, Нови Травник), и Брчко дистрикта БиХ, као и **дијелови РС (Бања Лука и Требиње) доказали су** – иако у различитом обиму и не у свим предметима које су процесуирали – да могу правично и ефикасно да процесуирају предмете ратних злочина. Дobar или задовољавајући рад био је очигледан, посебно у мање сложеним предметима, тј. када је поступак вођен против непосредног извршиоца кривичних дјела са малим бројем жртава. У сваком случају, мање сложени предмети чинили су већину предмета у којима се судило пред судовима у ентитетима.

С друге стране, такође је процесуиран ограничен број сложенијих предмета против оптужених који су имали одређени ниво командне одговорности или се радило о већем броју жртава.¹⁹⁰ Суђења у неким сложенијим предметима показала су се проблематичнима и често нису вођена на ефикасан начин. Већина запажених недостатака била је узрокована погрешно утврђеном одговорношћу надређених или других посредних извршилаца, што указује на **недостатак јасног разумијевања кључних аспеката међународног хуманитарног права** код неких судија и тужилаца.¹⁹¹ Посебно је забрињавајуће да су у мањем броју предмета тужиоци заснивали оптужницу на доказима који нису, несумњиво, указивали на кривичну одговорност оптужених.¹⁹² Овај проблем може бити повезан, бар дјелимично, са горенаведеним потешкоћама приликом прикупљања довољних материјалних доказа у предметима ратних злочина и недостатком специјализације судија и тужилаца у ентитетима.

189 Видјети поглавље 2: *Израда и спровођење Државне стратегије за рад на предметима ратних злочина, infra*, и поглавље 3: *Надлежност и расподела предмета ратних злочина између судова у БиХ, infra*.

190 За примјере предмета против војних команданата *видјети*: *Борислав Берјан, Жељко Митровић, Милан Шешељ* (Кантонални суд у Сарајеву); *Џидић и други, Салиховић и други* (Кантонални суд у Мостару); *Оперта и други* (Кантонални суд у Зеници). За примјере предмета са великим бројем жртава *видјети*: *Костић и други* (Основни суд у Брчком), *Лазар Ступар, Ристић и други* (Кантонални суд у Бихаћу).

191 О овоме *видјети* поднаслов 5.6: *Примјена међународног хуманитарног права и домаћег кривичног закона, infra*.

192 Ово се нпр. десило у предмету *Кнежевић и други* (Кантонални суд у Бихаћу), гдје четири од пет свједока Тужилаштва није рекло, нити потпуно искључило могућност да је оптужени починио кривично дјело. Тужилац је изводио врло слабе доказе у предмету *Един Семић и Миланко Божић* пред Кантоналним судом у Зеници. Оба предмета, завршила су ослобађајућом пресудом.

5.3 Доступност и приступ материјалним доказима

Још један основни проблем код процесуирања релативно сложених предмета у ентитетима је **ограничен приступ документима и другим материјалним доказима**. Евидентно је да су материјални докази важнији што је виши статус починиоца, због утврђивања командне хијерархије и других питања, у вези с овим видом кривичне одговорности. У већини предмета ратних злочина процесуираних пред судовима у ентитетима материјални докази се ријетко користе. Током истраживања Мисије ОЕБС-а о предметима ратних злочина у истражној фази поступка, велики број тужилаца је указао да се сусреће са проблемима и препрекама приликом прибављања докумената похрањених у архивама код локалних институција, а посебно оних у посједу војних органа. Други тужиоци су истакли проблем немогућности директног приступа доказима које је прибавио МКСЈ, што указује да тужиоци чак и не траже доказе од МКСЈ-а, јер и не знају који докази су у посједу МКСЈ-а.¹⁹³

Изразито су забрињавајући случајеви када свједоци на главном претресу у потпуности одступе од својих исказа, које су дали у истражној фази поступка. Овај проблем је опширно анализиран у ранијим извјештајима Мисије ОЕБС-а.¹⁹⁴ Због тога неће бити додатно анализиран у овом извјештају. Довољно је да се у овом извјештају поновно нагласи значај спровођења ефикасног система пружања заштите и помоћи свједоцима, како би се смањио ризик да свједоци (посебно жртве свједоци) буду изложени пријетњама, нуђењу мита, застрашивању и психичким траумама приликом свједочења. На овај начин ће се обезбиједити да се у исто вријеме поштују права лица која су свједочила, и да се предмети ратних злочина ефикасно процесуирају.

5.4 Сарадња са полицијским органима

Велики број тужилаца, који су били обухваћени истраживањем Мисије ОЕБС-а, похвалили су сарадњу и помоћ Државне агенције за истраге и заштиту (СИПА).¹⁹⁵

Међутим, због тога што поступа у предметима ратних злочина процесуираним на државном нивоу, СИПА само понекад пружа подршку и то на *ad hoc* основу. Иако је већина тужилаца оцијенила сарадњу са полицијским органима у ентитетима

193 Међутим, „Пројекат правда и ратни злочини“ има за циљ да *inter alia* дијелом ријешити овај проблем тако што ће транскрипте са МКСЈ-а припремити на службеним језицима региона и спровести свеобухватну обуку правосуђа о приступању бази података МКСЈ-а. *Видјети supra* фуснота 60.

194 *Видјети* извјештаје Мисије ОЕБС-а: *Суђење ратних злочина на судовима у Босни и Херцеговини, supra* фуснота 3; и *Заштита и подршка свједока у предметима ратних злочина у Босни и Херцеговини, supra* фуснота 4.

195 Државна агенција за истраге и заштиту прва је полицијска агенција са надлежношћу на територији цијеле БиХ. СИПА је независна административна организација у склопу Министарства безбједности БиХ, чија надлежност подразумеива спречавање, откривање и спровођење истрага кривичних дјела из надлежности Суда БиХ.

као задовољавајућу, такође су указали на **недостатак специјализоване обуке за провођење истраге у предметима ратних злочина за полицијске службенике**.¹⁹⁶ Већина тужилаца је са негодовањем констатовала **непостојање помоћника тужилаца или стручних савјетника** који би радили непосредно са њима, као што је случај у Тужилаштву БиХ (гдје имају звање стручног сарадника и аналитичара). Разлог овом ограничењу је углавном финансијске природе, иако не постоји ни правни оквир који би омогућио ангажовање потребног особља. Заправо, нацрт закона којим се регулише рад и организација тужилаштва у Федерацији БиХ, који је израђен прије скоро двије године, ријешао би овај проблем. Нацрт закона предвиђа побољшање ефикасности рада тужилаштва у ФБиХ, тако што би цијела тужилачка организација била обухваћена једним законом, који би замијенио 11 важећих закона.¹⁹⁷ Нацрт такође предвиђа запошљавање стручних савјетника и помоћника тужилаца, на тај начин побољшавајући капацитете тужилаштва. Забрињавајуће је то што Министарство правде ФБиХ овај нацрт није доставило Влади на разматрање, иако је он припремљен прије скоро двије године, због тога што се кантони противе неким одредбама нацрта, које се односе на финансирање и буџет.

5.5 Сарадња са жртвама и њиховим представницима

Још један фактор који утиче на рад тужилаштва у ентитетима је ниво сарадње са удружењима жртава. Већина тужилаца нема добро успостављене контакте с овим организацијама. Понегдје се може примијетити да постоји **неповјерење између тужилаштва и удружења жртава** – од којих многе показују неспремност за сарадњу са тужиоцима друге националне припадности. Уобичајено је да су удружења жртава у БиХ организована према националној и територијалној припадности, и да често изражавају знатније предрасуде према другим групама.¹⁹⁸ С друге стране, у Бањој Луци, Бихаћу и Тузли, тужиоци сматрају да је њихов рад у већој мјери потпомогнут сарадњом с удружењима која заступају или помажу жртвама оружаног сукоба. Та сарадња је изградила повјерење јавности у правосуђе и помогла тужиоцима да ступе у контакт са свједоцима и обезбиједе њихово присуство пред судом.¹⁹⁹ Сличан примјер је почетак првих суђења у предметима ратних злочина у Бијељини, 2009. године, што је, чини се, донекле повезано са заговарањем и континуираним лобирањем

196 Мисија ОЕБС-а је, 19. и 20. октобра 2010. године, организовала обуку за полицијске истражитеље из Бање Луке, Бихаћа и Добоја, и из Тужилаштва БиХ који раде на предметима ратних злочина. Програм обуке ће се наставити и у 2011. години.

197 Десет закона регулише рад и организацију кантоналних тужилаштва, а једанаести рад и организацију Федералног тужилаштва ФБиХ.

198 У неким општинама у БиХ постоји више различитих удружења жртава или породица несталих, јер долазе из различитих етничких заједница.

199 Тужиоци у Бањој Луци, Тузли и Бихаћу успјели су да изграде сарадњу са локалним невладиним организацијама на професионалан и ефикасан начин.

одређеног броја локалних невладиних организација да Окружно тужилаштво процесуира злочине почињене на том подручју.²⁰⁰

5.6 Примјена међународног хуманитарног права и домаћег кривичног закона

Анализа у даљем дијелу текста даје преглед главних проблема који се јављају у суђењима пред судовима у ентитетима приликом примјене материјалног кривичног закона (тј. одредаба кривичног закона које инкриминишу повреду међународног хуманитарног права) и процесних закона. Посебно су истакнути предмети у којима су уочени проблеми, али и истовремено и они у којима је забиљежено позитивно поступање. Као прво, извршена је анализа нивоа стручне оспособљености, које су показале судије и тужиоци приликом примјене закона. Затим је извршена анализа „квалитета“ суђења и рада судија и странака у поступку током суђења у предметима ратних злочина, посебно када је у питању ефикасност у припреми и вођењу суђења, поштовање стандарда правичног суђења и, уопште, одредаба кривичног поступка.

5.6.1 Примјена домаћег кривичног закона и међународног хуманитарног права

У периоду који обухвата овај извјештај, Мисија ОЕБС-а је уочила да је само у четири предмета очигледан **ратни злочин квалификован као обично кривично дјело**.²⁰¹ Ова забрињавајућа пракса, чији је циљ, најчешће, негирање или омаловажавање озбиљности злочина, била је распрострањена у поступцима у предметима које су покретали војни судови против властитих војника током оружаног сукоба. Велики број таквих предмета, након окончања оружаног сукоба, наслиједили су тужиоци у ентитетима. Обавеза тужиоца би требало да буде да преквалификује наводно кривично дјело, у кривично дјело ратног злочина. Ово се десило у најмање три предмета пред Окружним судом у Бањој Луци против

²⁰⁰ На примјер, Мисија ОЕБС-а уочила је да су невладине организације, са сједиштем у Бијељини, организовале низ скупова, ради остваривања комуникације с јавношћу, у периоду од октобра 2007. године до тренутка израде овог извјештаја. Иако су тужиоци у њима учествовали у веома малој мјери ови скупови довели су до подизање нивоа свијести јавности и пружања подршке процесуирању ратних злочина на локалном нивоу. На овим јавним трибинама приказан је документарни филм о животу у Бијељини након ратних дешавања, у организацији Хелсиншког одбора за људска права Републике Српске и ХУ филма, а одржан је и округли сто о дјеци жртвама рата, који је организовала Дјечја амбасада у БиХ.

²⁰¹ У предмету *Јарић и други* (Основни суд у Брчко дистрикту БиХ), казнио је три од четири оптужена блажим затворским казнама (и то: три године и десет мјесеци, двије године, и шест мјесеци) за силовање двију жена, иако су чињенице да су оптужени носили војну униформу и да су жртве извели из логора указивале на то да је силовање било ратни злочин. У предмету *Сретко Ђурић* (Кантонални суд у Бихаћу) оптужени је осуђен за „обично“ убиство, иако га је у току рата починио војник који је био различите националности од жртве. Такође, *видјети* предмете: *Самир Граховац* <http://www.posao.ba/job.php?user=8618aee7490c4e649317029227e53501&jobID=545351> *Гојко Пилић* (Кантонални суд у Бихаћу).

припадника ВРС, у којима је тужилац на главном претресу првобитну правну квалификацију кривичних дјела убиства и силовања промијенио у кривично дјело ратног злочина.²⁰² Овај примјер је показао одлучност тужиоца да препозна праву природу криминалног понашања.

У највећем броју предмета ратних злочина који се процесуирају у ентитетима још се примјењује Кривични закон СФРЈ, који је био на снази у вријеме оружаног сукоба, што је изразита разлика од предмета пред Судом БиХ у којима се редовно примјењује Кривични закон БиХ из 2003. године.²⁰³ Мисија ОЕБС-а је у извјештају објављеном 2008. године²⁰⁴ указала да оваква ситуација нарушава начела једнакости грађана пред законом и правне сигурности, што је и једно од главних питања којим се бавила Државна стратегија. Упркос томе, велики проблем тренутно представља неуједначеност судске праксе у предметима ратних злочина који се воде пред судовима у ентитетима и Брчко дистрикта БиХ у односу на Суд БиХ, као и у погледу примјењивог материјалног права. Од објављивања извјештаја Мисије ОЕБС-а из 2008. године примијењена су одређена позитивна побољшања, мада ограниченог домета.

У марту 2009. године, у предмету *Трифковић и други*, по први пут је један суд у ентитету потврдио оптужницу за злочин против човјечности по Кривичном закону БиХ.²⁰⁵ Ово представља позитиван корак, с обзиром да Кривични закон СФРЈ не прописује кривично дјело злочина против човјечности и његова примјена би, у ствари, онемогућила процесуирање ових кривичних дјела у ентитетима. На округлом столу, који је организовала Мисија ОЕБС-а, у октобру 2008. године,²⁰⁶ судије Апелационог одјељења Суда БиХ, Врховних судова ФБиХ и РС, и Апелационог суда Брчко дистрикта БиХ, заузеле су јединствен став да примјена Кривичног закона БиХ из 2003. године не би кршила начело легалитета у предметима злочина против човјечности. Стајалишта која су заузеле судије на округлом столу, и став заузет у предмету *Трифковић и други*, отварају могућност тужиоцима у ентитетима да подижу оптужнице за злочине против човјечности и Суду БиХ да пренесе вођење поступка у мање сложеним предметима злочина против човјечности судовима у ентитетима. С обзиром на распрострањеност дјела почињених на територији БиХ током оружаног сукоба, која могу бити квалификована као злочини против човјечности може се предвидјети да ће се нископозиционирана лица теретити за ову врсту кривичног дјела. Процесуирање оваквих предмета у ентитетима уклапа се у свеобухватан приступ предвиђен Државном стратегијом.

202 Предмети су: *Миланко Вујановић, Гагић и други и Тривић и други*. Исто се десило у предмету *Рис* (Кантонални суд у Бихаћу).

203 *Видјети* поглавље 4: *Предмети ратних злочина пред Судом БиХ, supra*, у којем се наводи једини изузетак од примјене Кривичног закона БиХ у предметима ратних злочина.

204 *Видјети* извјештај Мисије ОЕБС-а: *На путу ка усаглашеном спровођењу важећег закона у предметима ратних злочина пред судовима у БиХ, supra* фуснота 4.

205 *Трифковић и други* (Кантонални суд у Тузли).

206 *Видјети* закључке с округлог стола, који је организовала Мисија ОЕБС-а, 29. октобра 2008. године под називом: „*Процесуирање ратних злочина у ентитетима и Брчко дистрикту БиХ: Проблеми и достигнућа*“.

Тако је, 2009. године у два предмета, у којима је Суд БиХ пренио вођење поступка Кантоналном суду у Мостару, односно Окружном суду у Бањој Луци (Буквић и Јуриновић), суђено за кривична дјела прописана Кривичним законом БиХ из 2003. године. Судије ових судова накнадно су одлучиле да измијене правну квалификацију и примијене Кривични закон СФРЈ, због тога што је казна предвиђена за ова кривична дјела прописана у Кривичном закону СФРЈ, блажа од казне предвиђене за иста дјела прописана Кривичним законом БиХ. Ако се занемаре правни аспекти промјене квалификације кривичног дјела, један позитиван аспект у овим предметима је тај да су судови, у начелу, прихватили да имају овлашћења да примјењују Кривични закон БиХ. С друге стране, Окружни суд у Добоју је заузео супротан став, тако што није потврдио оптужнице у десет предмета, које је подигло Окружно тужилаштво у Добоју по Кривичном закону БиХ, јер се огласио ненадлежним.²⁰⁷ У кратком образложењу које је дато у овим предметима, наведено је да је само Суд БиХ надлежан да примјењује Кривични закон БиХ. Овакви различити ставови представљају проблем, јер су доказ **непостојања уједначене судске праксе у БиХ, те опште дисфункционалности**, која је резултат овакве ситуације.

До данас **Врховни судови у ентитетима нису били у могућности да уједначе судску праксу на јасан и цјеловит начин**. Један од разлога је и чињеница да су Врховни судови ограничени оквиром испитивања пресуде на дијелове у којем се она побија жалбом. У сваком случају, питање примјене Кривичног закона БиХ, у односу на принцип легалитета, скоро да никада није било истакнуто у жалби на пресуду у предмету ратног злочина процесуираном пред судом у ентитету. Према сазнањима Мисије ОЕБС-а, ово се десило једино у предмету *Влаховљак и други*, у којем је суђено у првом степену пред Кантоналним судом у Мостару. У овом предмету је Врховни суд ФБиХ измијенио правну квалификацију кривичног дјела ратног злочина по Кривичном закону СФРЈ у ратни злочин по Кривичном закону БиХ, и на тај начин, чини се, пратио праксу Суда БиХ. Међутим, оваква одлука није поновљена у другим предметима.²⁰⁸

У сваком случају је прихватљиво да се питање, који кривични закон у предметима ратних злочина треба примијенити, цијени у односу на сваки конкретни случај. У великом броју предмета пред судовима у ентитетима, примјена Кривичног закона СФРЈ не представља озбиљан проблем. Углавном су предмети, гдје примјена различитих закона подрива начело једнакости грађана пред законом, они у којима суд, примјеном Кривичног закона БиХ, оптуженог може да казни казном затвора у трајању дужем од 15 или 20 година максималне казне затвора, прописане Кривичним законом СФРЈ.²⁰⁹ У оваквим предметима, примјена Кривичног закона СФРЈ не даје могућност суду да изрекне кривичноправну

207 На примјер, *видјети* оптужнице у предметима: *Мирослав Копљар, Младен Курдија, Нихад Хамзић*. Према тврдњама Окружног тужилаштва у Добоју, Окружни суд се огласио ненадлежним у још седам предмета из истог разлога.

208 *Влаховљак и други*, другостепена пресуда из септембра 2008. године.

209 Потписивањем Дејтонског мировног споразума, чији је саставни дио Устав БиХ, у децембру 1995. године, смртна казна се више није могла изрећи, па су, због тога, све смртне казне преиначене у затворске казне у трајању од 20 година, *видјети supra* фуснота 24.

санкцију која би била пропорционална тежини кривичног дјела. Тиме ни казнена политика у оваквим предметима није уједначена са казненом политиком на Суду БиХ.²¹⁰ Још једна категорија предмета, у којима је примјена Кривичног закона СФРЈ проблематична, су они предмети у којима су радње које је починио оптужени наједекватније дефинисане концептом злочина против човјечности, или доктрином командне одговорности, о којима одредбе једино садржи Кривични закон БиХ.

Изразито спорно питање је да ли Кривични закон СФРЈ предвиђа командну одговорност. С обзиром да Кривични закон СФРЈ не садржи међународно прихваћену дефиницију овог вида одговорности,²¹¹ само је мали број предмета по основу командне одговорности процесуиран, и због тога још увијек није успостављена судска пракса о овом концепту у ентитетима.²¹² С друге стране, Кантонални судови у Сарајеву и Зеници у предметима: *Берјан*, односно *Оперта* јасно су заузеле став да је командна одговорност кажњива по Кривичном закону СФРЈ.²¹³ За разлику од тога, Кантонални суд у Мостару је, у најмање три предмета, заузео другачији став, устврдивши да су само „*наређивање и непосредно извршење*” предвиђене као радње извршења за надређеног по Кривичном закону СФРЈ.²¹⁴

Врховни суд ФБиХ је укинуо пресуде у два предмета (*Џидић и други* и *Крешић и Матић*), у којима се судило пред Кантоналним судом у Мостару, због погрешне констатације Првостепеног суда да Кривични закон СФРЈ не предвиђа командну одговорност. Међутим, Врховни суд није заузео исти став у предмету *Ђупина и други*, него је потврдио првостепену пресуду недвојбено, због тога што то тужилац није истакао у жалби. Потребно је истаћи да тужилаштва нису била од помоћи судовима у разјашњавању овог сложеног питања. Тужиоци су у наведеним предметима пропустили да прецизирају које би радње оптуженог биле кажњиве према доктрини командне одговорности, и често су мијешали овај облик одговорности с осталим, као што су: наређивање или чак непосредно извршење.

210 Овај проблем може се добро сагледати кроз предмет *Костић и други* пред Основним судом Брчко дистрикта БиХ, у којем је један од оптужених првостепеном пресудом осуђен на 15 година затвора за једно силовање и 14 убистава цивила. Међутим, у другостепеном поступку проглашен је кривим за „само” једно силовање и убиство осам цивила. Без обзира на дјелимично ослобађајућу пресуду казна је због тежине кривичног дјела остала иста, тј. 15 година.

211 Међутим, у предмету *Ђупина и други* Кантонални суд је прихватио да се командна одговорност може сматрати нечињењем као начином извршења кривичног дјела. Од овога се касније одступило на поновном главном претресу.

212 Видјети предмете пред Кантоналним судом у Мостару: *Џидић и други*, *Крешић и Матић*, *Ђупина и други* и *Бошко Превишић*.

213 Предмет *Борислав Берјан* (Кантонални суд у Сарајеву) и *Оперта и други* (Кантонални суд у Зеници).

214 Предмети су следећи: *Џидић и други*, *Крешић и Матић*, и *Ђупина и други*. Међутим, у предмету *Ђупина и други*, Суд је заузео став да командна одговорност може бити заснована на одредбама Женевских конвенција, или њихових додатних протокола и позивањем на члан 15 Међународног пакта о грађанским и политичким правима и члан 7(2) Европске конвенције о људским правима.

Командна одговорност није једино спорно питање у вези са примјеном материјалног закона. У одређеном броју предмета, који су се односили на наношење физичких и психичких повреда,²¹⁵ тужиоци у оптужници нису прецизирали инкриминације, нити су их подвели под одговарајућу правну оцјену. Стиче се утисак да су тужиоци врло често у недоумици да ли да радње починиоца квалификују као **мучење или нечовјечно и понижавајуће поступање**, сходно тежини и природи радњи и посљедица које су наступиле по жртве. Овај недостатак је забрињавајући, јер доводи до неједнаког поступања према оптуженима који су починили слична кривична дјела, а који могу да буду оптужени за кривична дјела различите тежине. У неким од ових предмета, судови су били у могућности да на основу чињеничног описа дјела, дају *ex officio* одговарајућу правну оцјену дјела и на тај начин исправе погрешну правну квалификацију тужиоца.²¹⁶

На сличан начин су **другостепени судови у другим предметима исправљали погрешке у тумачењу међународног хуманитарног права**, и на тај начин испунили своју улогу гаранта правилне примјене права. Ово је био случај у предмету *Един Хакановић*, када је Врховни суд ФБиХ укинуо првостепену пресуду, због тога што је суд погрешно оцијенио коришћење цивила као људског штита. На сличан начин је, у предмету *Предраг Мишковић*, Суд укинуо првостепену пресуду на основу тога да је радња учињења “*примјењивање мјера застрашивања и терора*” погрешно примјјењена.

Може се извући закључак да је **свеукупни квалитет тумачења међународног хуманитарног права знатно побољшан посљедњих неколико година**. Ипак, као што је већ наведено, и даље постоји проблем доказивања битних обиљежја одређених кривичних дјела, због тога што тужиоци у оптужницама недовољно прецизирају чињенични опис радњи које чине битна обиљежја кривичног дјела и због нејасне и неуједначене судске праксе судова и Врховних судова. С друге стране, потребно је нагласити да су у највећем броју предмета значајније повреде или погрешна тумачења међународног хуманитарног права избјегнута или исправљена у поступку по жалби. Ипак, ниво неизвјесности који постоји у вези с одређеним бројем правних питања је много већи пред судовима и код тужилаштва у ентитетима, него на Суду и Тужилаштву БиХ гдје већина ових питања не представљају озбиљан проблем, када је у питању њихово тумачење. На постојање ове разлике утиче неколико фактора: настајање и уједначавање судске праксе је далеко једноставније у једном суду, односно тужилаштву него између већег броја судова и тужилаштва у ФБиХ, односно РС. Судска пракса МКСЈ-а и обука о међународном хуманитарном праву је далеко више доступна судијама и тужиоцима Суда и Тужилаштва БиХ, него судијама и тужиоцима у ентитетима. Поред тога, структура Суда БиХ и Тужилаштва БиХ дозвољава

²¹⁵ На примјер, *видјети* предмете: *Крешаћ и Матић*, *Џидић и други*, *Ђупина и други*, *Маријановић и Буховац*, и *Нико Обрадовић* пред Кантоналним судом у Мостару, *Оперта и други* пред Кантоналним судом у Зеници, и *Живко Милетић* пред Окружним судом у Требињу.

²¹⁶ На примјер, *видјети* предмете: *Оперта и други* (Кантонални суд у Зеници) и *Нико Обрадовић* (Кантонални суд у Мостару).

одређени ниво специјализације у међународном хуманитарном праву, што је тешко изводиво за судове и тужилаштва у ентитетима.

С друге стране, анализа проблема са којима се сусреће правосуђе у ентитетима приликом тумачења међународног хуманитарног права, указује на то да већина њих **може бити једноставно ријешена квалитетнијом размјеном података о правним питањима. Сажетак судске праксе, у вези са предметима ратних злочина** правосуђа БиХ, може бити врло корисно средство за постизање уједначене праксе између Суда БиХ и других судова, иако корист од овог сажетка може бити донекле ограничена, због чињенице да се примјењују различити материјални закони. Судије и тужиоци Суда и Тужилаштва БиХ, и других судова и тужилаштва, тренутно у веома малом обиму врше размјену искустава и судске праксе.²¹⁷

5.6.2 Поштовање одредаба кривичног поступка и стандарда правичног суђења

Један од кључних изазова за осигуравање одговарајуће и ефикасне примјене новог кривичног поступка је у успостављању правичне равнотеже између контрадикторне природе поступка (која подразумијева да су тужилаштво и одбрана кључни носиоци извођења доказа) и обавезе предсједника вијећа да обезбједи свеукупну ефикасност и правичност поступка. Због тога је анализа ових питања, која проузрокују највише проблема, важна за суђења за ратне злочине у БиХ, па се у даљем дијелу текста обрађује проблем предугог трајања кривичног поступка у ентитетима и поштовање осталих стандарда правичног суђења.

5.6.2.1 Дужина трајања поступка

Главно средство за процјену свеукупне правичности и „квалитета“ кривичноправног система је праћење до које мјере се поступци спроводе без одуговлачења.²¹⁸ Значајна карактеристика, која је обиљежила суђења у предметима ратних злочина пред судовима у ентитетима - након усвајања нових закона о кривичном поступку 2003. године, је **краће трајање поступка**

217 Међутим, потребно је нагласити да пројекат МКСЈ-ОЕБС-ОДИХР-УНИЦРИ, под називом: „Пројекат правда и ратни злочини“ подразумијева одржавање низа регионалних и интерних састанака између судија или тужилаца и њихових колега из МКСЈ-а, израду приручника за одбрану, као и различите врсте континуиране обуке у вези са радом на предметима ратних злочина. Видјети *supra* фуснота 60.

218 Видјети мишљење бр. 6 (2004.) Консултативно вијеће европских судија (Criminal Code ЈЕ) о Правичном суђењу у разумном року и улози судије у поступку, узимајући у обзир алтернативне начине рјешавања спорова, у ставу 42 наводи: „... квалитет правде не треба схватити као синоним за продуктивност правосудног система; квалитативни приступ треба подразумијевати могућност система да удовољи захтјевима за постизање правде, у складу с опћим циљевима правосудног система, од чега је брзина вођења поступка само један од елемената“.

и свеобухватно побољшање ефикасности вођења главног претреса. Прилагођавање посве новом поступку није било једноставно за практичаре, и до одређене мјере ни сада није постигнуто. Праћење суђења јасно указује да су готово увијек најдуже трајали они поступци који су започели прије ступања на снагу нових закона о кривичном поступку, те су, стога, вођени по одредбама старих закона о кривичном поступку. Несумњиво, овако дуго трајање поступка доводи до **кршења права оптуженог на суђење у разумном року у великом броју предмета.** Основни, иако не једини, разлог оваквог одуговлачења је поступак по жалби, који је, углавном, захтијевао да другостепени суд након укидања пресуде врати предмет првостепеном суду на поновно суђење.²¹⁹ Теоретски, према оваквом законском рјешењу, предмети се могу безброј пута враћати првостепеном суду, све док другостепени суд не потврди првостепену пресуду. Овакав систем се показао веома неефикасним зато што је у великом броју предмета по жалби, поступак након укидања пресуда и враћање првостепеном суду на поновно суђење трајало годинама. У великом броју предмета протекло је дуг временски период од тренутка враћања предмета првостепеном суду на поновно суђење до заказивања новог главног претреса.

Ово је био случај у предмету *Џидић и други* пред Кантоналним судом у Мостару, који је започео 2000. године, и од тада је два пута поновљен главни претрес, а тренутно се чека заказивање трећег новог главног претреса. Врховни суд ФБиХ је у овом предмету три пута укинуо ослобађајуће пресуде против четири оптуженика (у априлу 2001, јануару 2004. и јуну 2008. године).²²⁰ У предмету *Славко Рис* пред Кантоналним судом у Бихаћу, суђење је започело у августу 2007. године, оптужени је првобитно осуђен на 13 година затвора. Након што је Врховни суд ФБиХ укинуо пресуду и вратио предмет Кантоналном суду у Бихаћу на поновно суђење, Кантонални суд је донио ослобађајућу пресуду, у октобру 2008. године.²²¹ Врховни суд је након тога укинуо ослобађајућу пресуду. Други - нови главни претрес је окончан у априлу 2010. године, осуђујућом пресудом на три године и шест мјесеци затвора. Ови предмети нису проблематични само када је у питању дужина трајања поступка, него и када је у питању квалитет правосуђа; дуготрајно постојање супротстављених правних мишљења између првостепеног и другостепеног суда оставља **утисак да се закон недосљедно и произвољно примјењује, јер даје могућност за доношење пресуда које се знатно разликују.**

Предуго трајање поступка уочено је и у неколико других предмета који су вођени по одредбама старог закона о кривичном поступку. Суђење у предмету *Самир Бејтић* пред Кантоналним судом у Сарајеву започело је у марту 2003. године и у вријеме писања овог извјештаја, у октобру 2010. године, оно је и

²¹⁹ Претрес пред другостепеним судом одржавао се само ако је потребно да се због погрешно или непотпуно утврђеног чињеничног стања изведу нови докази или понове раније изведени докази и ако постоје оправдани разлози да се предмет не врати првостепеном суду на поновни главни претрес.

²²⁰ *Џидић и други* (Кантонални суд у Мостару).

²²¹ *Славко Рис* (Кантонални суд у Бихаћу).

даље било у току.²²² Суђења у предметима: *Крешић и Матић* и *Ђупина и други пред Кантоналним судом у Мостару*, те у предметима: *Илијашевић, Михајловић и Хакановић* пред Кантоналним судом у Зеници, појединачно су трајала по шест година.²²³

За разлику од ових предмета, суђења по одредбама Закона о кривичном поступку из 2003. године, у просјеку су трајала једну годину и шест мјесеци. Занимљиво је да је просјечна дужина трајања поступка иста на цијелој територији БиХ, без обзира да ли је поступак вођен пред Судом БиХ или пред судовима у ентитетима. (Видјети слику 5: *Просјечна дужина трајања поступка у предметима ратних злочина по одредбама нових ЗКП-а од потврђивања оптужнице до правоснажности пресуде од јануара 2005. до септембра 2010. године* у Прилогу 1). Суђења су вођена брзо и ефикасно у скоро свим предметима пред Окружним судом у Бањој Луци, који је, углавном, поступак водио по одредбама новог Закона о кривичном поступку.²²⁴ Међутим, судије су одлагале главни претрес на дужи временски период (али који није прелазео рок од мјесец дана), како би се обезбиједило присуство свједока, посебно оних који живе ван БиХ. Кантонални судови у Мостару и Бихаћу били су посебно ревносни и правовремени у суђењима у предметима по одредбама новог Закона о кривичном поступку, и суђења су пред овим судовима, у просјеку, трајала 1-2 мјесеца, док је поступак по жалби спроведен без одуговлачења.²²⁵

Предмет *Костић и други* пред Основним судом у Брчко дистрикту БиХ је добар примјер како се један сложени предмет, који укључује велики број свједока, може брзо процесуирати, уколико се поштују принципи ефикасности вођења поступка и професионалног поступања. У овом предмету је испитано преко 100 свједока на 37 рочишта, која су одржана у периоду од јула 2006. до априла 2007. године.²²⁶ На сличан начин је, у предмету *Лазар Ступар*, пред Кантоналним судом у Бихаћу одржано седам рочишта у року од мјесец дана и испитано 36 свједока и три вјештака.²²⁷

Међутим, нису сви поступци у предметима који су вођени по одредбама новог кривичног поступка спроведени ефикасно. У већем броју предмета дошло је до знатног одуговлачења, због начина на који је спроведен поступак прегледа

222 *Самир Бејтић* (Кантонални суд у Сарајеву).

223 Предмети: *Крешић и Матић* и *Ђупина и други* (Кантонални суд у Мостару); *Доминик Илијашевић, Томо Михајловић и Един Хакановић* (Кантонални суд у Зеници). У предмету *Ђупина и други* одлагање се не може приписати Суду.

224 На примјер, *видјети* предмете: *Булатовић и други, Петић и други, Згоњанин и други* и *Бербић и други* у којима је поступак трајао 11 мјесеци, од потврђивања оптужнице до правоснажне пресуде.

225 На примјер, *видјети* предмете: *Миралем Омановић, Нико Обрадовић, Сафет Буквић и Влаховљак* и *други* пред Кантоналним судом у Мостару и предмет *Жељко Кеџман, Миле Кнежевић, Сеад Хускић и Карајић* и *други* пред Кантоналним судом у Бихаћу.

226 *Костић и други* (Основни суд у Брчко дистрикту БиХ). У жалбеном поступку нису утврђени никакви недостаци у вези са вођењем првостепеног поступка.

227 Предмет *Лазар Ступар* (Кантонални суд у Бихаћу). У жалбеном поступку нису утврђени никакви недостаци у вези са вођењем првостепеног поступка.

предмета, у складу са Правилником.²²⁸ Остали примјери у којима је поступак трајао преууго резултат су недостатака у руковођењу главним претресом, као што су: необезбјеђивање присуства свједока, често одсуство браниоца, измјене састава вијећа и одлагања у трајању дужем од мјесец дана. (Резултат овога је био да је главни претрес морао изнова почети.)²²⁹

Ова сазнања указују на то да напредак у омогућавању права на суђење у разумном року није једноставно или по аутоматизму резултат измјена закона о кривичном поступку. У наведеним позитивним примјерима, странке у поступку су поступале ревносно, а судије су ефикасним вођењем главног претреса обезбиједиле да не дође до одуговлачења поступка.

5.6.2.2 Друга права оптуженог према стандардима правичног суђења

С обзиром на ниво поштовања осталих стандарда правичног суђења, праћење судских поступака је указало на то да судови како првостепени тако и другостепени посвећују дужну пажњу поштовању права оптуженог према важећим одредбама домаћег и међународног права. Дом за људска права је до 2002. године утврдио да је дошло до озбиљног кршења права на правично суђење у већини предмета ратних злочина, у којима се судило пред судовима у ентитетима и наредио понављање поступка, истичући потребу да се заштите права оптуженог на правично суђење.²³⁰ Од тада је, у овом погледу, уочен јасан напредак: према сазнањима Мисије ОЕБС-а, у периоду од пет година - који је обухваћен овим извјештајем, Уставни суд БиХ (који има обавезу да ријеши све заостале предмете Дома за људска права)²³¹ није наредио ниједном суду понављање поступка због кршења права на правично суђење.

Међутим, у више предмета уочено је забрињавајуће поступање у вези са поштовањем стандарда правичног суђења. Проблеми или евентуалне повреде су настале у вези са различитим аспектима принципа једнакости странака у поступку. У предмету *Жељко Кеџман* пред Кантоналним судом у Бихаћу, судије су без одговарајућег образложења одбиле захтјев одбране за вјештачењем метка пронађеног у тијелу једне од жртава.²³² Међутим, Врховни суд ФБиХ је у овом предмету укинуо првостепену пресуду и одредио одржавање претреса,

228 Видјети, поглавље 3: *Надлежност и распоређивање предмета ратних злочина између судава у БиХ, infra.*

229 Примјери недостатака у руковођењу главним претресом су предмети: *Жељко Митровић и Ново Рајак пред Кантоналним судом у Сарајеву*, предмет *Маријановић и Буховац* пред Кантоналним судом у Мостару и предмети: *Драгоје Радановић и Фикрет Бошкаило* пред Окружним судом у Требињу.

230 Видјети У. Гармс и К. Пешке, „Процесуирање ратних злочина у Босни и Херцеговини (1992-2002): анализа судске праксе Дома за људска права“ (*“War Crimes Prosecution in Bosnia and Herzegovina (1992-2002): an analysis through the jurisprudence of the Human Rights Chamber”*) *Journal of International Criminal Justice* (2006) 4 (2), стр. 264.

231 Видјети Споразум у складу са чланом XIV Анекса 6 Општег оквирног споразума за мир у БиХ, јануар 2008. године (неслужбени превод на енглески језик налази се код Мисије ОЕБС-а).

232 *Жељко Кеџман* (Кантонални суд у Бихаћу).

јер је одлука суда представљала битну повреду права оптуженог на правично суђење.²³³

Друго забрињавајуће поступање уочено је у вези са поштовањем обавезе тужиоца да одбрани стави на увид списе и доказе – посебно све доказе који иду у корист осумњиченом, односно оптуженом. У предметима *Оперта и други* пред Кантоналним судом у Зеници, *Ђорђе Костић* пред Основним судом у Брчком и *Салиховић и други* пред Окружним судом у Бијељини, одбрана се жалила да Тужилаштво није ставило на увид поједине исказе које су свједоци дали током истраге, а који су могли да буду ослобађајући за њихове браћенике.²³⁴ Предмет пред Окружним судом у Бијељини нарочито је забрињавајући, будући да је спорни исказ дао једини очевидац кривичног дјела. Тужилаштво је на захтјев одбране одговорило да је изјава нестала под необјашњивим околностима.

С правом се може рећи да се карактер могућих повреда права оптуженог промијенио у посљедњих десет година. **Ријетко се узроци повреда данас могу приписати посљедицама оружаног сукоба, као што је раније био случај (на примјер етничка пристрасност).** Напротив, није могуће направити разлику између повреда које се данас догађају и оних које постоје у другим функционалним правним системима. Изузетак од тог правила обично је узрокован сложеном и фрагментираном природом правосудних институција у БиХ. У таквим околностима, потпуна и оптимална примјена стандарда правичног суђења зависи како од поступања правосуђа тако и од способности одбране да током поступка, и приликом оспоравања одлука или у жалбама на пресуде истакне повреде права на правично суђење. У вези с тим, мора се рећи да је поступање већег броја бранилаца који заступају оптуженике у предметима ратних злочина још увијек незадовољавајуће како у вези са **познавањем међународног хуманитарног права тако и процедуралних питања.** Број бранилаца који користе судску праксу Европског суда за људска права (ЕСЉП) и МКСЈ-а, ради одбране њиховог браћеника на најбољи могући начин, још увијек је, нажалост, мали. Изузетак, иако не искључиво, углавном чине браниоци који су раније стекли искуство у предметима пред МКСЈ-ом.²³⁵

5.7 Будућност процесуирања ратних злочина пред правосуђем у ентитетима

У овом контексту, циљ који предвиђа Државна стратегија, у вези са процесуирањем мање сложених предмета пред правосуђем у ентитетима, је остварив и представља један од кључних фактора који ће обезбиједити њено

²³³ Жељко Кеџман (Врховни суд ФБиХ).

²³⁴ *Оперта и други* (Кантонални суд у Зеници), *Ђорђе Костић* (Основни суд у Брчко дистрикту БиХ) и *Салиховић и други* (Окружни суд у Бијељини).

²³⁵ Врло ефикасна одбрана уочена је, на примјер, у предметима: *Оперта и други* (Кантонални суд у Зеници), *Влаховљак и други* (Кантонални суд у Мостару) и *Јусуп Ахметовић* (Окружни суд у Источном Сарајеву).

ефикасно спровођење.²³⁶ С обзиром да је оружани сукоб вођен на цијелој територији БиХ, скоро сви судови у ФБиХ и РС према критеријуму мјесне надлежности имају предмете ратних злочина. Међутим, тешко је предвидјети обим у којем ће поједине правосудне институције учествовати у процесуирању. Будући да је до данас пред неколико судова у ФБиХ (Ливно, Горажде, Орашје) и РС (Добој, Источно Сарајево, Бијељина) суђено у веома малом броју предмета, немогуће је процијенити ниво њихове непристрасности и ефикасности. Иако процесуирање предмета пред овим правосудним институцијама може да буде проблематично, мора се истаћи да након дугогодишњих **реформи правосудног система у БиХ** произлази да постоји довољно гаранција и контролних механизма за спречавање или исправљање озбиљних грешака суда у већини очекиваних ситуација, а у великој мјери захваљујући поступку по правним лијековима. Поред тога, одређени судови и тужилаштва у оба ентитета и Брчко дистрикту БиХ показали су да имају довољно капацитета, спремности и професионализма за процесуирање предмета ратних злочина. С друге стране, хитно се мора посветити пажња горепоменути проблемима, како би се убрзао темпо и побољшао квалитет процесуирања предмета ратних злочина, у складу са захтјевима из Државне стратегије.

236 О значају суђења непосредним извршиоцима видјети Ј. Алварез, „Кривична дјела држава/Кривична дјела из мржње: Поуке из Руанде“ (“Crimes of States/Crimes of Hate: Lessons from Rwanda”), *Yale Journal of International Law* (1999) 24 (2).

6 Регионална сарадња

Ово поглавље даје преглед правног оквира и тренутне ситуације у вези са регионалном сарадњом у провођењу истрага, процесуирањем и суђењима у предметима ратних злочина.

Најзначајнија питања која се разматрају у овом поглављу су:

- стална побољшања правног оквира за рад и технички ниво сарадње између држава насталих на територији бивше СФРЈ у вези са предметима ратних злочина;
- стални изазови у борби против некажњивости у вези с одредбама о забрани изручења властитих држављана држава насталих на територији бивше СФРЈ;
- проблем паралелних истрага у кривичним дјелима ратних злочина почињених на територији БиХ, које воде БиХ и друге државе;
- анализа значајнијих предмета, који су указали на системске проблеме у вези са регионалном сарадњом у предметима ратних злочина и постојање политичке позадине, као што су предмети: *Бранимир Главиш, Илија Јуришић и Ејуп Ганић*.

Као што је наглашено у *Функционалној анализи сектора правосуђа у БиХ* Европске комисије из 2005. године „од БиХ се тражи да разријеша далеко више захтјева за међусобном правном помоћи него већина држава ЕУ због њене посебне ситуације, која ће се, вјероватно, наставити и у некој догледној будућности.”²³⁷ Велика већина ових захтјева упућена је, и стиже, из држава са подручја бивше Југославије. У посљедњих пет година уложени су заједнички напори и покушаји да се унаприједи ефикасност правне сарадње између БиХ, Србије, Црне Горе и Хрватске, посебно у вези са процесуирањем предмета ратних злочина и других тешких кривичних дјела, као што је организовани криминал и корупција.

Једна од иницијатива био је **Палићки процес** (2004.-2007.), који је покренут под окриљем ОЕБС-а, ради организовања састанака на експертном нивоу између судија, тужилаца и представника министарстава правде горенаведених држава, са крајњим циљем да се унаприједи сарадња у процесуирању ратних злочина. Ове активности су добиле неке конкретне резултате, као што је потписивање неколико **билатералних споразума између тужилаштава БиХ, Хрватске, Србије и Црне Горе** који се односе на предмете ратних злочина и

²³⁷ Европска комисија, *Функционална анализа сектора правосуђа у БиХ*, март 2005. године, стр. 132 (доступно на: <http://www.delbih.ec.europa.eu/files/docs/publications/bh/FunkcPreg/Pregledpravosudja.pdf>).

друге врсте предмета.²³⁸ Као што је Мисија ОЕБС-а уочила пратећи суђења, овај облик сарадње је знатно побољшао брзину и ефикасност којом су рјешавани захтјеви **за размјену података и саслушање свједока ван граница државе**. Такав напредак постигнут је због чињенице да ови споразуми омогућавају државним тужилаштвима да упућују и одговарају на замолнице без коришћења дипломатских канала. Уопштено се може извести закључак да се знатно унаприједила регионална сарадња у области размјене података и обезбјеђивања доказа како током истраге тако и у поступку пред судом.

С друге стране, врло мали или никакав напредак није постигнут када је у питању врло проблематичан и политички осјетљив задатак уклањања **прописа који предвиђају забрану изручења властитих држављана** за било коју врсту кривичних дјела, који су тренутно на снази у цијелом региону. Посебно, у односу на процесуирање предмета ратних злочина у БиХ, ова забрана онемогућава окончање бројних истрага. Рјешавање великог броја предмета, на тај начин је отежано због тога што је велики број осумњичених побјегао из БиХ и тренутно бораве у некој од сусједних држава у којој су стекли држављанство и због тога не могу бити изручени.

Недавно су БиХ и Хрватска предузеле мјере ради ограничавања некажњивости. У фебруару 2010. године, двије Владе су се споразумјеле и измијениле *Споразум о међусобном извршавању судских одлука у кривичним стварима*. Овом измјеном брисан је један од услова који морају бити испуњени за **извршење казне у другој држави**, а односи се на сагласност осуђеног лица када је оно, из државе у којој је осуђено, побјегло у другу државу. Ова измјена споразума је омогућила Хрватској да покрене поступак да осуђени ратни злочинац **Бранимир Главаш** одслужи казну у БиХ. У августу 2010. године, Врховни суд Републике Хрватске осудио је Главаша на затворску казну у трајању од осам година за ратне злочине. Казна није могла бити извршена, јер је Главаш, у мају 2009. године, одмах након изрицања првостепене пресуде, побјегао у БиХ, чији је такође држављанин. У септембру је Суд БиХ одобрио захтјев за извршење казне у БиХ на основу горенаведеног Споразума.²³⁹ Иако ово, засигурно, представља позитиван корак у борби против некажњивости на регионалном нивоу, мора се истаћи да овај споразум представља само парцијално рјешење, јер се може примијенити само на правоснажно осуђена лица. Очигледно је да овакав корак нема утицаја на лица против којих се води истрага, а која нису доступна држави која их кривично гони. С обзиром да кривични поступак забрањује суђење *in absentia* у БиХ,²⁴⁰ овај споразум има ограничену примјену у БиХ, јер поступак

238 *Протокол о сугласности у остваривању међусобне сарадње у борби против свих облика тешког криминала*, закључен 21. јануара 2005. године са Државним одвјетништвом Републике Хрватске; *Протокол о сагласности у остваривању међусобне сарадње у борби против свих облика тешког криминала*, закључен 1. јула 2005. године са Републичким јавним тужилаштвом Републике Србије и *Протокол о сагласности у остваривању међусобне сарадње у борби против свих облика тешког криминала*, закључен 26. маја 2005. године са Врховним државним тужиоцем Републике Црне Горе.

239 У вријеме израде овог извјештаја жалба на ову одлуку још увијек није била ријешена.

240 О питању суђења у одсуству *видјети* поднаслов 4.4.1: *Изостанак оптуженог са главног претреса, supra*.

не може бити вођен у одсутности оптуженог. Конкретно, осумњичени мора бити саслушан до окончања истраге, односно прије подизања оптужнице. Због тога постоји потреба да се ријешу питање изручења. Потребу рјешавања овог питања органи власти БиХ су истицали у више наврата, а недавно је потврђена и у Државној стратегији, која садржи дио о регионалној сарадњи.²⁴¹ Због великог броја држављана БиХ, који имају двоструко држављанство Србије или Хрватске, **одредбе које забрањују изручење властитих држављана представљају озбиљан проблем, не само у вези са предметима ратних злочина, него и свеобухватног рада и кредибилитета правосудног система у региону.**

Још једно важно питање које се помиње у Државној стратегији је вођење **паралелних истрага ратних злочина** у БиХ и сусједним државама, повезаним са догађајима који су се десили на територији БиХ. Због тога је вођење поступка од стране србијанских власти у предметима ратних злочина који се односе на оружани сукоб у БиХ, иако легитимно по међународном праву, било разлог повећања напетости између БиХ и Србије. То је нарочито дошло до изражаја након маја 2007. године када је држављанин БиХ **Илија Јуришић** ухапшен у Србији, због кривичног дјела ратног злочина који је наводно 1992. године почињен у Тузли против јединица Југословенске народне армије. Новији примјер је предмет изручења који се односи на члана ратног Предсједништва БиХ, **Ејупа Ганића** који је проузроковао озбиљне препреке у регионалној сарадњи у кривичним стварима и довео до затегнутих односа између БиХ и Србије.²⁴² У марту 2010. године, Ејуп Ганић је лишен слободе у Лондону, на основу потјернице коју је издала Србија. Србија је затражила од Уједињеног Краљевства да га изручи због ратних злочина наводно почињених у Сарајеву, у мају 1992. године, над јединицама Југословенске народне армије. Суд у Уједињеном Краљевству је одбио да изручи Ејупа Ганића Србији, јер је утврдио да су оптужбе, које му се стављају на терет, неосноване и политички мотивисане.²⁴³ Без обзира на то како је окончан, предмет Ганић је проблематичан због посљедица које је имао на ниво регионалне сарадње. Важно је напоменути да су, неколико дана прије његовог лишења слободе, БиХ и Србија потписале *Уговор између Босне и Херцеговине и Републике Србије о изменама и допунама Уговора између Босне и Херцеговине и Србије и Црне Горе о правној*

241 Када су у питању мјере предвиђене Државном стратегијом, *Закон о међународној правној помоћи у кривичним стварима*, након првобитног застоја у парламентарној процедури коначно је усвојен 15. јуна 2009. године. Проблеме у примјени овог закона одмах су уочили Суд БиХ и Тужилаштво БиХ, чиме се наметнула потреба формирања радне групе, која би предложила измене и допуне Закона. Рад радне групе одвија се према плану, али је објављивање *Приручника о међународној правној помоћи у кривичним стварима*, који је наведен у Државној стратегији и коментарима Закона, одгођено до завршетка израде измена и допуна и њиховог упућивања у Парламентарну скупштину БиХ.

242 Ејуп Ганић лишен је слободе 1. марта 2010. године у Лондону, на основу потјернице коју је издала Србија. Србија је од Велике Британије затражила његово изручење због ратног злочина који је наводно почињен над јединицама ЈНА у Сарајеву, у мају 1992. године. Од октобра 2006. године Тужилаштво БиХ води истрагу о истом догађају.

243 Суд у Лондону (Westminster Magistrates' Court), *Република Србија против Ејупа Ганића*, 27. јули 2010. године (доступно на: <http://www.judiciary.gov.uk/NR/rdonlyres/63FBA6BB-59F4-4BAF-BA78-95FED04AAEC2/0/serbiavganic27072010.pdf>).

помоћи у грађанским и кривичним стварима,²⁴⁴ чији је циљ, између осталог, био рјешавање проблема вођења паралелних истрага. Овај уговор прописује да када се поступак за исто кривично дјело ратног злочина води у обје државе, одлука о уступању кривичног гоњења у корист БиХ или Србије биће донесена посебно цијенећи држављанство и пребивалиште осумњиченог, окривљеног или оптуженог лица. Иако су критеријуми у Уговору прецизно прописани, они нису спријечили настајање спора између Србије и БиХ, у вези с изручењем Ејупа Ганића. Тренутно се не може искључити могућност да ће се десити нови „предмети Ганић”, и проузроковати нове политичке тензије у региону. Такве тензије, несумњиво, представљају ризик да ће горенаведени помаци у сарадњи на радном нивоу, као што су: размјена доказа и саслушање свједока, назадовати.

244 Уговор између Босне и Херцеговине и Републике Србије о измјенама и допунама Уговора између Босне и Херцеговине и Србије и Црне Горе о правној помоћи у грађанским и кривичним стварима, 26. фебруар 2010. године (доступан на службеним језицима БиХ на: <http://www.mpr.gov.ba/en/str.asp?id=43>); такође видјети Уговор између Босне и Херцеговине и Србије и Црне Горе о правној помоћи у грађанским и кривичним стварима, 24. фебруар 2005. године (доступан на службеним језицима БиХ на: <http://www.mpr.gov.ba/bs/str.asp?id=43>).

7 Политичка и јавна подршка процесуирању ратних злочина у БиХ

У овом поглављу се разматрају општи трендови политичке и јавне подршке уложеним напорима кривичноправног система у БиХ у борби против некажњивости за ратне злочине. Садржај овог поглавља је сљедећи: поднаслов 7.1 говори о општем расположењу које превалада у БиХ гдје ратни злочини представљају материјал за политичку манипулацију. Поднаслов 7.2 документује и анализира утицај политички мотивисаних напада на Суд БиХ и Тужилаштво БиХ, уз позивање на ранија запажања изнесена у извјештају Мисије ОЕБС-а, из јануара 2010. године.²⁴⁵ Поднаслов 7.3 разматра однос јавности и оштећених заједница, посебно жртава, према процесуирању ратних злочина у БиХ и даје кратак осврт на досадашње иницијативе правосудних институција у вези с информисањем јавности.

Најзначајнија питања која се разматрају у овом поглављу су:

- озбиљна забринутост због континуираног етикетирања Суда БиХ и Тужилаштва БиХ као антисрпских институција, вршења притиска на правосудне институције да се подигну оптужнице против одређених лица по основу етничке припадности или негирање постојања ратних злочина, упркос правоснажним пресудама којима су утврђене чињенице о почињењу оваквих злочина;
- потреба да се обезбједи дуготрајна одрживост и подршка правосудним институцијама на нивоу државе, тако што ће се њихов статус уградити у Устав (посебно у свјетлу кампање за одузимање легитимитета овим институцијама и спречавања продужења мандата међународним судијама и тужиоцима, 2009. године);
- транспарентност рада Суда БиХ и Тужилаштва БиХ, и континуирана потреба да се успостави равнотежа између заштите приватних података који могу бити објављени у службеним документима Суда и израженог интереса јавности да има приступ подацима који се односе на тешка кривична дјела;
- проблем постојања ниског нивоа повјерење јавности у способност судова да правично и ефикасно суде у предметима ратних злочина и да се стање, које се заснива на узастопним испитивањима јавног мњења, које је спровела Мисија ОЕБС-а, не поправља;
- неуспјех у спровођењу конкретних стратегија за комуникацију са јавношћу на државном нивоу и у ентитетима, због неразумијевања потребе за комуникацијом са јавношћу, начина њеног спровођења и за ту сврху недовољних институционалних капацитета.

7.1 Општа анализа и преглед

Главни проблем са којим се суочио МКСЈ у обезбјеђивању подршке свом раду, тј. физичка удаљеност суда, није присутан када су у питању домаће правосудне институције у БиХ које се баве предметима ратних злочина. Велики број суђења одржава се у већим градовима БиХ, а Суд БиХ, са сједиштем у Сарајеву, охрабрује присуство јавности и на захтјев организује посјете. Међутим, током вишегодишњег постојања Суда БиХ и Тужилаштва БиХ, постало је јасно да се и они суочавају са подједнако озбиљним препрекама. **Политизација свих питања која се односе на процесуирање ратних злочина**, као и изражено противљење у неким круговима свему што се сматра пројектом међународне заједнице, имали су снажан утицај на знатно умањивање напора на информисању о раду домаћег правосуђа на рјешавању заосталих предмета ратних злочина. Због тога се чини да јавна подршка процесуирању предмета ратних злочина није јасно изражена. Нажалост, понекад је резултат одређених ситуација изражавање отвореног непријатељства према процесуирању ратних злочина. Мисија ОЕБС-а је већ у свом извјештају навела да је **посебно Суд БиХ често мета негативне пропаганде.**²⁴⁶ Оваква ситуација подразумева **потребу да се уложе одлучни напори на јачању репутације домаћих правосудних институција у очима јавности** и стварање осјећања одговорности за процесуирање предмета ратних злочина. Овај поднаслов анализира степен до којег је то постигнуто и наглашава сталну потребу да се ради на јачању пружања подршке процесуирању ратних злочина у јавности и међу заједницама које су посебно оштећене ратним злочинима, као што су жртве.

7.2 Уплитање политике и напади на Суд БиХ и Тужилаштво БиХ

Важно је нагласити следеће: иако су проблеми у вези са процесуирањем предмета ратних злочина на ефикасан начин и уз поштовање људских права, који су наведени у овом и ранијим извјештајима, значајни, они не оправдавају оштре критике и клеветање, које су неке политичке снаге, посебно из РС, изразиле против Суда БиХ и Тужилаштва БиХ и то са нарочитом учесталашћу у последње двије године. Као што је већ наведено у извјештају Мисије ОЕБС-а, под називом: *Независност правосуђа: непримјерен притисак на правосудне институције БиХ*, у више наврата су политичари путем средстава јавног саопштавања извршили напад на интегритет и легитимност институција на државном нивоу и вршили **притисак и уплитање у вези са процесуирањем појединачних предмета.**²⁴⁷

²⁴⁶ *ibid.* Извјештај изричито наводи политичко уплитање у судски поступак путем изјава које због свог увредљивог садржаја, неоснованости и учесталости, прелазе границу прихватљивог критиковања, и представљају притисак на ове независне институције.

²⁴⁷ *ibid.*

Када су у питању предмети ратних злочина, посебно су забрињавајуће сталне изјаве којима се Суд БиХ и Тужилаштво БиХ етикетају као антисрпске институције, те притисци на правосуђе да подигне оптужнице против одређених лица по основу њихове етничке припадности или негирање ратних злочина, упркос постојању правоснажних пресуда којима су утврђене чињенице о злочинима.²⁴⁸ У вези с тим, Мисија ОЕБС-а у потпуности подржава већ наведену стратегију Тужилаштва БиХ, а која је усмјерена ка процесуирању најтежих кривичних дјела и најодговорнијих починилаца, без намјере да се обезбиједи „било какав вјештачки етнички баланс осумњичених“²⁴⁹ и подстиче Суд БиХ и Тужилаштво БиХ да се строго придржавају овакве политике рада.

Без обзира на чињеницу да су ове институције способне да се одупру политичком притиску,²⁵⁰ дуготрајна **кампања усмјерена на одузимање легитимитета правосуђу** – посебно у току 2009. године – донекле је имала утицаја на смањење повјерења грађана и подршке јавности суђењима у предметима ратних злочина у БиХ.²⁵¹ Сукобљавање појединих политичких снага са Судом БиХ и Тужилашвом БиХ, такође отвара **проблематично питање дугорочне подршке домаћих органа власти овим институцијама и њихове одрживости**. Спор у вези са продужењем мандата међународним судијама и тужиоцима из Одјељења I и II Суда БиХ и оба посебна одјељења Тужилаштва БиХ (за ратне злочине, односно организовани криминал) у ово питање укључио је и јавност. Иако је мандат међународних судија и тужилаца требало да истекне у децембру 2009. године, предсједник Суда БиХ, главни тужилац Тужилаштва БиХ и предсједник Високог судског и тужилачког савјета БиХ тражили су његово продужење.²⁵² Основни разлог за тражење продужења био је тај да законодавне и извршне власти нису на вријеме обезбиједиле средства за ангажовање домаћих судија и тужилаца на позиције међународних судија и тужилаца, којима је истицао мандат.²⁵³ Додатни аргумент, који је истицало неколико званичника ових институција био је тај да је потпуно уклањање међународног присуства, крајем 2009. године, преурањено,

248 Видјети заједничку изјаву за медије ОХР/ЕУСР-а, Мисије ОЕБС-а и Савјета Европе (Канцеларија у Сарајеву), *Негирање ратних злочина је неопростиво*, 15. септембар 2009. године.

249 Видјети документат Тужилаштва БиХ, Посебног одјељења за ратне злочине, *Нови начин – нови почетак*.

250 Видјети поглавље 4: *Предмети ратних злочина пред Судом БиХ*, поднаслов 4.2.3, *supra* на стр. 26.

251 Испитивање јавног мњења, које је спровела агенција *Призма* за потребе Мисије ОЕБС-а, у априлу 2007. године, показало је да око 37% испитаника сматра да је Суд „у потпуности под утицајем политике“, а 26,7% их сматра да је под „одређеним утицајем политике“; додатно испитивање јавног мњења, које је спровела агенција *Призма* за потребе Мисије ОЕБС-а, у јануару 2010. године, показало је да 63,7% испитаника нема нимало повјерења да Суд БиХ може да донесе праведну пресуду у предметима ратних злочина, што је у супротности са сличним испитивањем јавног мњења, које је спровела агенција *Призма* за потребе Мисије ОЕБС-а, у јулу 2008. године, а које је показало да 35,4% испитаника немају нимало повјерења да Суд БиХ може да донесе праведну пресуду у предметима ратних злочина.

252 Заједничко писмо предсједника Суда БиХ, Медциде Кресо и главног тужиоца Тужилаштва БиХ, Милорада Барашина од 2. октобра 2009. године.

253 Видјети годишњи извјештај Канцеларије регистрара Суда БиХ за 2009. годину, стр. 55 (доступан на: http://www.registrarbih.gov.ba/files/docs/ANNUAL_REPORT_2009_BCS.pdf).

с обзиром на политичке притиске усмјерене према Суду БиХ и Тужилаштву БиХ.²⁵⁴ Упркос заснованости ових аргумената, политичке снаге у РС оштро су се успротивиле усвајању закона којим ће се продужити мандат. На крају је ОХР, уз одобрење Савјета за спровођење мира, наметнуо измјене и допуне закона, који су омогућили продужење мандата међународним судијама и тужиоцима, који раде на предметима ратних злочина, до краја 2012. године.²⁵⁵ Продужење мандата није обухватило судије и тужиоце који су радили на несумњиво значајнијим и осјетљивијим предметима организованог криминала. У сваком случају, одговарајући капацитети за провођење истраге, кривично гоњење и суђење у предметима ратних злочина на државном нивоу у непосредној будућности су обезбијеђени продужењем мандата међународним судијама и тужиоцима.²⁵⁶ Мисија ОЕБС-а је подржала продужење мандата међународним судијама и тужиоцима, и такође у потпуности подржава стратегију транзиције, чији је циљ да до краја 2012. године у Суду БиХ и Тужилаштву БиХ у потпуности имају домаће особље. У том контексту, Мисија ОЕБС-а жели да нагласи да **кључни фактор за одрживост ове двије институције лежи у одлучности свих политичких снага да поштују независност ових институција и да подрже њихову улогу.** Нажалост, оваква одлучност не постоји. Као што је Мисија ОЕБС-а већ истакла у извјештају о независности правосуђа, **непостојање уставне заштите правосудних институција на државном нивоу** несумњиво излаже носиоце правосудних функција сталном ризику од уплитања органа извршне и законодавне власти у њихов рад. Уколико се статус Суда БиХ, Тужилаштва БиХ и ВСТС БиХ угради у Устав, то би представљало најбољу правну гаранцију њихове независности и боље би уредио њихов однос с органима извршне и законодавне власти, у складу са начелом подјеле власти. То би такође представљало и кључни корак ка обезбјеђењу одрживости ових кључних правосудних институција.

254 *Извјештај експерата Службе за међународно кривично право о одрживој транзицији Канцеларије регистрара и подршци међународних донатора Суду и Тужилаштву Босне и Херцеговине у 2009. години*, 15. децембар 2008. године, параграф 72 (доступан на: <http://www.iclsfoundation.org/wp-content/uploads/2009/05/icls-bih-finalreportwebsitecorrected.pdf>).

255 *Видјети, ОХР, Одлука којом се доноси Закон о измјенама и допунама Закона о Тужилаштву Босне и Херцеговине и Одлука којом се доноси Закон о измјенама и допунама Закона о Суду Босне и Херцеговине*, 14. децембар 2009. године (доступне на: http://www.ohr.int/decisions/judicialdec/default.asp?content_id=44287, и http://www.ohr.int/decisions/judicialdec/default.asp?content_id=44283).

256 То не значи да се Суд БиХ и Тужилаштво БиХ не суочавају с одређеним проблемима у вези са капацитетима и ресурсима. У 2010. години ове институције су се суочиле с ограничењима у радном простору због потребе да се удовољи захтјеву Тужилаштва БиХ да се пресели у веће просторије, и на тај начин се такође ослободи простор у Суду БиХ за проширење судница и канцеларија. Још један кључни проблем у 2011. години биће обезбјеђивање да Тужилаштво БиХ има на располагању довољно средстава за преузимање обавезе за предузимање радњи на свим ексхумацијама из масовних гробница на територији цијеле БиХ, као што је договорено 26. августа 2010. године. Повећавање износа финансијских средстава за обје институције из домаћих извора, да би се покрило смањење донација из међународних извора, стално је присутан проблем.

7.3 Повјерење јавности у процесуирање предмета ратних злочина у БиХ и напори уложени у комуникацију с јавношћу

Одмах након успостављања Суда БиХ уочена је потреба за транспарентношћу и комуникацијом са јавношћу, како би се задовољило интересовање јавности за рад ове институције. Успостављена је Канцеларија за односе са јавношћу (ПИОС) Канцеларије регистрара с овлашћењем да заједно са судијама покреће иницијативе у овом смислу. Тужилаштво БиХ такође има портпарола који се налази на челу мале Канцеларије за информисање јавности. Уз функцију комуникације с јавношћу ове канцеларије такође врше послове односа са јавношћу за своје институције. Међутим, у ентитетима постојање портпарола и службеника за комуникацију са јавношћу представља изузетак а не правило, па те послове, најчешће, обављају председници судова, главни тужиоци, службеници и друго особље које обавља друге важне послове.²⁵⁷

Досадашњи рад Суда БиХ и Тужилаштва БиХ, када је у питању транспарентност, је похвалан, посебно када се упореди са другим правосудним институцијама у региону. Већина података о предметима на државном нивоу објављује се на интернет страници Суда БиХ и Тужилаштва БиХ. Иако одредбе кривичног поступка забрањују филмско и телевизијско снимање у судници, представницима медија и шире јавности, 2009. године, Суд БиХ је дозволио да се, на захтјев новинара и уз одобрење Суда БиХ, може дати на располагање архивирани видео-материјал са суђења.²⁵⁸ Ово је представљало позитиван корак ка бољем јавном приступу подацима о раду Суда БиХ. У 2010. години појавио се проблем због **објављивања имена и других личних података лица које је Суд БиХ осудио за кривична дјела**, када је један осуђеник путем Агенције за заштиту личних података БиХ затражио њихово уклањање.²⁵⁹ Ово је представљало велики изазов за напоре које је Суд БиХ уложио на обавјештавању јавности о свом раду. Резултат успостављања равнотеже између слободног приступа информацијама (и уз то права жртва да сазнају истину у вези са кривичним дјелима почињеним током оружаног сукоба) и права појединаца на заштиту личних података био је да су све пресуде, средином 2010. године, биле привремено уклоњене с интернет странице. Иако су у вријеме израде овог извјештаја документи били јавно доступни на интернет страници, у току је била

257 Програм праћења правосудног сектора Мисије ОЕБС-а, портпароли у судовима и тужилаштвима - запажања (*Findings concerning spokespersons in courts and prosecutor's offices*), децембар 2009. године. Међутим, у септембру 2010. године, Окружни суд у Бањој Луци отворио је радно мјесто портпарола.

258 Ову документацију је затражила агенција БИРН (Балканска истраживачка мрежа) специјализована за извјештавање са суђења за ратне злочине и користила је у мјесечној телевизијској програму „TV Justice“. *Видјети* <http://birn.eu.com>. *Видјети*, такође допис Асоцијације извјештача са Суда БиХ Канцеларији за односе са јавношћу од 28. октобра 2009. године, доступан на: <http://www.bim.ba/bh/1/40/23238/> (у вези са приступом аудио-визуелном материјалу из суднице).

259 *Видјети* БИРН, „Занемаривање интереса јавности“, 16. јули 2010. године (доступан на: <http://www.bim.ba/bh/227/10/29515/>).

израда плана за ограничавање доступности идентификационих података, што несумњиво, не рјешава у потпуности питање интереса јавности да има сазнања о геноциду, злочинима против човјечности и ратним злочинима.

Осим усвајања одлучне политике у корист максималне транспарентности рада у складу са законским одредбама, Суд БиХ и Тужилаштво БиХ, суочили су се с **изазовом изградње повјерења јавности и пружања подршке процесуирању ратних злочина у негативном политичком окружењу и превладавајућим друштвеним схватањима у вези са „суочавањем са прошлошћу”**, којима често доминирају једностране ставови о жртвама. Непостојање тачног и објективног извјештавања медија о ратним злочинима и хушкачка политичка реторика против правосудних институција (обрађено у поднаслову 7.2: *Уплитање политике и напади на Суд БиХ и Тужилаштво БиХ*) додатно су отежали овај задатак. Ипак су Суд БиХ и Тужилаштво БиХ настојали да спроводе комуникационе иницијативе, чији је циљ да остваре комуникацију са јавношћу о раду ових институција.

Прва већа активност у вези са комуникацијом са јавношћу Канцеларије за односе са јавношћу (ПИОС) Суда БиХ било је успостављање **Мреже за подршку Суду**, која је основана 31. октобра 2006. године. Мрежа је замишљена као начин ангажмана невладиних организација на помоћи у ширењу информација о раду Суда БиХ на територији цијеле државе, користећи предност њиховог рада у малим заједницама. Идеја је била да се преко различитих локалних организација шире информације о Суду БиХ и Тужилаштву БиХ, те тако промовишу прихватање и солидарисање са појединцима који сарађују са тужилаштвима. Мрежа је функционисала кроз стратешко партнерство са пет регионалних невладиних организација које су се бавиле проблематиком заштите људских права и одговорности за ратне злочине.²⁶⁰ Нажалост, ови почетни **напори Суда БиХ, уложени на успостављање партнерства с цивилним друштвом и контакте са циљним групама, као што су жртве и заједнице из којих долазе починиоци нису били одрживи**. Након 2007. године, Мрежа за подршку Суду је престала са радом, а данас у 2010. години јасно је да велики број удружења жртава отворено изјављују како немају повјерења у Суд БиХ и Тужилаштво БиХ, и не подржавају њихов рад.²⁶¹

Тужилаштво БиХ је такође предузело активности на комуникацији с јавношћу, али са дјелимичним успјехом. Средином 2008. године, током низа јавних скупова, објављена је нова стратегија за одређивање приоритета и одабира

²⁶⁰То су били: Центар цивилних иницијатива из Мостара, организација која ради на обезбјеђивању транспарентности рада и демократско учешће у институцијама БиХ; „Жене Женама”, једна од водећих женских невладиних организација у БиХ из Сарајева; Хелсиншки одбор за људска права у РС, једна од најистакнутијих невладиних организација у области заштите људских права у држави, са сједиштем у Бијељини; и *Извор*, Удружење жена из Приједора, једна од најактивнијих заговорачких организација жртава, која своје активности спроводи у сјеверозападном дијелу БиХ.

²⁶¹*Видјети*, на примјер, БИРН, *Протести жртава претварају се у бојкот* (доступно на: <http://www.bim.ba/en/147/10/15729/>), 22. децембар 2008. године; БИРН, *Удружења жртава остављена у незнању о истрагама у предметима ратних злочина* (доступно на: <http://www.bim.ba/en/103/10/8008/>), 19. фебруар 2008. године.

предмета за процесуирање. Ово је дијелом био покушај да се одговори на интересовање јавности за Државну стратегију, која се израђивала иза затворених врата.²⁶² Нажалост, докуменат који је подијељен на овим скуповима изазвао је контроверзу, јер је наводио број жртава подијељен према етничкој припадности – при том потпуно пропуштајући да наведе босанске Муслимане као једну од њих.²⁶³ Овај (случајни) пропуст је сам по себи изазвао бијес, а главна порука да „етничка припадност не представља критеријум приликом одабира осумњичених” није препозната, јер је остало нејасно шта, заправо, значи нови приступ процесуирању најтежих догађаја са највећим бројем жртава. Начин на који се одвијала комуникација са јавношћу угрозила је повјерење јавности у Тужилаштво БиХ, и то оних који су му до тада пружали најзначајнију подршку, и такође је указала на потребу **повећања стручне помоћи и планирања** при организацији оваквих скупова.²⁶⁴

Позитиван примјер је да су правосудне институција на државном нивоу повремено одговарале на непријатељске коментаре усмјерене према њиховом раду. У новембру 2009. године, Тужилаштво БиХ је **објавило отворено писмо главног тужиоца Тужилаштва БиХ грађанима БиХ**, који је одбацио неколико лажних оптужби и покушаја да се у погрешном свјетлу представи истрага финансијске злоупотребе тадашњег премијера РС. Ово отворено писмо било је значајно, јер је послало снажну поруку о интегритету институције, наиме да:

Тужилаштво БиХ нема ништа против било које институције или ентитета у БиХ. Наш рад је само у корист обесправљених грађана, и заштите грађана и цијеле државе и друштвене заједнице од починилаца кривичних дјела, а у циљу правичности, заштите правде и поштивања закона донесених у парламенту и скупштинама Босне и Херцеговине и ентитета.²⁶⁵

Овакве врсте иницијатива су добродошле, али нажалост оне су, углавном, ограничене на реаговање на изузетно непријатељске и негативне ситуације.

Очигледно је да су резултати иницијатива у вези са комуникацијом с јавношћу, које је спроводио Суд БиХ и Тужилаштво БиХ, различити, што може да буде резултат комбинације различитих фактора, укључујући сложен друштвени контекст у којем се спроводе, стални доминантно политички мотивисани напади, пристрасно негативно медијско извјештавање, ширење дезинформација

262 Видјети поглавље 2: *Израда и спровођење Државне стратегије за рад на предметима ратних злочина, supra*.

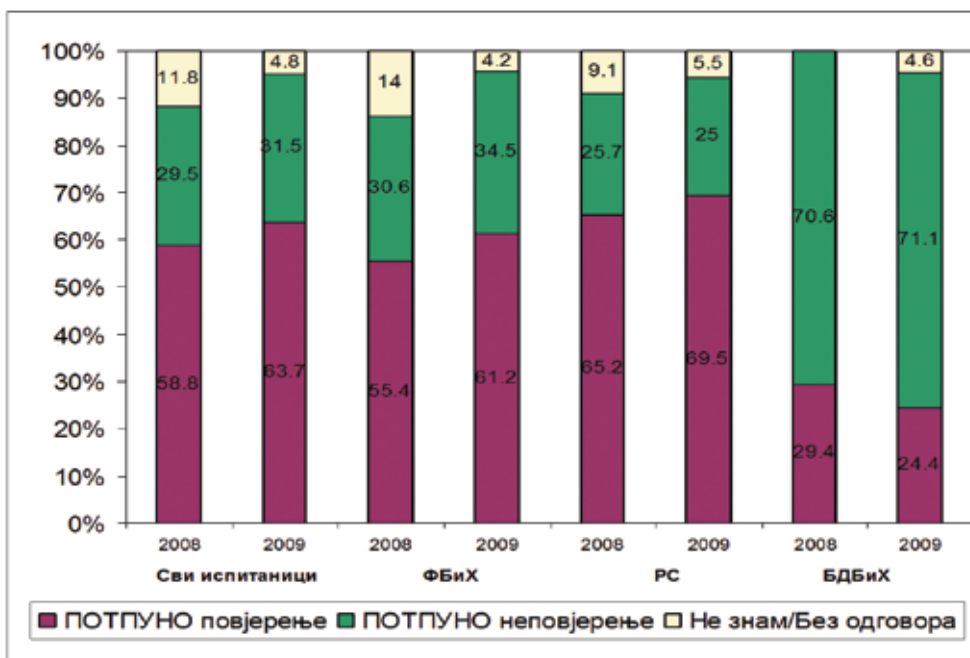
263 Тужилаштво БиХ, докуменат под називом „Нови начин - нови почетак” (2008.).

264 Као што је примијећено у новој стратегији комуникације са јавношћу „жесточе реакције неких удружења жртава на нови приступ Одјељења за ратне злочине показале су да постоји потреба да се службеници за односе са јавношћу укључе у планирање и provedбу сличних активности. “ *Стратегија јавног информисања и комуникације с јавношћу (Тужилаштво БиХ)*, на стр. 3.

265 Главни тужилац Милорад Барашин, *отворено писмо поводом „више различитих информација и објављивања од стране Владе Републике Српске, документа под називом: Лажно приказивање друштвених и економских прилика у РС, ради свестранијег и бољег информисања јавности, а ради заштите дигнитета професионалне заједнице и институције на чијем сам челу”*, 11. новембар 2009. године (доступно на: http://www.tuzilastvobih.gov.ba/files/docs/Otvoreno_pismo_.pdf).

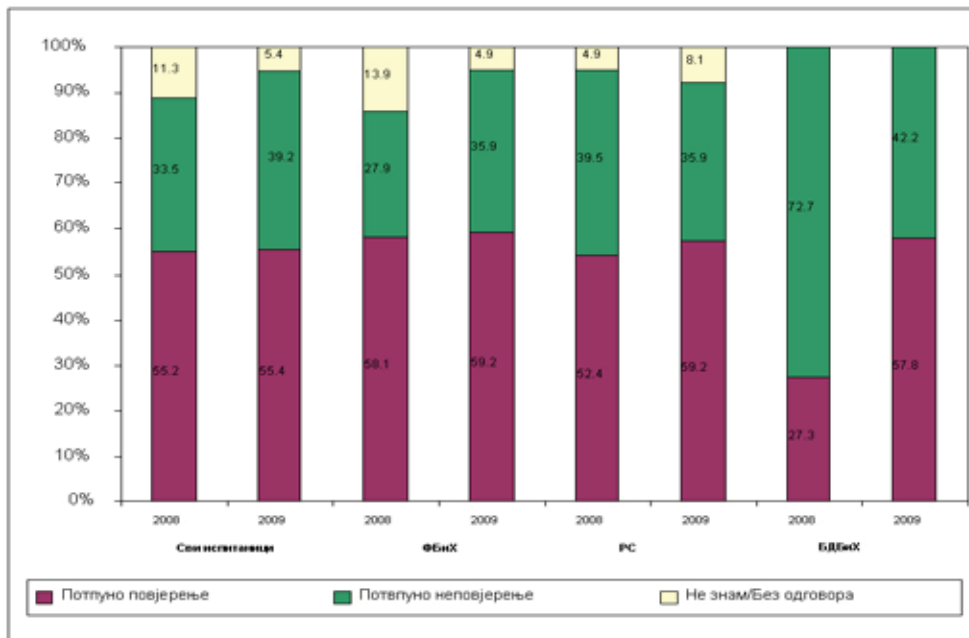
и изражена потреба за већим stepenom стручне помоћи и планирања активности комуникације са јавношћу. Оваква ситуација се претворила у **свеобухватан недостатак повјерења јавности у процесуирање предмета ратних злочина**. Овакво расположење може се видјети и у резултатима испитивања јавног мњења, која су, на захтјев Мисије ОЕБС-а, спроведена 2007., 2008. и 2009. године. На питање да ли вјерују у могућност да правосудне институције на државном нивоу и у ентитетима правично процесуирају предмете ратних злочина, услиједио је изразито негативан одговор. У просјеку је приближно **60% свих испитаника изразило потпуно неповјерење у могућност Суда БиХ да суди у предметима ратних злочина и да постигне правичне и праведне резултате**. Испитаници српске националности изразили су посебно низак ниво повјерења у Суд БиХ, и само их је 25% мишљења да имају „одређени ниво повјерење“ у његову непристрасност. Испитаници свих националности изразили су мало више повјерења у судове у ентитетима, али је тај тренд и даље разочаравајуће низак.²⁶⁶

Испитаницима је постављено питање: Да сте жртва ратног злочина, колико бисте повјерења имали у Суд БиХ (Одјел за ратне злочине) да суди осумњиченим за ратне злочине и донесе праведну пресуду?



²⁶⁶ Испитивање јавног мњења, које је за потребе Мисије ОЕБС-а, у јулу 2008. године, спровела агенција *Призма*.

Испитаницима је постављено питање: Да сте жртва ратног злочина, колико бисте повјерења имали у суд из Вашег ентитета да суди осумњиченим за ратне злочине и донесе непристрасну и праведну пресуду?



Све у свему, ово узастопно испитивање јавног мњења открива изразито неповјерење у правосудне институције. У овоме лежи опасност да, не само да ретрибутивни, одвраћајући и ресторативни елеменат суђења за ратне злочине буде изгубљен, него да овај недостатак повјерења може касније да доведе до оклијевања могућих свједока да сарађују са тужилаштвима у предметима ратних злочина. С друге стране, већина испитаника је имала „децидно“ мишљење да је једини одговарајући начин да се рјешавају предмети ратних злочина кривично гоњење осумњичених за ратне злочине, чак и када им је била представљена могућност да се са прошлошћу бави вансудским путем. С обзиром на то да и даље постоји јако изражен интерес за правдом у БиХ, проблеми који се неминовно јављају у настојањима да се изгради повјерење и укључивање јавности у процесуирање ратних злочина представљају изразит проблем за потпуно успостављање владавине права у БиХ.²⁶⁷

Нажалост, стиче се утисак да се грађани БиХ све више осјећају отуђенима од рада Суда БиХ и Тужилаштва БиХ. На сличан начин, у свјетлу климе политичких напада обрађених у поднаслову 7.2, тренутна ситуација не доприноси да политичари и водеће елите пруже подршку процесуирању

²⁶⁷ Према резултатима испитивања јавног мњења БиХ политичког монитора за период 2006.-2008., које је спровео Mareco Index Bosnia, Суд БиХ је уживао највећу подршку јавности у 2006. години. Пад повјерења у Суд БиХ почео је у првој половини 2007. године и наставио се у другој половини, а онда се полако почео повећавати у првој половини 2008. године, (докуменат доступан на: http://www.mib.ba/down/prez/bhpm2006-2008_ba.pdf).

ратних злочина. Оваква ситуација је већим дијелом присутна и у ентитетима, гдје, нажалост, не постоје ни минимални ресурси и разумијевање потреба за спровођењем активности комуникације и информисања јавности. Очигледно је да правосудне институције нису у могућности да ријеше већину узрока неповјерења и ангажмана јавности на процесуирању ратних злочина у БиХ. Међутим, постоје показатељи да квалитетније испланиране и одрживе иницијативе, које се односе на комуникацију са јавношћу, могу знатно да утичу и унаприједи перцепцију јавности, посебно код група које су незадовољне бројем и врстом информација које су им доступне. Иако Суд БиХ и Тужилаштво БиХ имају особље за информисање јавности и активне руководиоце институција који су спремни да контактирају са медијима, **не постоји свеобухватна стратегија која подразумева укључивање жртава, јавности и медија** с циљем задобијања подршке и промовисања свог рада, без обзира на потребу да се одбрани од напада. Комплементарне стратегије о јавном информисању и комуникацији са јавношћу заиста су и припремљене 2008. године за надлежне институције, истичући потребу за пажљивим планирањем, с обзиром на сложеност окружења у којем Суд БиХ и Тужилаштво БиХ комуницирају са јавношћу, али ови планови тек треба да буду спроведени. Разлог томе је, донекле, недостатак ресурса, али чини се и неразумијевање користи од комуникације са јавношћу. Због тога су поново покренути и свеобухватни стратешки напори који се улажу на комуникацију са јавношћу, а укључивање јавности треба сматрати средством за борбу против негативне перцепције Суда БиХ и Тужилаштва БиХ. Поред тога, обје институције треба да наставе са већ наведеном филозофијом транспарентног рада, што су до сада и показале.

8 Закључци и препоруке

У упоредби са ситуацијом која је представљена у извјештају Мисије ОЕБС-а о процесуирању предмета ратних злочина из 2005. године, недвојбено је да је држава направила значајан напредак ка обезбјеђивању утврђивања одговорности за кривична дјела почињена у БиХ током оружаног сукоба, и то највише захваљујући раду Суда БиХ и Тужилаштва БиХ, у посљедњих пет и по година. Осим тога, овај постигнути напредак односи се како на број предмета тако и на квалитет њиховог процесуирања. У само неколико година, обје ове институције су доказале да су поуздан и ефикасан партнер МКСЈ-а. Евидентан је позитиван утицај повезница које постоје између ових међународних и домаћих правосудних механизма.

Успостављање Одјељења I за ратне злочине на Суду БиХ и Посебног одјељења за ратне злочине у Тужилаштву БиХ, те постепени развој њихових капацитета, подразумејивали су да домаће институције и међународна заједница уложе напоре, искажу опредјељење и издвоје ресурсе. Без обзира на постојеће проблеме, који су наведени у овом извјештају, може се рећи да су се уложени напори исплатили. Суд БиХ и Тужилаштво БиХ су кључне институције у БиХ, не само када је у питању процесуирање кривичних дјела почињених током оружаног сукоба, него и када је у питању утврђивање одговорности за организовани криминал, корупцију и тероризам. **Будући успјех или неуспјех БиХ у борби против ових кривичних дјела такође ће зависити од пружања сталне подршке домаћих институција Суду БиХ и Тужилаштву БиХ.**

За разлику од концентрације ресурса и изградње капацитета на државном нивоу, улагање у институционални оквир и ресурсе доступне за процесуирање ратних злочина у ентитетима, у посљедњих пет година, је у већој мјери било занемарено. Средства за унапређење капацитета судова и тужилаштва у ентитетима нису додијелена. Најочитији примјер овакве ситуације је дуготрајно одлагање реконструкције судова у циљу обезбјеђивања одговарајуће заштите свједоцима – побољшања која су суштинска за процесуирање различитих врста осјетљивих предмета на одговарајући начин.²⁶⁸ У извјештају из 2005. године, Мисија ОЕБС-а је нагласила да значај суђења у предметима ратних злочина пред кантоналним и окружним судовима ни у ком случају не би био умањен утврђивањем надлежности Суда БиХ над предметима ратних злочина. Кључна улога правосуђа у ентитетима у процесуирању мање сложених предмета ратних злочина, посебно оних против непосредних починилаца (у складу са координационим напорима Суда БиХ и Тужилаштва БиХ), истакнута је и у Државној стратегији. Не може се потцијенити значај суђења починиоцима ратних злочина пред судовима на чијем су подручју злочини почињени. То је пресудно како за онемогућавање некажњивости обезбјеђивањем довољног броја судских поступака тако и за јачање владавине права у БиХ.

²⁶⁸ Међутим, као што је наведено у поглављу 2: Европска унија кроз ИПА пројекат врши финансирање реконструкције судова, ради побољшања ове ситуације. *Видјети supra* фуснота 63.

Када је у питању рјешавање укупног броја предмета ратних злочина, статистички подаци јасно показују да је година, у којој је започело суђење највећем броју оптужених на цијелој територији БиХ, била 2006. година. То је био резултат заједничког квалитетног рада, израженог у бројевима, правосудних институција на државном нивоу и у ентитетима. Годишњи подаци о броју подигнутих оптужница и ријешених предмета достигли су свој врхунац те године и од тада нису били поновљени. Број оптужених којима се суди пред Судом БиХ је константан, али је забиљежен пад у броју предмета покренутих пред судовима у ентитетима. (Видјети слику 2: *Број оптужених изведених пред суд за период 2005-2010.* у Прилогу 1). Свеукупно, ови статистички подаци потврђују да ће БиХ бити у могућности да постигне циљ, предвиђен Државном стратегијом, кроз заједничко улагање напора правосуђа и институција на државном нивоу и у ентитетима. Ово ће подразумевати да **правосудни систем као цјелина буде ефикаснији и усклађенији**. Међутим, као што је у овом извјештају више пута наглашено, непостојање координације и сарадње између различитих судова и тужилаштва вјероватно представља највећу препреку ефикасном спровођењу Државне стратегије.

Велики број препрека, које су истакнуте у овом извјештају, могу бити ријешене кроз **одлучнији, досједан и истрајан приступ спровођењу Државне стратегије. Исто тако, свеобухватна рјешења за неке структуралне проблеме подразумеваће даљњи напредак у спровођењу реформе правосуђа, која је потребна да би се учврстила владавина права у БиХ.**²⁶⁹

Јачање независности правосуђа, како би се на бољи начин одупрло политичком притиску и политизацији проблематике ратних злочина, подразумијевало би уграђивање статуса ВСТС-а БиХ, Суда БиХ и Тужилаштва БиХ у Устав БиХ. Временом ће бити потребно успоставити врховни суд БиХ, да би се обезбиједило да се принцип једнакости грађана пред законом стално не нарушава, због непостојања уједначене судске праксе у предметима који се воде пред судовима у БиХ. Овај суд је потребан и због ефикасног рјешавања честих сукоба надлежности између судова у БиХ, који се појављују, не само у предметима ратних злочина, него и у другим тренутно озбиљним и хитним предметима, као што су корупција и организовани криминал. У овом контексту, будуће активности на јачању процесуирања ратних злочина у БиХ мораће бити осмишљене на досједан начин, који подржава свеобухватне напоре ради успостављања независног и у потпуности функционалног правосуђа, способног да подржи владавину права и обезбиједи једнакост свих грађана БиХ пред законом, и тако се припреми за своју интеграцију у породицу евроатлантских институција.

²⁶⁹О ставу Мисије ОЕБС-а за БиХ о правосудној реформи у БиХ, видјети Гери Д. Робинс, шеф Мисије ОЕБС-а за БиХ, „Правосудна реформа у Босни и Херцеговини је недовршена“, у Нова Европа (New Europe), 25. април 2010. године (доступно на: <http://www.neweurope.eu/articles/100381.php>).

8.1 Препоруке

Мисија ОЕБС-а подсјећа на бројне препоруке које су раније упућене органима власти на државном и ентитетском нивоу, правосуђу и практичарима ради унапређења обуке, изградње капацитета, обезбјеђивања ресурса и правилне примјене материјалних и процесних закона у пракси, као и поштовања стандарда правичног суђења.²⁷⁰ Упркос снажним напорима који су учињени у неколико наведених области, **велики број ових препорука спроведен је само донекле или није никако спроведен.** Због тога, оне и даље остају приоритет. Међутим, у свјетлу запажања која су изнесена у овом извјештају, Мисија ОЕБС-а препоручује да се сљедеће активности спроведу без одлагања, ради рјешавања неких кључних и хитних проблема који утичу на процесуирање предмета ратних злочина у БиХ:

Мисија ОЕБС-а позива представнике извршне и законодавне власти да:

- i. дефинишу статус, независност и непристрасност правосуђа, као и институционалну улогу ВСТС-а БиХ, Суда БиХ и Тужилаштва БиХ у Уставу БиХ;
- ii. озбиљно размотре успостављање врховног суда БиХ, као суда задње инстанце ради осигурања усклађеног тумачења и примјене закона, и једнакости грађана пред законом;
- iii. ојачају капацитете и ефикасност тужилаштва у ентитетима и то запошљавањем стручних савјетника и помоћника тужиоца. У том смислу, било би приоритетно усвојити дуго очекивани Закон о тужилаштвима у Федерацији БиХ;
- iv. размотре измјене и допуне закона о кривичном поступку на државном нивоу и у ентитетима, ради рјешавања питања која се у овом извјештају односе на преговарање о кривици, забрану суђења *in absentia* у ситуацији када оптуженик одбија да присуствује суђењу и потребе да се унаприједи ефикасност и правичност поступка по жалби,²⁷¹
- v. ангажују на преговорима са другим државама у региону, ради постизања

²⁷⁰ Видјети извјештаје Мисије ОЕБС-а (доступни на: <http://www.oscebih.org/public/bos/document.asp?d=6&l=bos&der=0>); Извјештај МКСЈ-а, *Процјена наслеђа МКСЈ*, 27. април 2010. године (доступан на: http://www.icty.org/x/file/Press/Events/100427_legacyconference_pdt_report_bcs.pdf); Извјештај УНДП-а, *Процјена потреба у области подршке свједока/жртава у БиХ*, 31. мај 2010. године (доступан на: <http://www.undp.ba/upload/publications/Procjena%20potrebe%20na%20ropolju%20podrske%20svjedoka-zrtava.pdf>); Извјештај Human Rights Watch-а, *Сужавање простора некажњавања*, 11. фебруар 2007. године (доступан на: <http://www.hrw.org/en/reports/2007/02/11/narrowing-impunity-gap-0>); Извјештај Human Rights Watch-а, *У ишчекивању*, 10. јули 2008. године (доступан на: <http://www.hrw.org/en/reports/2008/07/09/still-waiting-0>); Извјештај Међународног центра за транзициону правду, *Одјељење за ратне злочине у Босни и Херцеговини: од хибридног до домаћег суда (2008.)*, 2008. година, (доступан на: <http://www.ictj.org/images/content/1/0/1091.pdf>).

²⁷¹ Видјети поднаслов: 4.4.1, 4.4.2 и 4.4.6.

договора о уклањању одредаба о забрани изручења властитих држављана осумњичених за ратне злочине и друга тешка кривична дјела.

Мисија ОЕБС-а препоручује правосудним органима на државном нивоу и у ентитетима да:

- vi. Тужилаштво БиХ настави прикупљање података о свим отвореним предметима ратних злочина на државном нивоу и у ентитетима и уношење свих релевантних података о предметима у јединствену базу података. Таква база података треба да буде доступна тужиоцима који раде на предметима ратних злочина на државном нивоу и у ентитетима;
- vii. потребно је хитно изнаћи начин на који ће се Суду БиХ достављати подаци предвиђени Анексом Б Државне стратегије у вези са такозваним предметима из групе II који ће омогућити Суду БиХ да осигура да се најсложенији предмети процесуирају на државном нивоу и истовремено гарантовати тужилачку дискрецију и повјерљивост. Тужилаштво БиХ, главни тужиоци ФБиХ, РС и Брчко дистрикта БиХ, и Суд БиХ требају се координисати како би постигли договор о најефикаснијем начину да Суду БиХ доставе потребне податке. Потребно је посебно размотрити могућност да се Тужилаштво БиХ именује као институција која ће прикупљати и вршити проток информација између судова и тужилаштва у ентитетима и Суда БиХ;
- viii. правосудне институције на државном нивоу се хитно морају сложити око начина на који ће се осигурати да механизам за преузимање предмета из групе II одлуком Суда БиХ по члану 449. став 2. Закона о кривичном поступку БиХ буде транспарентан, функционалан и у потпуности у складу са законом. Надаље, када год је могуће, поступак би се требао преузети у складу са чланом 449. став 2. у раној фази истраге, како би се постигла максимална ефикасност поступка;
- ix. Суд БиХ и Тужилаштво БиХ започну да одржавају редовне састанке, ради омогућавања јединствене примјене усаглашених критеријума за оцјену сложености предмета ради расподеле предмета ратних злочина између Суда и Тужилаштва БиХ и других судова и тужилаштва, као што је предвиђено стратешком мјером бр. 12 у Државној стратегији;
- x. Тужилаштво БиХ треба да изради интерне смјернице које ће ставити нагласак на јединствену примјену критеријума за оцјену сложености предмета, у складу са циљевима Државне стратегије. Такве смјернице могу изричито да наведу посебне показатеље који предмет чине прикладним за уступање правосудним институцијама у ентитетима и оне треба да буду достављене тужиоцима у ентитетима;
- xi. Тужилаштво БиХ треба свеобухватно да прегледа тренутно отворене

предмете из групе I, с циљем да Суду БиХ достави извјештај о предметима са подацима из Анекса Б Државне стратегије и да поднесе приједлог за преношење вођења поступка у мање сложеним предметима судовима у ентитетима, по принципу мјесне надлежности. Увијек када је то могуће, приједлог за преношење вођења поступка у предмету треба да буде поднесен у раној фази истраге;

- xii. Суд БиХ треба да успостави досљедну судску праксу у вези са примјеном критеријума за преношење вођења поступка у предметима из групе I или преузимање предмета из групе II. Суд БиХ треба строго да тумачи критеријуме за оцјену сложености, који се у потпуности ослањају на двојаку оцјену тежине предмета предвиђену у критеријумима, а која се односи на природу кривичног дјела и улогу починиоца. „Остале околности” треба да буду од секундарног значаја, као што је и предвиђено у критеријумима, те морају да буду јасно одређене и уско тумачене, како би се избјегло *прешироко* дискреционо право приликом одлучивања о преношењу вођења поступка у предмету или преузимању предмета;
- xiii. ради успостављања досљедне судске праксе у примјени критеријума за преглед предмета, Суд БиХ треба да размотри могућност успостављања сталног вијећа које би било надлежно да на приједлог странака или по службеној дужности одлучује о преношењу вођења поступка у предмету или преузимању предмета;
- xiv. Надзорно тијело за спровођење Државне стратегије треба да размотри могућност да захтијева повећање административне и техничке подршке, ради јачања свог надзора над њеним спровођењем. Поред тога, чланови Надзорног тијела, у сарадњи са руководиоцима правосудних институција, треба да изврше процјену да ли су негде потребне алтернативне мјере за постизање циљева Државне стратегије и идентификују и ријеше пропусте у постојећим стратешким мјерама.

Мисија ОЕБС-а позива ВСТС БиХ да:

- xv. изради прецизније стандарде за мјерење радног учинка судија и тужилаца који раде на предметима ратних злочина у Суду и Тужилаштву БиХ и другим судовима и тужилаштвима, који би замијенили садашњи систем формалних и неформалних норми. Ови стандарди треба да узму у обзир сложеност предмета који су додијељени тужиоцима;
- xvi. омогући именоване потребног броја додатних судија, а посебно тужилаца који ће радити на предметима ратних злочина;
- xvii. ВСТС БиХ треба, као кључни члан Надзорног тијела за спровођење Државне стратегије, да предводи хитно спровођење свих њених компоненти.

Мисија ОЕБС-а позива МКСЈ да:

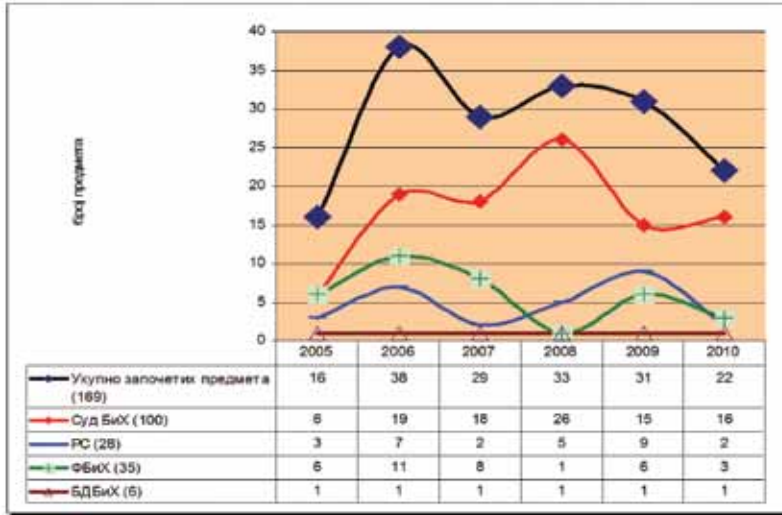
- xviii. тужиоцима у ентитетима који раде на предметима ратних злочина обезбиједи непосредан приступ доказима МКСЈ-а. Тужиоцима у ентитетима треба омогућити сличан ниво сарадње и приступа који постоји између МКСЈ-а и Тужилаштва БиХ.

Мисија ОЕБС-а позива међународну заједницу да:

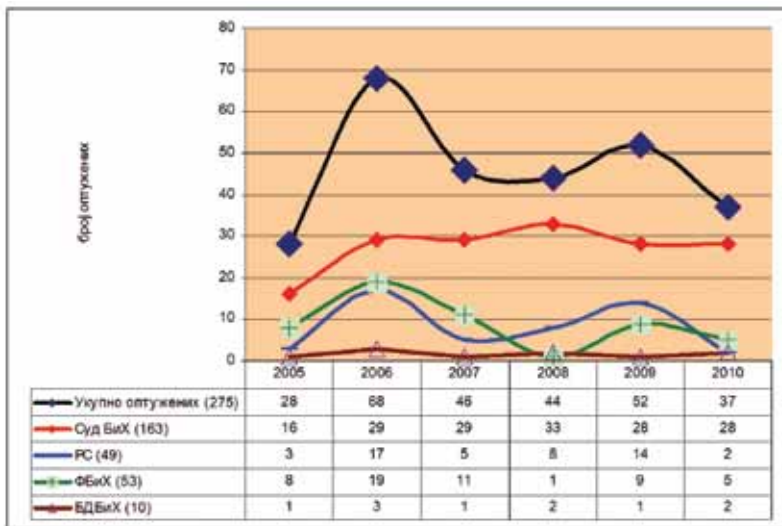
- xix. обезбиједи потребну дипломатску и другу врсту помоћи коју затраже правосудне институције, одговорне за процесуирање ратних злочина;
- xx. размотри улагање конкретних напора у интензивирање политичке ангажованости на високом нивоу, ради обезбјеђивања регионалне сарадње када су у питању ратни злочини.

Прилог 1 – Графициони

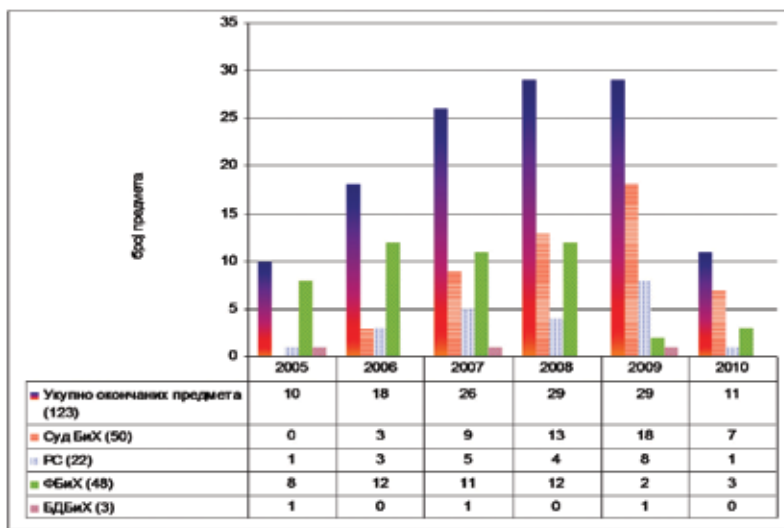
Слика 1: Број предмета започетих (подигнуте оптужнице) од јануара 2005. до септембра 2010. године



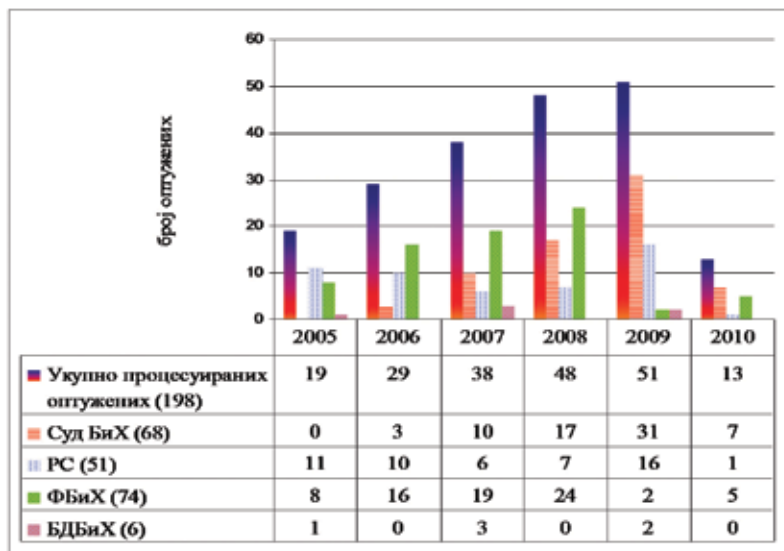
Слика 2: Број оптужених у судским поступцима од јануара 2005. до септембра 2010. године



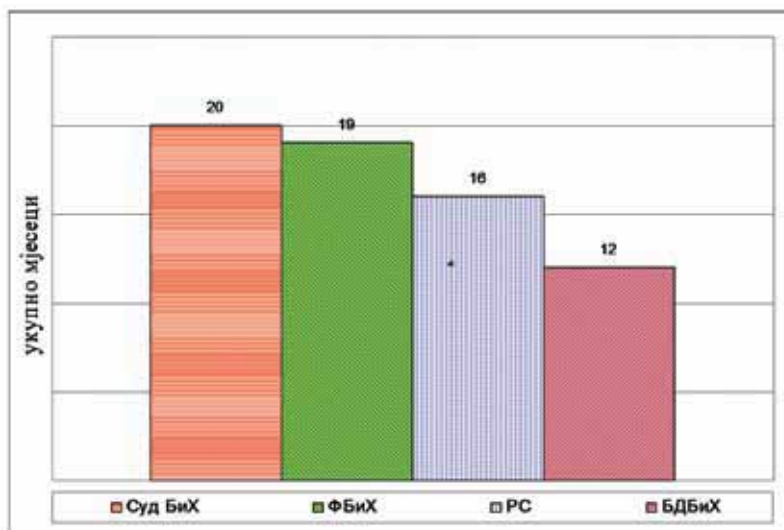
Слика 3: Број предмета ратних злочина окончаних од јануара 2005. до септембра 2010. године



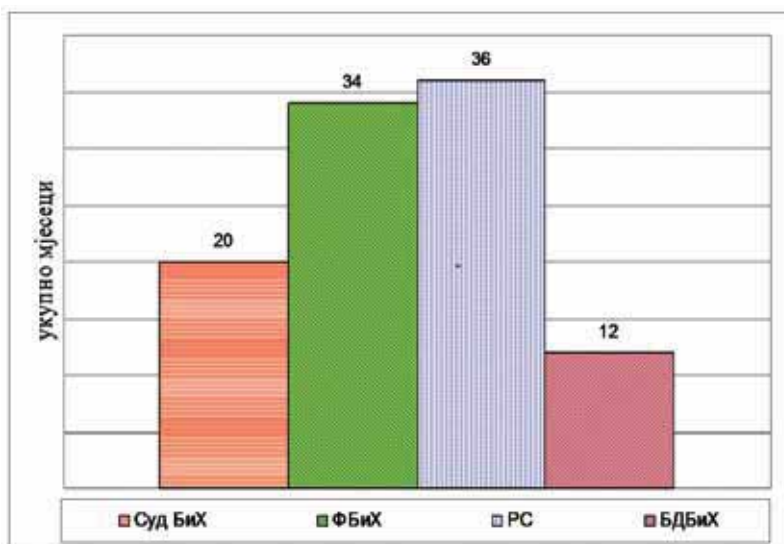
Слика 4: Број оптужених процесуираних пред судовима у БиХ – Правомоћне пресуде изречене оптуженима од јануара 2005. до септембра 2010. године



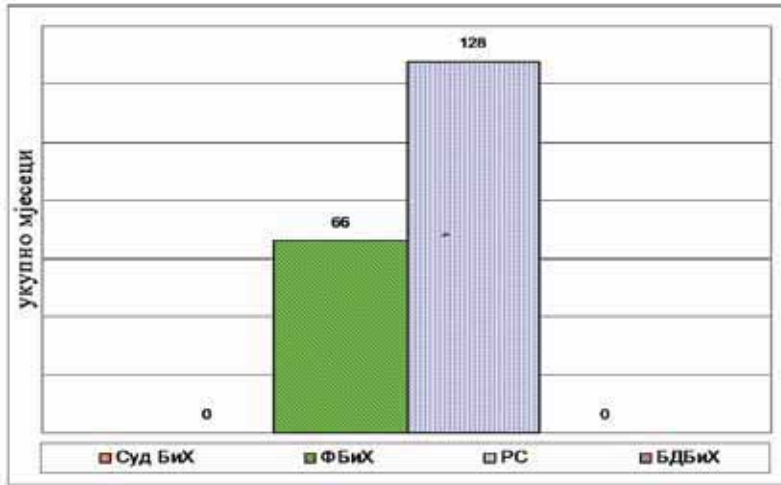
Слика 5: Просјечно трајање поступка у предметима ратних злочина процесуираних у складу са ЗКП-ом из 2003. од потврђивања оптужнице до правојне пресуде од јануара 2005. до септембра 2010. године



Слика 6: Просјечно трајање поступка у предметима ратних злочина од ступања оптужнице на правну снагу до правојне пресуде укључујући и предмете процесуиране у складу са старим ЗКП-ом од јануара 2005. до септембра 2010.

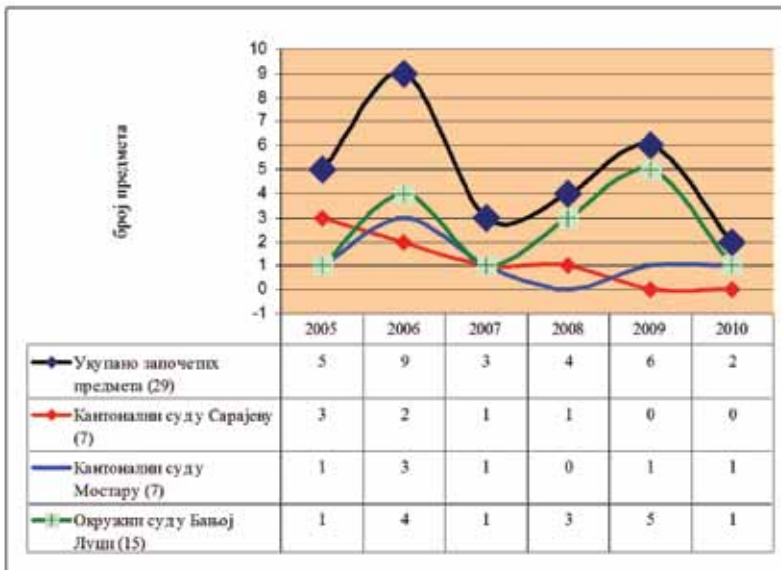


Слика 7: Просјечно трајање поступка у предметима ратних злочина у складу са старим ЗКП-ом од ступања оптужнице на правну снагу до правосмоћне пресуде од јануара 2005. до септембра 2010. године

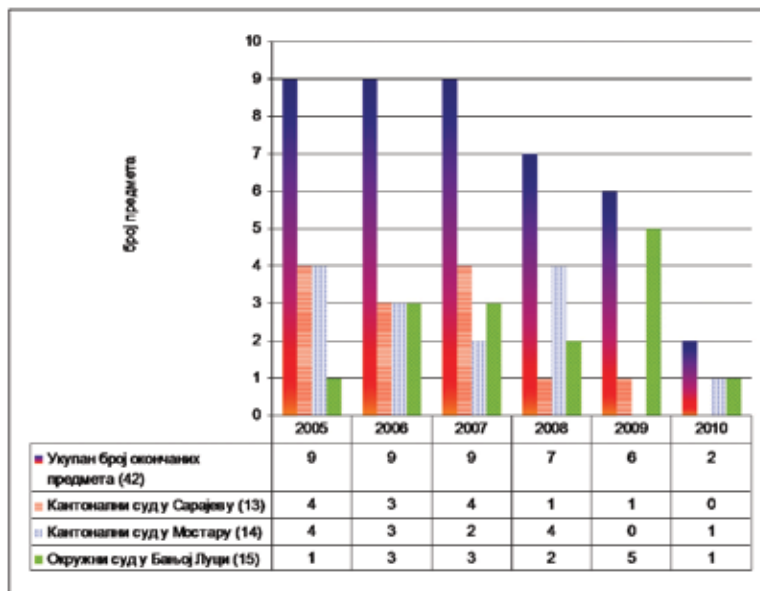


Просјек обухвата 19 предмета који се прате пред судовима ФБиХ и 4 предмета пред судовима РС.

Слика 8: Број предмета ратних злочина започетих пред судовима у Сарајеву, Мостару и Бањој Луци од јануара 2005. до септембра 2010. године



Слика 9: Број предмета ратних злочина окончаних пред судовима у Сарајеву, Мостару и Бањој Луци од јануара 2005. до септембра 2010. године



Прилог 2 – Акроними и скраћенице

БиХ	Босна и Херцеговина
Тужилаштво БиХ	Тужилаштво Босне и Херцеговине
Правилник	<i>Правилник о прегледу предмета ратних злочина Тужилаштва БиХ</i>
ССИАТ	Тим за праћење и оцјену примјене кривичног закона
Суд БиХ	Суд Босне и Херцеговине
ЕЦХР	Европска конвенција о људским правима и темељним слободама
ЕЦтХР	Европски суд за људска права
ФБиХ	Федерација Босне и Херцеговине
ВСТС БиХ	Високи судски и тужилачки савјет Босне и Херцеговине
МКСЈ	Међународни кривични суд за бившу Југославију
Државна стратегија	Државна стратегија за рад на предметима ратних злочина
РС	Република Српска
Правила пута	<i>Правила пута за оцјену предмета ратних злочина у складу са Римским споразумом</i>
СИПА	Државна агенција за истраге и заштиту
ВРС	Војска Републике Српске

Прилог 3 – Појмови и објашњења

Жалбени поступак	Односи се на другостепени поступак у кривичном предмету или правном поступку
Предмет	У контексту овог извјештаја, овај израз се односи на кривичне предмете у којима је особа наводно починила кривично дјело и држава води истрагу у свхру провођења кривичног поступка, уколико постоје довољни докази
Командна одговорност	Облик кривичне одговорности када надређени или командант може бити оглашен кривично одговорним за дјела својих подређених, уколико је он/она имао/ла ефективну контролу над својим подређеним, а није извршила дужност спречавања или кажњавања кршења међународног хуманитарног права. Да би командант био кривично одговоран, мора се утврдити да је имао потребни ниво сазнања о почињеним кривичним дјелима или да је, као особа на командном положају требао знати шта се дешава
Злочин против човјечности	Незаконита дјела почињена као дио широког или систематског напада усмјереног против цивилног становништва, а није неопходно да се дешавају тијekom оружаног сукоба. Могу, <i>inter alia</i> , обухватати убиство, прогон, депортацију, мучење, силовање, поробљавање или затварање
<i>Ex officio</i>	лат. „по службеној дужности“ (у овом извјештају обично се односи на овласти Суда да преузме или уступи предмете у складу са Законом о кривичном поступку)
Геноцид	Дјела почињена с намјером да се у цијелости или дјеломично уништи једна национална, етничка, расна или вјерска скупина. Може обухватати убијање, наношење тешке озљеде или душевне боли, присилно премјештање дјеце или

спречавање рађања унутар групе, те намјерно подвргавање групе животним условима којима је циљ њезино потпуно или дјеломично физичко уништење

In absentia

лат. „у одсуству“. Односи се на кривични поступак против оптужене особе који се води када оптужени није физички присутан, јер се није одазвао на судски позив да се појави на суду

Удружени злочиначки подухват

Удружени злочиначки подухват: облик кривичне одговорности која се односи на групно почињење дјела гдје се сваки члан организиране групе може сматрати индивидуално одговоран за кривична дјела почињена од стране групе, уколико је учествовао или допринео заједничком плану или циљу групе

Норма

Расподјела тужиоцима или судијама минималног броја предмета у којима треба провести истрагу или их окончати у задатом року, с циљем повећања продуктивности судова и тужилаштва

Ратни злочин

Повреде закона и обичаја ратовања, које се посебно, али не и искључиво односе на казнена дјела дефинирана Женевским конвенцијама I – IV и Првим и Другим додатним протоколом на Женевске конвенције I - IV

